

Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r.
Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i
do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
(Dz. U. Nr 46, poz. 499, Nr 74, poz. 786, Nr 154, poz. 1802, z 2002
r. Nr 14, poz. 128, Nr 113, poz. 984, Nr 127, poz. 1089, Nr 153,
poz. 1271, z 2003 r. Nr 57, poz. 507, Nr 130, poz. 1188, z 2004 r.
Nr 25, poz. 219, z 2005 r. Nr 140, poz. 1173, z 2006 r. Nr 218, poz.
1592 oraz z 2007 r. Nr 112, poz. 766)

Dział I. Przepisy wspólne
Rozdział 1. Przepisy ogólne

Art. 1. Ustawa określa zasady i tryb zgłaszania kandydatów na posłów i kandydatów na senatorów, przeprowadzania wyborów oraz warunki ważności wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, a także zasady prowadzenia i finansowania kampanii wyborczej.

Art. 2. wyborach do Sejmu i do Senatu głosować można tylko osobiście i tylko jeden raz.

Art. 3. Wybory do Sejmu i do Senatu odbywają się łącznie, w dniu wolnym od pracy.

Art. 4. Przepisy niniejszego działu stosuje się do wyborów do Sejmu i do Senatu, jeżeli przepisy szczególne ustawy nie stanowią inaczej.

Art. 5. Ilekroć w ustawie jest mowa o wyborach, należy przez to rozumieć wybory do Sejmu i do Senatu.

Rozdział 2. Prawa wyborcze

Art. 6. Prawo wybierania (czynne prawo wyborcze) posłów i senatorów ma każdy obywatel polski, który najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat.

Art. 7. Nie mają prawa wybierania osoby:

- 1) pozbawione praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu,
- 2) pozbawione praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu,
- 3) ubezwłasnowolnione prawomocnym orzeczeniem sądu.

Art. 8. 1. Prawo wybieralności (bierne prawo wyborcze) przysługuje osobie mającej prawo wybierania, jeżeli spełnia warunki określone w przepisach szczególnych ustawy.
1a. Nie mają prawa wybieralności osoby, wobec których wydano prawomocne orzeczenie sądu stwierdzające utratę prawa wybieralności, o którym mowa w art. 21 a ust. 2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. Nr 218, poz. 1592 i Nr 249, poz. 1832 oraz z 2007 r. Nr 25, poz. 162).

2. Nie można kandydować równocześnie do Sejmu i do Senatu.

Rozdział 3. Zarządzanie wyborów

Art. 9. 1. Wybory zarządza Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, w drodze postanowienia, nie później niż na 90 dni przed upływem 4 lat od rozpoczęcia kadencji Sejmu, wyznaczając wybory na dzień wolny od pracy, przypadający w ciągu 30 dni przed upływem 4 lat od rozpoczęcia kadencji Sejmu. Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej podaje się do wiadomości publicznej i ogłasza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej najpóźniej w 5 dniu od dnia zarządzenia wyborów.

2. W postanowieniu, o którym mowa w ust. 1, Prezydent Rzeczypospolitej, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, określa dni, w których upływają terminy wykonania czynności wyborczych przewidzianych w ustawie (kalendarz wyborczy).

Art. 10. 1. W razie skrócenia kadencji Sejmu na mocy jego uchwały lub na mocy postanowienia Prezydenta Rzeczypospolitej Prezydent zarządza wybory, wyznaczając ich datę na dzień przypadający nie później niż w ciągu 45 dni od dnia wejścia w życie uchwały Sejmu o skróceniu swojej kadencji lub od dnia ogłoszenia postanowienia

Prezydenta Rzeczypospolitej o skróceniu kadencji Sejmu. Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej o zarządzeniu wyborów podaje się do wiadomości publicznej i ogłasza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej najpóźniej w 5 dniu od dnia jego podpisania. Przepis art. 9 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

2. Wybory, o których mowa w ust. 1, przeprowadza się w trybie i na zasadach określonych w ustawie, z tym że:

1) ustalone ustawą następujące terminy wykonania czynności wyborczych ulegają skróceniu:

a) w art. 29 ust. 2, art. 30 ust. 3 oraz art. 44 ust. 2 - do 38 dnia przed dniem wyborów,

b) w art. 30 ust. 4, art. 44 ust. 3, art. 96 ust. 3, art. 97 ust. 4 i 7 oraz art. 98 ust. 4 - do 35 dnia przed dniem wyborów,

c) w art. 137 ust. 3 - do 40 dnia przed dniem wyborów,

d) w art. 142 ust. 3 i art. 143 ust. 1 - do 25 dnia przed dniem wyborów,

2) terminy przewidziane w art. 102 ust. 3, art. 147 ust. 3 i art. 149 ust. 3 na wnoszenie i rozpatrywanie skarg lub odwołań skraca się do 2 dni,

3) losowania jednolitych numerów dla list komitetów wyborczych, o których mowa w art. 150 ust. 1 i art. 151 ust. 1, przeprowadza się jedynie dla list komitetów wyborczych, które w poprzednich wyborach nie zarejestrowały list kandydatów.

Komitety, które uczestniczyły w poprzednich wyborach i w obecnych zarejestrowały swoje listy, zachowują numery wówczas im przyznane.

Rozdział 4. Rejestr wyborców

Art. 11. 1. Stały rejestr wyborców obejmuje osoby stale zamieszkałe na obszarze gminy, którym przysługuje prawo wybierania.

2. Można być ujętym tylko w jednym rejestrze wyborców.

3. Rejestr wyborców służy do sporządzania spisów wyborców dla wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej, dla wyborów do Sejmu i do Senatu, dla wyboru posłów do Parlamentu Europejskiego, dla wyborów do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw, dla wyboru wójta, burmistrza i prezydenta miasta, a także do sporządzania spisów osób uprawnionych do udziału w referendum ogólnokrajowym oraz lokalnym.

4. Rejestr wyborców dzieli się na część A i część B.

5. Część A rejestru wyborców obejmuje obywateli polskich. W tej części rejestru wyborców wymienia się nazwisko i imiona, imię ojca, datę urodzenia, numer ewidencyjny PESEL i adres zamieszkania wyborcy.

6. Wyborcy będący obywatelami polskimi, zameldowani na obszarze gminy na pobyt stały, są wpisywani do rejestru wyborców z urzędu.

7. Część B rejestru wyborców obejmuje obywateli Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi, stale zamieszkałych na obszarze gminy i uprawnionych, na podstawie i w zakresie określonych w innych ustawach, do korzystania z praw wyborczych w Rzeczypospolitej Polskiej. W tej części rejestru wyborców wymienia się nazwisko i imiona, imię ojca, datę urodzenia, obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej, numer paszportu lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość oraz adres zamieszkania wyborcy.

8. Wyborcę, o którym mowa w ust. 7, o ile nie jest już wpisany do rejestru wyborców, wpisuje się do rejestru wyborców, na jego wniosek, nie później niż 30. dnia po zarządzeniu wyborów, w których, na podstawie i w zakresie określonych w innych ustawach, zamierza uczestniczyć.

9. Do wniosku, o którym mowa w ust. 8, muszą być załączone:

1) kserokopia ważnego dokumentu stwierdzającego tożsamość wnioskodawcy oraz

2) pisemna deklaracja, w której wnioskodawca podaje:

a) swoje obywatelstwo i adres stałego zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,

b) nazwę okręgu wyborczego albo miejscowości, w państwie członkowskim swojego pochodzenia, gdzie jest umieszczony w rejestrze wyborców,

c) oświadczenie, że zamierza korzystać z czynnego prawa wyborczego

tylko na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
d) oświadczenie, że w państwie członkowskim swojego pochodzenia nie został pozbawiony czynnego prawa wyborczego.

10. Rejestr wyborców prowadzi na bieżąco gmina jako zadanie zlecone. 11. Rejestr wyborców jest udostępniany, na pisemny wniosek, do wglądu w urzędzie gminy.

Art. 12. 1. *(skreślony)*

2. Wyborcy stale zamieszkali na obszarze gminy bez zameldowania na pobyt stały wpisywani są do rejestru, jeżeli złożą w tej sprawie w urzędzie gminy pisemny wniosek zawierający dane, o których mowa w art. 11 ust. 5, wraz ze wskazaniem adresu ostatniego zameldowania na pobyt stały poza obszarem gminy.

3. Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio do wyborcy nigdzie niezamieszkałego, przebywającego stale na obszarze gminy.

4. Wyborcy stale zamieszkali na obszarze gminy pod innym adresem aniżeli adres ich zameldowania na pobyt stały na obszarze tej gminy mogą być wpisani do rejestru wyborców pod adresem stałego zamieszkania, jeżeli złożą w tej sprawie w urzędzie gminy wniosek zawierający dane, o których mowa w art. 11 ust. 5, wraz ze wskazaniem adresu ostatniego zameldowania na pobyt stały na obszarze gminy.

Art. 13. 1. Decyzję o wpisaniu lub o odmowie wpisania do rejestru osoby, o której mowa w art. 12 ust. 2-4, wydaje wójt lub burmistrz (prezydent miasta) w terminie 3 dni od dnia wniesienia wniosku, zapewniając niezwłoczne jej doręczenie wnioskodawcy.

2. O wpisaniu wyborcy do rejestru niezwłocznie zawiadamia się urząd gminy właściwy ze względu na ostatnie miejsce zameldowania wnioskodawcy na pobyt stały w celu skreślenia go z rejestru wyborców w tej gminie.

3. Od decyzji w sprawie odmowy wpisania do rejestru przysługuje prawo wniesienia skargi do właściwego miejscowo sądu rejonowego. Skargę wnosi się za pośrednictwem wójta lub burmistrza (prezydenta miasta) w terminie 3 dni od dnia doręczenia decyzji. Wójt lub burmistrz (prezydent miasta) przekazuje sądowi niezwłocznie skargę wraz z decyzją i aktami sprawy. Wójt lub burmistrz (prezydent miasta) może też niezwłocznie zmienić lub uchylić swoją decyzję, jeżeli uzna skargę w całości za zasadną.

4. Sąd rozpoznaje skargę, o której mowa w ust. 3, w postępowaniu nieprocesowym, w terminie 3 dni od dnia jej doręczenia. Odpis postanowienia sądu doręcza się osobie, która wniosła skargę, oraz wójtowi lub burmistrzowi (prezydentowi miasta). Od postanowienia sądu nie przysługuje środek prawny.

Art. 14. 1. Osoby pozbawione prawa wybierania skreśla się z rejestru wyborców na podstawie przekazywanych gminom zawiadomień sądu albo Trybunału Stanu.

2. W wypadku wygaśnięcia przyczyny pozbawienia prawa wybierania wyborca jest wpisywany do rejestru wyborców na podstawie zawiadomień sądu albo Trybunału Stanu.

3. Minister Sprawiedliwości, po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą, określi, w drodze rozporządzenia, tryb i terminy zawiadamiania gmin o osobach pozbawionych prawa wybierania oraz o wygaśnięciu przyczyny pozbawienia prawa wybierania, a także wzory zawiadomień w tych sprawach, tak aby zapewnić bieżącą aktualizację w rejestrze wyborców danych o osobach pozbawionych prawa wybierania i posiadających prawo wybierania.

Art. 15. 1. Każdy może wnieść do wójta lub burmistrza (prezydenta miasta) reklamację na nieprawidłowości w rejestrze wyborców, a w szczególności w sprawie:

- 1) pominięcia wyborcy w rejestrze,
- 2) wpisania do rejestru osoby, która nie ma prawa wybierania,
- 3) niewłaściwych danych o osobach wpisanych do rejestru,
- 4) ujęcia w rejestrze osoby, która nie zamieszkuje stale na obszarze gminy.

2. Reklamację wnosi się pisemnie lub ustnie do protokołu.

3. Wójt lub burmistrz (prezydent miasta) obowiązany jest rozpatrzyć reklamację w terminie 3 dni od dnia jej wniesienia i wydać decyzję w sprawie.

4. Decyzję, wraz z uzasadnieniem, doręcza się niezwłocznie wnoszącemu reklamację, a gdy dotyczy ona innych osób - również tym osobom.

5. Na decyzję nieuwzględniającą reklamacji lub powodującą skreślenie z rejestru wnoszący reklamację bądź osoba skreślona z rejestru może wnieść, w terminie 3 dni od

dnia doręczenia decyzji, skargę za pośrednictwem wójta lub burmistrza (prezydenta miasta) do właściwego miejscowo sądu rejonowego. Przepisy art. 13 ust. 3 i 4 stosuje się odpowiednio.

Art. 15a. 1. Dane, o których mowa w art. 11 ust. 7 zdanie drugie, są przekazywane przez wójta, burmistrza (prezydenta miasta) za pośrednictwem właściwego miejscowo wojewody ministrowi właściwemu do spraw administracji publicznej.

2. Minister właściwy do spraw administracji publicznej przekazuje dane, o których mowa w ust. 1, właściwym organom państw członkowskich Unii Europejskiej.

Art. 15b. 1. Minister właściwy do spraw administracji publicznej przekazuje właściwym organom państw członkowskich Unii Europejskiej dane dotyczące obywateli polskich chcących korzystać z praw wyborczych na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, w zakresie niezbędnym do korzystania z tych praw.

2. Dane, o których mowa w ust. 1, przekazuje wójt, burmistrz (prezydent miasta) na żądanie i za pośrednictwem właściwego miejscowo wojewody ministrowi właściwemu do spraw administracji publicznej.

Art. 16. Minister właściwy do spraw administracji publicznej, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, określi, w drodze rozporządzenia:

1) sposób prowadzenia rejestru wyborców, ustalając:

- a) wzór rejestru,
- b) metody aktualizacji rejestru i sposób jego udostępniania,
- c) wzór wniosku o udostępnienie rejestru,
- d) wzór wniosku o wpisanie wyborcy do rejestru,
- e) wzór zawiadomienia o wpisaniu do rejestru,

2) wzór pisemnej deklaracji, o której mowa w art. 11 ust. 9 pkt 2,

3) sposób przekazywania przez urzędy gmin właściwym organom wyborczym okresowych informacji o liczbie wyborców objętych rejestrem wyborców, a także

4) tryb przekazywania przez Rzeczpospolitą Polską innym państwom członkowskim Unii Europejskiej danych dotyczących obywateli tych państw, zamierzających korzystać z praw wyborczych w wyborach na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również obywateli polskich chcących korzystać z praw wyborczych na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, uwzględniając w szczególności formę i terminy wymiany tych informacji, a także konieczność zapewnienia ochrony danych osobowych.

Rozdział 5. Spis wyborców

Art. 17. 1. Osoby, którym przysługuje prawo wybierania, wpisuje się do spisu wyborców.

2. Wyborca może być wpisany tylko do jednego spisu wyborców.

3. Spis wyborców służy do przeprowadzania głosowania w wyborach do Sejmu i do Senatu, do których wybory zostały zarządzane.

4. W spisie wyborców wymienia się dane, o których mowa w art. 11 ust. 5.

5. Spis wyborców, z zastrzeżeniem art. 25 ust. 1 i art. 26 ust. 1, sporządzany jest i aktualizowany przez gminę jako zadanie zlecone.

6. Spis wyborców sporządza się w 2 egzemplarzach, oddzielnie dla każdego obwodu głosowania, według miejsca zamieszkania wyborców, najpóźniej w 14 dniu przed dniem wyborów.

7. Jeden egzemplarz spisu wyborców przekazuje się w przeddzień wyborów przewodniczącemu właściwej obwodowej komisji wyborczej.

Art. 18. 1. Wyborca niepełnosprawny, na jego wniosek wniesiony do urzędu gminy najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów, jest dopisywany do spisu wyborców w wybranym przez siebie obwodzie głosowania spośród obwodów głosowania, w których znajdują się lokale, o których mowa w art. 53 ust. 1, na obszarze gminy właściwej ze względu na miejsce jego stałego zamieszkania.

2. We wniosku, o którym mowa w ust. 1, podaje się dane wymienione w art. 11 ust. 5.

Art. 19. 1. Wyborca przebywający czasowo na obszarze gminy w okresie obejmującym dzień wyborów jest dopisywany do spisu wyborców na jego wniosek wniesiony do urzędu gminy najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do wyborcy nigdzie niezamieszkałego,

przebywającego na obszarze gminy. 3. We wniosku, o którym mowa w ust. 1, podaje się dane wymienione w art. 11 ust. 5.

Art. 20. 1. Spis wyborców w szpitalach i w zakładach pomocy społecznej sporządza się na podstawie wykazów osób, które będą w nich przebywać w dniu wyborów.

2. Wykazy osób, o których mowa w ust. 1, dyrektorzy szpitali i zakładów pomocy społecznej przekazują do urzędu gminy najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów.

3. Spis wyborców w zakładach karnych i w aresztach śledczych, a także w oddziałach zewnętrznych tych zakładów i aresztów sporządza się na podstawie wykazów osób, które będą w nich przebywać w dniu wyborów.

4. Wykazy osób, o których mowa w ust. 3, dyrektorzy zakładów karnych i aresztów śledczych przekazują do urzędu gminy najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów.

5. W spisie, o którym mowa w ust. 3, nie umieszcza się osób pozbawionych praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu.

Art. 21. 1. Żołnierze pełniący zasadniczą lub okresową służbę wojskową oraz pełniący służbę w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych lub odbywający ćwiczenia i przeszkolenie wojskowe, a także ratownicy odbywający zasadniczą służbę w obronie cywilnej poza miejscem stałego zamieszkania są dopisywani, na swój wniosek, do wybranego przez nich spisu wyborców, sporządzonego dla miejscowości, w której odbywają służbę. Wniosek składa się między 21 a 14 dniem przed dniem wyborów, chyba że osoby, o których mowa w zdaniu pierwszym, przybyły do miejsca ich aktualnego zakwaterowania po tym terminie. We wniosku podaje się dane wymienione w art. 11 ust. 5.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do policjantów z jednostek skoszarowanych, funkcjonariuszy Biura Ochrony Rządu, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej oraz Służby Więziennej pełniących służbę w systemie skoszarowanym.

3. Dowódcy jednostek wojskowych, komendanci oddziałów obrony cywilnej i dowódcy jednostek policyjnych oraz przełożeni funkcjonariuszy Biura Ochrony Rządu, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej oraz Służby Więziennej są obowiązani zapewnić żołnierzom, ratownikom, policjantom oraz funkcjonariuszom możliwość wykonania uprawnień wynikających z przepisu ust. 1.

4. Minister Obrony Narodowej, minister właściwy do spraw wewnętrznych oraz Minister Sprawiedliwości, każdy w zakresie swojej właściwości, po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą, określą sposób realizacji obowiązków, o których mowa w ust. 3, uwzględniając konieczność zapewnienia wyborcom, o których mowa w ust. 1 i 2, możliwości wykonywania funkcji członków obwodowych komisji wyborczych i mężów zaufania.

Art. 22. O dopisaniu lub wpisaniu do spisu wyborców osób, o których mowa w art. 19, art. 20 ust. 1 i 3 i art. 21 ust. 1 i 2, niezwłocznie zawiadamia się urząd gminy właściwy ze względu na miejsce ich stałego zamieszkania lub ostatniego zameldowania na pobyt stały.

Art. 23. 1. Wyborca zmieniający miejsce pobytu przed dniem wyborów otrzymuje na swoje żądanie, przed sporządzeniem spisu wyborców - na podstawie rejestru wyborców, a po sporządzeniu spisu wyborców - na podstawie spisu wyborców, zaświadczenie o prawie do głosowania w miejscu pobytu w dniu wyborów.

2. Zaświadczenie, o którym mowa w ust. 1, wydaje urząd gminy.

Art. 24. Minister właściwy do spraw administracji publicznej, na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej, określi, w drodze rozporządzenia, sposób sporządzenia i udostępniania spisu wyborców, ustalając wzór spisu, metody jego aktualizacji, wzór wniosku o udostępnienie spisu, wzory wykazów osób przebywających w szpitalach, zakładach opieki społecznej, zakładach karnych i aresztach śledczych, w których utworzono obwody głosowania, wzór zawiadomienia o dopisaniu lub o wpisaniu wyborcy do spisu w innym obwodzie głosowania, wzór oraz sposób wydawania zaświadczenia o prawie do głosowania.

Art. 25. 1. Wyborcy przebywający na polskich statkach morskich znajdujących się w podróży w dniu wyborów wpisywani są do spisu wyborców sporządzanego przez kapitana statku.

2. Wpisu dokonuje się na podstawie wniosku wyborcy zgłoszonego najpóźniej w 5 dniu

przed dniem wyborów. Wniosek powinien zawierać nazwisko i imiona, imię ojca, datę urodzenia, numer ewidencyjny PESEL lub numer ważnego polskiego paszportu oraz adres zamieszkania.

3. Przepis art. 23 ust. 1 stosuje się odpowiednio do wyborców przebywających na polskich statkach morskich, z tym że zaświadczenie wydaje kapitan statku, który sporządził spis wyborców.

4. Minister właściwy do spraw gospodarki morskiej, po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą, określi, w drodze rozporządzenia, sposób sporządzania i aktualizacji spisu wyborców, o którym mowa w ust. 1, a także sposób powiadamiania urzędów gmin o objętych spisem wyborców osobach stale zamieszkałych w kraju i sposób wydawania zaświadczeń o prawie do głosowania.

Art. 26. 1. Wyborcy przebywający za granicą i posiadający ważne polskie paszporty wpisywani są do spisu wyborców sporządzanego przez właściwego terytorialnie konsula.

2. Wpisu dokonuje się na podstawie osobistego zgłoszenia wniesionego ustnie, pisemnie, telefonicznie, telegraficznie lub telefaksem. Zgłoszenie powinno zawierać nazwisko i imiona, imię ojca, datę urodzenia oraz miejsce pobytu wyborcy, numer ważnego polskiego paszportu, a także miejsce i datę jego wydania. Zgłoszenia można dokonać najpóźniej w 5 dniu przed dniem wyborów.

3. Przepis art. 23 ust. 1 stosuje się odpowiednio do wyborców przebywających za granicą i posiadających ważne polskie paszporty, z tym że zaświadczenie wydaje konsul, który sporządził spis wyborców.

4. Minister właściwy do spraw zagranicznych, po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą, określi, w drodze rozporządzenia, sposób sporządzania i aktualizacji spisu wyborców, o którym mowa w ust. 1, a także sposób powiadamiania urzędów gmin o objętych spisem wyborców osobach stale zamieszkałych w kraju i sposób wydawania zaświadczeń o prawie do głosowania.

Art. 27. 1. Spis wyborców jest udostępniany, na pisemny wniosek, do wglądu w urzędzie gminy albo w siedzibie organu, który spis sporządził.

2. Wójt lub burmistrz (prezydent miasta) albo organ, który sporządził spis wyborców, powiadamia wyborców, w sposób zwyczajowo przyjęty, o sporządzeniu spisu oraz o miejscu i czasie jego udostępniania.

Art. 28. 1. Każdy może wnieść odpowiednio do wójta lub burmistrza (prezydenta miasta) albo do organu, który sporządził spis wyborców, reklamację w sprawie nieprawidłowości sporządzenia spisu.

2. W sprawach, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 15, z tym że terminy rozpatrzenia reklamacji i wniesienia skargi do sądu rejonowego wynoszą 2 dni.

3. Reklamacje w sprawach spisu wyborców dotyczącego osób, o których mowa w art. 25 ust. 1 i art. 26 ust. 1, rozpatrują odpowiednio kapitan statku albo konsul. Od decyzji podjętych w tych sprawach nie przysługuje środek prawny.

Rozdział 6. Obwody głosowania

Art. 29. 1. Głosowanie w wyborach przeprowadza się w stałych obwodach głosowania utworzonych na obszarze gminy na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 lipca 1998 r. - Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. Nr 95, poz. 602 i Nr 160, poz. 1060 oraz z 2001 r. Nr 45, poz. 497), z uwzględnieniem przepisów art. 30 ust. 1 i 2 oraz art. 31 ust. 1 i 4.

2. Zmian w podziale na obwody głosowania, jeżeli konieczność taka wynika ze zmian granic gminy lub zmiany liczby mieszkańców na obszarze danego obwodu w gminie, dokonuje się na zasadach i w trybie ustawy, o której mowa w ust. 1, najpóźniej w 45 dniu przed dniem wyborów.

Art. 30. 1. Tworzy się obwody głosowania w szpitalach i w zakładach pomocy społecznej, jeżeli w dniu wyborów będzie w nich przebywać co najmniej 50 wyborców, a gdy liczba wyborców byłaby mniejsza, wówczas można utworzyć obwód głosowania po zasięgnięciu opinii kierownika szpitala lub zakładu pomocy społecznej.

2. Tworzy się obwody głosowania dla wyborców przebywających w zakładach karnych i aresztach śledczych oraz w oddziałach zewnętrznych tych zakładów i aresztów.

Nieutworzenie takiego obwodu jest możliwe wyłącznie w uzasadnionych wypadkach na

wniosek dyrektora zakładu karnego lub aresztu.

3. Rada gminy na wniosek wójta lub burmistrza (prezydenta miasta) tworzy obwody głosowania, o których mowa w ust. 1 i 2, ustala ich numery, granice oraz siedziby obwodowych komisji wyborczych. Utworzenie tych obwodów następuje najpóźniej w 45 dniu przed dniem wyborów.

4. *(skreślony)*

Art. 31. 1. Tworzy się obwody głosowania dla obywateli polskich przebywających za granicą.

2. Obwody głosowania, o których mowa w ust. 1, tworzy, w drodze rozporządzenia, minister właściwy do spraw zagranicznych, po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą, wyznaczając siedziby obwodowych komisji wyborczych.

3. Obwody głosowania, o których mowa w ust. 1, wchodzi w skład okręgu wyborczego właściwego dla gminy Warszawa-Centrum.

4. Tworzy się obwody głosowania dla wyborców przebywających na polskich statkach morskich, które znajdują się w podróży w okresie obejmującym dzień wyborów, jeżeli przebywa na nich co najmniej 15 wyborców i jeżeli istnieje możliwość przekazania właściwej okręgowej komisji wyborczej wyników głosowania niezwłocznie po jego zakończeniu.

5. W rozumieniu niniejszej ustawy polskim statkiem morskim jest statek będący w całości własnością polskiego armatora mającego siedzibę w kraju, podnoszący polską banderę i dowodzony przez polskiego kapitana.

6. Obwody głosowania, o których mowa w ust. 4, tworzy, w drodze rozporządzenia, minister właściwy do spraw gospodarki morskiej, po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą, na wniosek armatora zgłoszony najpóźniej w 30 dniu przed dniem wyborów.

7. Obwody głosowania, o których mowa w ust. 4, wchodzi w skład okręgu wyborczego właściwego dla siedziby armatora.

Art. 32. 1. Informacje o numerach i granicach obwodów głosowania oraz siedzibach obwodowych komisji wyborczych, o których mowa w art. 29, art. 30 ust. 1 i 2 oraz art. 53 ust. 1, podaje do wiadomości publicznej przez rozplakatowanie wójt lub burmistrz (prezydent miasta) najpóźniej 30 dnia przed dniem wyborów.

2. Obowiązek, o którym mowa w ust. 1, w odniesieniu do obwodów głosowania utworzonych za granicą ciąży na konsulach. Wykonanie tego obowiązku powinno nastąpić najpóźniej w 21 dniu przed dniem wyborów.

3. O utworzeniu obwodu głosowania na statku kapitan statku zawiadamia wyborców.

Rozdział 7. Komisje wyborcze

Art. 33. Wybory przeprowadzają:

- 1) Państwowa Komisja Wyborcza,
- 2) okręgowe komisje wyborcze,
- 3) obwodowe komisje wyborcze.

Art. 34. 1. Można być członkiem tylko jednej komisji wyborczej. Nie mogą być członkami komisji kandydaci na posłów i kandydaci na senatorów, pełnomocnicy wyborczy i pełnomocnicy finansowi komitetów wyborczych oraz mężowie zaufania.

2. Członkowie komisji tracą członkostwo w komisji z dniem podpisania zgody na kandydowanie na posła lub kandydowanie na senatora bądź objęcia funkcji pełnomocnika lub męża zaufania, o których mowa w ust. 1.

3. Członkowie komisji nie mogą prowadzić kampanii wyborczej na rzecz poszczególnych kandydatów na posłów lub kandydatów na senatorów oraz list kandydatów.

Art. 35. 1. Członkom komisji wyborczych przysługują:

- 1) diety oraz zwrot kosztów podróży i noclegów,
- 2) zryczałtowane diety za czas związany z przeprowadzeniem głosowania oraz ustaleniem wyników głosowania.

2. Członkom Państwowej Komisji Wyborczej, a także przewodniczącym okręgowych komisji wyborczych, którzy pełnią funkcje z urzędu jako komisarze wyborczy, nie przysługują zryczałtowane diety, o których mowa w ust. 1 pkt 2.

3. Członkowi obwodowej komisji wyborczej, w związku z wykonywaniem zadań, przysługuje do 5 dni zwolnienie od pracy z zachowaniem prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz uprawnień ze stosunku pracy, z wyjątkiem prawa do

wynagrodzenia.

4. Osoby wchodzące w skład komisji wyborczych korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych i ponoszą odpowiedzialność jak funkcjonariusze publiczni.

5. Osobom wchodzącym w skład komisji wyborczych, które uległy wypadkowi w czasie wykonywania zadań tych komisji albo w drodze do miejsca lub z miejsca ich wykonywania, przysługuje odszkodowanie w wysokości i na zasadach określonych dla pracowników w przepisach o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. Odszkodowanie wypłaca Zakład Ubezpieczeń Społecznych, a postępowanie powypadkowe prowadzi dyrektor właściwej miejscowo delegatury Krajowego Biura Wyborczego.

6. Minister właściwy do spraw administracji publicznej, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, określi, w drodze rozporządzenia, wysokość oraz szczegółowe zasady, na których przysługują diety, zryczałtowane diety, o których mowa w ust. 1, oraz zwrot kosztów podróży i noclegów, a także tryb udzielania dni wolnych od pracy, o których mowa w ust. 3.

Państwowa Komisja Wyborcza

Art. 36. 1. Państwowa Komisja Wyborcza jest stałym najwyższym organem wyborczym właściwym w sprawach przeprowadzania wyborów.

2. W skład Państwowej Komisji Wyborczej wchodzi:

- 1) 3 sędziów Trybunału Konstytucyjnego wskazanych przez Prezesa Trybunału Konstytucyjnego,
- 2) 3 sędziów Sądu Najwyższego wskazanych przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego,
- 3) 3 sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego wskazanych przez Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego.

3. Sędziów, o których mowa w ust. 2, powołuje w skład Państwowej Komisji Wyborczej Prezydent Rzeczypospolitej, w drodze postanowienia.

4. W skład Państwowej Komisji Wyborczej może wchodzić lub zostać powołany także sędzia w stanie spoczynku.

5. Państwowa Komisja Wyborcza wybiera ze swego składu przewodniczącego i dwóch zastępców przewodniczącego.

6. Funkcję sekretarza Państwowej Komisji Wyborczej pełni Kierownik Krajowego Biura Wyborczego, który uczestniczy w jej posiedzeniach z głosem doradczym.

7. Postanowienie, o którym mowa w ust. 3, podaje się do wiadomości publicznej oraz ogłasza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski".

Art. 37. 1. Wygaśnięcie członkostwa w Państwowej Komisji Wyborczej następuje wskutek:

- 1) zrzeczenia się członkostwa,
- 2) podpisania zgody na kandydowanie na Prezydenta Rzeczypospolitej, posła albo na senatora,
- 3) śmierci członka Komisji,
- 4) ukończenia 70 lat przez członka Komisji będącego sędzią w stanie spoczynku,
- 5) odwołania przez Prezydenta Rzeczypospolitej na wniosek prezesa, który wskazał sędziego jako członka Komisji.

2. Uzupełnienie składu Państwowej Komisji Wyborczej następuje w trybie i na zasadach określonych w przepisach o jej powołaniu. Przepis art. 36 ust. 7 stosuje się odpowiednio.

Art. 38. 1. Członkowie Państwowej Komisji Wyborczej pełnią swoje funkcje w Komisji niezależnie od swoich obowiązków służbowych w ramach pełnionej funkcji sędziego.

2. Osobom wchodzącym w skład Państwowej Komisji Wyborczej przysługuje wynagrodzenie miesięczne ustalane na podstawie kwoty bazowej przyjmowanej do ustalenia wynagrodzenia osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, z zastosowaniem mnożników:

- 1) dla przewodniczącego - 3,5,
- 2) dla zastępcy przewodniczącego - 3,2,
- 3) dla członków Komisji - 3,0.

3. Wynagrodzenie, o którym mowa w ust. 2, przysługuje niezależnie od uposażenia wypłacanego z tytułu pełnionej funkcji sędziego albo uposażenia przysługującego sędziemu w stanie spoczynku.

Art. 39. 1. Do zadań Państwowej Komisji Wyborczej należy:

- 1) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem prawa wyborczego,
- 2) sprawowanie nadzoru nad prowadzeniem i aktualizowaniem rejestru wyborców oraz sporządzaniem spisów wyborców,
- 3) powoływanie okręgowych komisji wyborczych oraz rozwiązywanie okręgowych i obwodowych komisji wyborczych po wykonaniu ich ustawowych zadań,
- 4) rozpatrywanie skarg na działalność okręgowych komisji wyborczych,
- 5) ustalanie wzorów urzędowych formularzy oraz druków wyborczych, a także wzorów pieczęci okręgowych i obwodowych komisji wyborczych,
- 6) ustalanie i ogłaszanie wyników głosowania i wyników wyborów w zakresie określonym przepisami szczególnymi ustawy,
- 7) przedstawianie po każdym wyborach do Sejmu i do Senatu Prezydentowi Rzeczypospolitej, Marszałkowi Sejmu i Marszałkowi Senatu informacji o realizacji przepisów ustawy i ewentualnych propozycji ich zmian,
- 8) wykonywanie innych zadań określonych w ustawach.

2. Państwowa Komisja Wyborcza ustala swój regulamin oraz regulaminy okręgowych i obwodowych komisji wyborczych, określając w nich w szczególności:

- 1) zasady i tryb pracy,
- 2) sposób wykonywania zadań,
- 3) sposób sprawowania nadzoru nad przestrzeganiem prawa wyborczego.

Art. 40. 1. Państwowa Komisja Wyborcza wydaje wytyczne wiążące komisje wyborcze niższego stopnia oraz wyjaśnienia dla organów administracji rządowej i organów jednostek samorządu terytorialnego, a także podległych im jednostek organizacyjnych wykonujących zadania związane z przeprowadzeniem wyborów, jak i dla komitetów wyborczych oraz nadawców radiowych i telewizyjnych.

2. Państwowa Komisja Wyborcza uchyla uchwały okręgowych komisji wyborczych podjęte z naruszeniem prawa lub niezgodne z jej wytycznymi i przekazuje sprawę właściwej komisji do ponownego rozpoznania bądź podejmuje rozstrzygnięcie w sprawie.

3. Państwowa Komisja Wyborcza może utworzyć na czas wyborów swoją inspekcję i określić jej zadania lub powierzyć wykonywanie jej zadań inspekcji okręgowej komisji wyborczej. Do osób powołanych w skład inspekcji stosuje się odpowiednio przepisy art. 35 ust. 1 i 3-5. Rozporządzenie, o którym mowa w art. 35 ust. 6, określi również wysokość oraz szczegółowe zasady, na których przysługują diety, zryczałtowane diety oraz zwrot kosztów podróży i noclegów, a także tryb udzielania dni wolnych od pracy osobom powołanym w skład inspekcji.

4. Państwowa Komisja Wyborcza podejmuje uchwały w zakresie swoich ustawowych uprawnień.

Art. 41. 1. Państwowa Komisja Wyborcza określa zasady i sposób wykorzystywania elektronicznego systemu przesyłania i przetwarzania danych o wynikach głosowania i wynikach wyborów.

2. Minister właściwy do spraw łączności, na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej, określi, w drodze rozporządzenia, zasady i warunki wykorzystywania dla celów wyborczych urządzeń i systemów telekomunikacyjnych, a także sieci telekomunikacyjnej użytku publicznego.

Art. 42. Państwowa Komisja Wyborcza publikuje opracowanie statystyczne zawierające szczegółowe informacje o wynikach głosowania i wyborów do Sejmu i do Senatu oraz udostępnia wyniki głosowania i wyborów w postaci elektronicznej po kosztach własnych.

Art. 43. Państwowa Komisja Wyborcza jest uprawniona do używania pieczęci urzędowej w rozumieniu przepisów o pieczęciach państwowych. Średnica pieczęci wynosi 35 mm.

Art. 43a. 1. Państwowa Komisja Wyborcza wykonuje czynności wynikające ze sprawowanego nadzoru nad prowadzeniem i aktualizowaniem rejestru wyborców oraz sporządzaniem spisów wyborców, a w szczególności:

- 1) kontroluje prawidłowość prowadzenia i aktualizowania rejestru wyborców oraz sporządzania spisów wyborców,
- 2) bada zgodność danych rejestru wyborców i spisów wyborców z danymi ewidencji ludności i aktów stanu cywilnego w gminie,
- 3) występuje z urzędu do właściwych organów o wykreślenie z rejestru wyborców lub spisu wyborców osób, które zostały wpisane do rejestru lub spisu z naruszeniem przepisów prawa,
- 4) gromadzi i podaje do publicznej wiadomości, nie rzadziej niż raz na kwartał, informację o liczbie wyborców objętych rejestrem wyborców w gminach,
- 5) podaje do publicznej wiadomości, według gmin, informację o liczbie wyborców wpisanych do spisów wyborców według stanu na dzień ich sporządzenia dla danych wyborów.

2. Czynności, o których mowa w ust. 1, Państwowa Komisja Wyborcza wykonuje przy pomocy Krajowego Biura Wyborczego. Szczegółowy sposób wykonywania tych czynności, w celu zapewnienia właściwego ich wykonania, określa regulamin Państwowej Komisji Wyborczej.

3. Minister właściwy do spraw administracji publicznej określi, na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej, w drodze rozporządzenia, obowiązki organów prowadzących sprawę ewidencji ludności w zapewnieniu Państwowej Komisji Wyborczej wykonania jej zadań związanych z nadzorem nad prowadzeniem i aktualizowaniem rejestru wyborców oraz sporządzaniem spisów wyborców, w tym tryb udostępniania dokumentów oraz przekazywania informacji o liczbie mieszkańców ujętych w ewidencji ludności i liczbie wyborców wpisanych do rejestru wyborców i spisów wyborców oraz zasady i formy współdziałania organów administracji rządowej z Krajowym Biurem Wyborczym w tym zakresie.

Okręgowa komisja wyborcza

Art. 44. 1. W skład okręgowej komisji wyborczej wchodzi od 7 do 11 sędziów, w tym z urzędu, jako jej przewodniczący, komisarz wyborczy powołany na podstawie odrębnych przepisów. W skład komisji może także być powołany sędzia w stanie spoczynku, który nie ukończył 70 lat.

2. Sędziów do składu komisji zgłasza Minister Sprawiedliwości, w liczbie uzgodnionej z Państwową Komisją Wyborczą, najpóźniej w 52 dniu przed dniem wyborów.

3. Państwowa Komisja Wyborcza powołuje okręgowe komisje wyborcze najpóźniej w 48 dniu przed dniem wyborów.

4. W razie braku możliwości pełnienia funkcji przewodniczącego komisji przez komisarza wyborczego komisja wybiera przewodniczącego ze swojego grona. W takim wypadku Minister Sprawiedliwości zgłasza do składu komisji jednego sędziego więcej, aniżeli wynikałoby to z uzgodnień, o których mowa w ust. 2.

5. Pierwsze posiedzenie komisji organizuje, z upoważnienia Państwowej Komisji Wyborczej, dyrektor właściwej miejscowo delegatury Krajowego Biura Wyborczego.

6. Komisja na pierwszym posiedzeniu wybiera spośród siebie dwóch zastępców przewodniczącego komisji. Funkcję sekretarza okręgowej komisji wyborczej pełni dyrektor właściwej miejscowo delegatury Krajowego Biura Wyborczego albo osoba przez niego wskazana. Sekretarz uczestniczy w pracach komisji z głosem doradczym.

7. Skład komisji podaje się niezwłocznie do wiadomości publicznej w sposób zwyczajowo przyjęty.

8. Obsługę i warunki techniczno-administracyjne pracy okręgowej komisji wyborczej zapewnia Krajowe Biuro Wyborcze.

Art. 45. 1. Wygaśnięcie członkostwa w okręgowej komisji wyborczej następuje wskutek:

- 1) zrzeczenia się członkostwa,
- 2) wystąpienia przyczyn, o których mowa w art. 34 ust. 2,
- 3) śmierci członka komisji,
- 4) odwołania członka komisji przez Państwową Komisję Wyborczą na wniosek Ministra Sprawiedliwości, który zgłosił sędziego.

2. Uzupełnienie składu komisji następuje w trybie i na zasadach określonych w przepisach o jej powołaniu. Przepis art. 44 ust. 7 stosuje się odpowiednio.

Art. 46. 1. Do zadań okręgowej komisji wyborczej należy:

- 1) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem prawa wyborczego przez obwodowe komisje wyborcze,
- 2) rejestrowanie okręgowych list kandydatów na posłów oraz kandydatów na senatorów,
- 3) ustalanie i ogłaszanie wyników głosowania i wyników wyborów w okręgu wyborczym w zakresie określonym przepisami szczególnymi ustawy,
- 4) rozpatrywanie skarg na działalność obwodowych komisji wyborczych,
- 5) zapewnienie wykonania zadań wyborczych we współdziałaniu z wojewodą i organami jednostek samorządu terytorialnego,
- 6) wykonywanie innych zadań przewidzianych ustawą lub zleconych przez Państwową Komisję Wyborczą.

2. Okręgowa komisja wyborcza podejmuje uchwały w zakresie swoich ustawowych uprawnień.

Art. 47. 1. Okręgowa komisja wyborcza może powołać, w trybie i na zasadach określonych przez Państwową Komisję Wyborczą, pełnomocników do wypełniania zadań, o których mowa w art. 74 ust. 2.

2. Okręgowa komisja wyborcza może utworzyć na czas wyborów swoją inspekcję i określić jej zadania. Do osób powołanych w skład inspekcji stosuje się odpowiednio przepisy art. 35 ust. 1 i 3-5. Rozporządzenie, o którym mowa w art. 35 ust. 6, określi również wysokość oraz szczegółowe zasady, na których przysługują diety, zryczałtowane diety oraz zwrot kosztów podróży i noclegów, a także tryb udzielania dni wolnych od pracy osobom powołanym w skład inspekcji.

Obwodowa komisja wyborcza

Art. 48. 1. Obwodową komisję wyborczą powołuje spośród wyborców, z zastrzeżeniem przepisów art. 49, najpóźniej w 21 dniu przed dniem wyborów wójt lub burmistrz (prezydent miasta).

2. W skład komisji powołuje się:

- 1) od 6 do 10 osób spośród kandydatów zgłoszonych przez pełnomocników wyborczych komitetów wyborczych lub upoważnione przez nich osoby,
- 2) jedną osobę wskazaną przez wójta lub burmistrza (prezydenta miasta):
  - a) dla obwodów głosowania, o których mowa w art. 29, spośród pracowników samorządowych gminy lub gminnych jednostek organizacyjnych,
  - b) dla obwodów w szpitalach i zakładach pomocy społecznej spośród pracowników tych szpitali lub zakładów,
  - c) dla obwodów w zakładach karnych lub aresztach śledczych spośród pracowników tych zakładów lub aresztów.

3. Kandydatami, o których mowa w ust. 2 pkt 1, mogą być tylko osoby ujęte w stałym rejestrze wyborców danej gminy.

4. Pełnomocnik wyborczy komitetu wyborczego lub upoważniona przez niego osoba mogą zgłosić do każdej komisji tylko po jednym kandydacie, o którym mowa w ust. 2 pkt 1. Zgłoszenia dokonuje się najpóźniej w 30 dniu przed dniem wyborów.

5. W wypadku zgłoszenia więcej niż 10 kandydatów skład osobowy komisji ustala się w drodze publicznego losowania przeprowadzonego przez wójta lub burmistrza (prezydenta miasta).

6. Jeżeli liczba kandydatów zgłoszonych w trybie, o którym mowa w ust. 4, jest mniejsza niż 6, uzupełnienia składu komisji do jej minimalnego składu, o którym mowa w ust. 2 pkt 1, dokonuje wójt lub burmistrz (prezydent miasta) spośród osób ujętych w stałym rejestrze wyborców tej gminy.

7. Pierwsze posiedzenie komisji organizuje wójt lub burmistrz (prezydent miasta).

8. Obwodowa komisja wyborcza na pierwszym posiedzeniu wybiera spośród siebie przewodniczącego i jego zastępcę. Skład komisji podaje się do wiadomości publicznej w sposób zwyczajowo przyjęty.

9. (skreślony)

10. (skreślony)

11. Minister właściwy do spraw administracji publicznej, na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej, określi, w drodze rozporządzenia, sposób zgłaszania kandydatów do obwodowych komisji wyborczych, wzór zgłoszenia oraz szczegółowe zasady powoływania obwodowych komisji wyborczych, w tym tryb przeprowadzania losowania.

Art. 49. 1. Obwodowe komisje wyborcze w obwodach głosowania utworzonych na polskich statkach morskich i za granicą powołują spośród wyborców odpowiednio kapitanowie tych statków oraz konsulowie. Przepis art. 48 ust. 2 pkt 1 i pkt 2 lit. a) oraz ust. 4-9 stosuje się odpowiednio.

2. Minister właściwy do spraw gospodarki morskiej oraz minister właściwy do spraw zagranicznych, każdy w zakresie swojego działania, na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej, określi, w drodze rozporządzenia, tryb i termin powoływania komisji, o których mowa w ust. 1.

Art. 50. 1. Wygaśnięcie członkostwa w obwodowej komisji wyborczej następuje wskutek:

- 1) zrzeczenia się członkostwa,
- 2) odwołania z przyczyn, o których mowa w ust. 2,
- 3) wystąpienia przyczyn, o których mowa w art. 34 ust. 2,
- 4) śmierci członka komisji,
- 5) utraty prawa wybierania lub niespełniania warunku, o którym mowa w art. 48 ust. 3.

2. Członek obwodowej komisji wyborczej może być odwołany ze składu komisji w razie nieobecności na pierwszym posiedzeniu i niewyjaśnienia w terminie 2 dni przyczyny nieobecności.

3. Uzupełnienie składu komisji następuje w trybie i na zasadach określonych w przepisach o jej powołaniu.

Art. 51. Do zadań obwodowej komisji wyborczej należy:

- 1) przeprowadzenie głosowania w obwodzie,
- 2) czuwanie w dniu wyborów nad przestrzeganiem przepisów prawa wyborczego w miejscu i w czasie głosowania,
- 3) ustalenie wyników głosowania w obwodzie i przekazanie ich właściwej okręgowej komisji wyborczej.

Art. 52. 1. Obsługę administracyjną i warunki techniczno-materialne pracy obwodowej komisji wyborczej oraz wykonanie zadań związanych z organizacją i przeprowadzaniem wyborów na obszarze gminy zapewnia wójt lub burmistrz (prezydent miasta) jako zadanie zleczone gminie.

2. Jednostki organizacyjne sprawujące trwałą zarząd nieruchomości państwowych i komunalnych są obowiązane udostępnić bezpłatnie pomieszczenia wskazane przez:

- 1) dyrektora właściwej miejscowo delegatury Krajowego Biura Wyborczego - z przeznaczeniem na siedziby okręgowych komisji wyborczych,
- 2) wójta lub burmistrza (prezydenta miasta) - z przeznaczeniem na siedziby obwodowych komisji wyborczych.

Pomieszczenia przeznaczone na siedziby okręgowych i obwodowych komisji wyborczych powinny być łatwo dostępne dla osób niepełnosprawnych.

3. Na siedziby komisji wyborczych można również wyznaczyć pomieszczenia innych podmiotów niż wymienione w ust. 2, po uprzednim porozumieniu z zarządzającymi tymi pomieszczeniami.

4. Przepisy ust. 1-3 stosuje się odpowiednio do kapitanów polskich statków morskich oraz konsulów.

Art. 53. 1. Lokale obwodowych komisji wyborczych dostosowane do potrzeb wyborców niepełnosprawnych zapewnia wójt lub burmistrz (prezydent miasta).

2. Minister właściwy do spraw administracji publicznej, po porozumieniu z ministrem właściwym do spraw polityki społecznej oraz z Państwową Komisją Wyborczą, określi, w drodze rozporządzenia:

- 1) warunki techniczne, jakim powinien odpowiadać lokal obwodowej komisji wyborczej, tak aby został dostosowany do potrzeb wyborców niepełnosprawnych,
- 2) liczbę lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych, uwzględniając proporcje między ogólną liczbą

mieszkańców danej gminy a liczbą osób niepełnosprawnych zamieszkujących tę gminę, z tym że w każdej gminie powinien być co najmniej jeden lokal obwodowej komisji wyborczej dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Krajowe Biuro Wyborcze

Art. 54. 1. Krajowe Biuro Wyborcze jest organem wykonawczym Państwowej Komisji Wyborczej.

2. Krajowe Biuro Wyborcze realizuje zadania wynikające z niniejszej ustawy oraz innych ustaw.

3. Do zadań Krajowego Biura Wyborczego należy zapewnienie warunków organizacyjno-administracyjnych, finansowych i technicznych, związanych z organizacją i przeprowadzaniem wyborów i referendów w zakresie określonym niniejszą ustawą oraz innymi ustawami.

4. Krajowe Biuro Wyborcze zapewnia obsługę Państwowej Komisji Wyborczej oraz innych organów wyborczych w zakresie określonym niniejszą ustawą oraz innymi ustawami.

Art. 55. 1. Pracą Krajowego Biura Wyborczego kieruje Kierownik Krajowego Biura Wyborczego.

2. Jednostkami organizacyjnymi Krajowego Biura Wyborczego są:

- 1) zespoły,
- 2) delegatury.

3. Organizację Krajowego Biura Wyborczego oraz zakres działania i właściwość terytorialną jednostek organizacyjnych Krajowego Biura Wyborczego określi statut nadany przez Państwową Komisję Wyborczą na wniosek Kierownika Krajowego Biura Wyborczego. Statut Krajowego Biura Wyborczego ogłasza się w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski".

4. Kierownik Krajowego Biura Wyborczego na podstawie statutu określi, w drodze zarządzenia, szczegółową organizację wewnętrzną jednostek organizacyjnych Krajowego Biura Wyborczego oraz ich właściwość rzeczową.

Art. 56. 1. Krajowe Biuro Wyborcze współdziała z właściwymi ministrami, kierownikami urzędów centralnych, wojewodami oraz jednostkami samorządu terytorialnego w celu realizacji zadań związanych z organizacją i przeprowadzaniem wyborów oraz referendów.

2. Minister właściwy do spraw administracji publicznej, po porozumieniu z Kierownikiem Krajowego Biura Wyborczego, określi, w drodze rozporządzenia, zasady współdziałania terenowych organów administracji rządowej z Krajowym Biurem Wyborczym w zakresie, o którym mowa w ust. 1.

3. Do zasad współdziałania organów jednostek samorządu terytorialnego z Krajowym Biurem Wyborczym w zakresie, o którym mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy ustawy - Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw.

Art. 57. 1. Kierownik Krajowego Biura Wyborczego jest powoływany i odwoływany przez Marszałka Sejmu na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej.

2. Do Kierownika Krajowego Biura Wyborczego stosuje się przepisy dotyczące osób powoływanych na kierownicze stanowiska państwowe.

3. Kierownik Krajowego Biura Wyborczego dysponuje wyodrębnionymi w budżecie państwa w części dotyczącej Krajowego Biura Wyborczego środkami finansowymi.

4. Ze środków finansowych, o których mowa w ust. 3, są pokrywane wydatki związane z bieżącą działalnością Państwowej Komisji Wyborczej i innych stałych organów wyborczych oraz Krajowego Biura Wyborczego, a także dotacje na stałe zadania związane z organizacją i przeprowadzaniem wyborów oraz referendów, zlecone jednostkom samorządu terytorialnego.

5. Kierownik Krajowego Biura Wyborczego dysponuje, w zakresie określonym ustawami, środkami finansowymi rezerwy celowej budżetu państwa przeznaczonej na wydatki związane z organizacją i przeprowadzaniem wyborów oraz referendów.

6. Dotacje dla jednostek samorządu terytorialnego na wykonywanie zadań związanych z organizacją i przeprowadzaniem wyborów oraz referendów przekazywane są tym jednostkom przez Kierownika Krajowego Biura Wyborczego lub działających z jego upoważnienia dyrektorów jednostek organizacyjnych Biura.

Art. 58. 1. Do pracowników Krajowego Biura Wyborczego stosuje się przepisy ustawy z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz. U. Nr 31, poz. 214, z 1984 r. Nr 35, poz. 187, z 1988 r. Nr 19, poz. 132, z 1989 r. Nr 4, poz. 24 i Nr 34, poz. 178 i 182, z 1990 r. Nr 20, poz. 121, z 1991 r. Nr 55, poz. 234, Nr 88, poz. 400 i Nr 95, poz. 425, z 1992 r. Nr 54, poz. 254 i Nr 90, poz. 451, z 1994 r. Nr 136, poz. 704, z 1995 r. Nr 132, poz. 640, z 1996 r. Nr 89, poz. 402 i Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Nr 98, poz. 604, Nr 133, poz. 882 i 883 i Nr 141, poz. 943, z 1998 r. Nr 131, poz. 860, Nr 155, poz. 1016 i Nr 162, poz. 1118, z 1999 r. Nr 49, poz. 483 i Nr 70, poz. 778 oraz z 2000 r. Nr 6, poz. 69, Nr 66, poz. 787 i Nr 109, poz. 1165).

2. Kierownik Krajowego Biura Wyborczego jest kierownikiem urzędu w rozumieniu przepisów ustawy, o której mowa w ust. 1, i wykonuje zadania w nich określone, a w szczególności ustala, w drodze zarządzenia, rodzaje stanowisk oraz zasady wynagradzania pracowników i rozkład czasu pracy.

3. Kierownik i pracownicy Krajowego Biura Wyborczego nie mogą należeć do partii politycznych ani prowadzić działalności politycznej.

Rozdział 8. Przebieg głosowania

Art. 59. 1. Głosowanie odbywa się w lokalu obwodowej komisji wyborczej, zwanym dalej "lokałem wyborczym", w ciągu jednego dnia, bez przerwy, między godziną 6.00 a 20.00.

2. Głosowanie w obwodach głosowania utworzonych na polskich statkach morskich oraz za granicą odbywa się między godziną 6.00 a 20.00 czasu miejscowego. Jeżeli głosowanie miałyby być zakończone w dniu następnym po dniu głosowania w kraju, głosowanie przeprowadza się w dniu poprzedzającym.

3. Głosowanie w obwodach głosowania utworzonych w szpitalach i zakładach pomocy społecznej może się rozpocząć później niż o godzinie określonej w ust. 1. W wypadku oddania głosu przez wszystkich wyborców głosowanie może zakończyć się wcześniej niż o godzinie określonej w ust. 1. Skrócenie czasu głosowania zarządza obwodowa komisja wyborcza, po porozumieniu z kierownikiem szpitala lub zakładu pomocy społecznej, powiadamiając o tym wyborców, wójta lub burmistrza (prezydenta miasta) oraz właściwą okręgową komisję wyborczą.

Art. 60. 1. Głosowanie odbywa się przy pomocy urzędowych kart do głosowania.

2. Treść karty do głosowania określają przepisy szczególne ustawy.

Art. 61. 1. Przed rozpoczęciem głosowania obwodowa komisja wyborcza sprawdza, czy urna jest pusta, po czym zamyka się urnę wyborczą i opieczętowuje ją pieczęcią komisji oraz sprawdza, czy na miejscu znajduje się spis wyborców i potrzebna liczba kart do głosowania właściwych dla przeprowadzanych wyborów, jak również czy w lokalu wyborczym znajduje się odpowiednia liczba łatwo dostępnych miejsc zapewniających tajność głosowania.

2. Od chwili opieczętowania do końca głosowania urny wyborczej nie wolno otwierać.

3. Od chwili rozpoczęcia głosowania aż do jego zakończenia w lokalu wyborczym muszą być równocześnie obecne co najmniej 3 osoby wchodzące w skład obwodowej komisji wyborczej, przy czym jedną z nich powinien być przewodniczący komisji lub jego zastępca.

4. W dniu głosowania w lokalu wyborczym podczas wszystkich czynności obwodowej komisji wyborczej mają prawo być obecni, na podstawie zaświadczenia wydanego zgodnie z przepisami ustawy, mężowie zaufania.

Art. 62. 1. Obwodowa komisja wyborcza, po uzgodnieniu z okręgową komisją wyborczą, może zarządzić stosowanie w głosowaniu drugiej urny wyborczej.

2. Urna, o której mowa w ust. 1, jest urną pomocniczą przeznaczoną wyłącznie do wrzucania kart do głosowania przez wyborców w obwodach głosowania w szpitalach i w zakładach pomocy społecznej.

3. W wypadku wyrażenia przez wyborcę woli skorzystania z urny pomocniczej wrzucenie do niej karty do głosowania wymaga obecności przy tej czynności co najmniej dwóch osób wchodzących w skład obwodowej komisji wyborczej, zgłoszonych przez różne komitety wyborcze.

4. Do postępowania z urną pomocniczą i głosowania przy jej użyciu mają zastosowanie przepisy niniejszego rozdziału.

Art. 63. Zabroniony jest wstęp do lokalu wyborczego osobom uzbrojonym.

Art. 64. 1. Głosowania nie wolno przerywać. Gdyby wskutek nadzwyczajnych wydarzeń głosowanie było przejściowo uniemożliwione, obwodowa komisja wyborcza może zarządzić jego przerwanie, przedłużenie albo odroczenie do dnia następnego. Uchwała w tej sprawie powinna być natychmiast podana do wiadomości publicznej, przekazana okręgowej komisji wyborczej, wójtowi lub burmistrzowi (prezydentowi miasta) oraz przesłana Państwowej Komisji Wyborczej za pośrednictwem okręgowej komisji.

2. W razie przerwania lub odroczenia głosowania komisja zabezpiecza otwór urny wyborczej i oddaje urnę wraz z zabezpieczonym spisem wyborców na przechowanie przewodniczącemu komisji. Pieczęć komisji oddaje się w takim wypadku na przechowanie zastępcy przewodniczącego lub innemu członkowi komisji. Komisja ustala również liczbę kart niewykorzystanych, umieszcza je w zabezpieczonym pakiecie i oddaje na przechowanie przewodniczącemu komisji. Przed ponownym podjęciem głosowania komisja stwierdza protokolarnie, czy pieczęcie na urnie i pakiecie z kartami są nienaruszone.

Art. 65. 1. W lokalu wyborczym umieszcza się tylko urzędowe obwieszczenia wyborcze.

2. W lokalu wyborczym oraz w miejscu zapewniającym tajność głosowania umieszcza się związaną informację Państwowej Komisji Wyborczej o sposobie głosowania w wyborach.

Art. 66. 1. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej czuwa nad zapewnieniem tajności głosowania oraz nad utrzymaniem porządku i spokoju w czasie głosowania.

2. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej ma prawo zażądać opuszczenia lokalu wyborczego przez osoby naruszające porządek i spokój.

3. Na żądanie przewodniczącego obwodowej komisji wyborczej komendant właściwego miejscowo komisariatu Policji obowiązany jest zapewnić konieczną pomoc.

4. W wypadku naruszenia porządku w lokalu wyborczym nie stosuje się przepisu art. 63.

Art. 67. 1. Głosować może tylko wyborca wpisany do spisu wyborców, a także wyborca dopisany do spisu zgodnie z przepisami ust. 2 i 3.

2. Obwodowa komisja wyborcza dopisuje w dniu głosowania do spisu wyborców:

1) osobę przedkładającą zaświadczenie o prawie do głosowania, załączając zaświadczenie do spisu,

2) osobę pominiętą w spisie, jeżeli udokumentuje, iż stale zamieszkuje na terenie danego obwodu głosowania, a urząd gminy potwierdzi, że nie otrzymał zawiadomienia o utracie przez nią prawa wybierania lub o objęciu spisem wyborców w innym obwodzie,

3) osobę skreśloną ze spisu dla danego obwodu głosowania w związku z umieszczeniem w spisie wyborców w szpitalu lub zakładzie pomocy społecznej, o którym mowa w art. 20 ust. 1, jeżeli udokumentuje, iż opuściła szpital lub zakład pomocy społecznej w przeddzień wyborów,

4) obywatela polskiego stale zamieszkującego za granicą, a głosującego w kraju na podstawie ważnego polskiego paszportu, jeżeli udokumentuje, iż stale zamieszkuje za granicą. W takim wypadku komisja odnotowuje numer paszportu oraz miejsce i datę jego wydania w rubryce spisu "uwagi" oraz umieszcza w paszporcie na ostatniej wolnej stronie, przeznaczonej na adnotacje wizowe, odcisk swojej pieczęci oraz wpisuje datę głosowania.

3. Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio w wypadku przybycia wyborcy do szpitala lub zakładu pomocy społecznej w przeddzień wyborów.

Art. 68. 1. Przed przystąpieniem do głosowania wyborca okazuje obwodowej komisji wyborczej dokument umożliwiający stwierdzenie jego tożsamości.

2. Po wykonaniu czynności, o której mowa w ust. 1, wyborca otrzymuje od komisji kartę do głosowania, właściwą dla przeprowadzanych wyborów, opatrzoną jej pieczęcią.

Wyborca potwierdza otrzymanie karty do głosowania własnym podpisem w przewidzianej na to rubryce spisu wyborców.

3. Wyborca głosujący za granicą otrzymuje kartę do głosowania wyłącznie po okazaniu obwodowej komisji wyborczej ważnego polskiego paszportu.

4. Po otrzymaniu karty do głosowania wyborca udaje się do miejsca w lokalu wyborczym zapewniającego tajność głosowania.

5. Kartę do głosowania wyborca wrzuca do urny w taki sposób, aby strona zadrukowana była niewidoczna.

Art. 69. Wyborcy niepełnosprawnemu, na jego prośbę, może pomagać inna osoba, z wyłączeniem członków komisji wyborczych i mężów zaufania.

Rozdział 9. Ustalanie wyników głosowania w obwodzie

Art. 70. 1. Niezwłocznie po zakończeniu głosowania obwodowa komisja wyborcza ustala wyniki głosowania w obwodzie.

2. Obwodowa komisja wyborcza ustala wyniki głosowania w obwodzie odpowiednio do przeprowadzanych wyborów.

3. Warunki ważności głosu określają przepisy szczególne ustawy.

Art. 71. 1. Obwodowa komisja wyborcza ustala, na podstawie aktualnego spisu wyborców, liczbę osób uprawnionych do głosowania oraz liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania.

2. Komisja ustala liczbę niewykorzystanych kart do głosowania, a następnie karty te umieszcza w zapieczętowanych pakietach.

3. Przewodniczący komisji w obecności jej członków otwiera urnę wyborczą, po czym komisja liczy znajdujące się w niej karty do głosowania.

4. Kart do głosowania przedartych całkowicie na dwie lub więcej części nie bierze się pod uwagę przy obliczeniach, o których mowa w ust. 3.

5. Jeżeli liczba kart do głosowania wyjętych z urny jest mniejsza lub większa od liczby kart wydanych, komisja podaje w protokole przypuszczalną przyczynę tej niezgodności.

Art. 72. Karty do głosowania inne niż urzędowo ustalone lub nieopatrzone pieczęcią obwodowej komisji wyborczej są nieważne.

Art. 73. 1. Obwodowa komisja wyborcza sporządza, w dwóch egzemplarzach, odrębnie protokół głosowania w obwodzie w wyborach do Sejmu i w wyborach do Senatu.

2. W protokołach, o których mowa w ust. 1, wymienia się odpowiednio dane, o których mowa w art. 71 ust. 1, oraz liczbę głosów ważnych oddanych na poszczególne listy kandydatów na posłów i każdego kandydata z tych list lub na poszczególnych kandydatów na senatorów.

3. W protokole wymienia się ponadto liczbę otrzymanych i niewykorzystanych kart do głosowania oraz liczbę kart nieważnych wyjętych z urny.

4. W protokole podaje się czas rozpoczęcia i zakończenia głosowania oraz omawia zarządzenia i inne podjęte decyzje, jak również inne istotne okoliczności związane z przebiegiem głosowania.

5. Protokół podpisują i każdą ze stron parafują wszystkie osoby wchodzące w skład obwodowej komisji wyborczej obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.

6. Mężom zaufania przysługuje prawo wniesienia do protokołu uwag, z wymienieniem konkretnych zarzutów. Adnotację o wniesieniu uwag zamieszcza się w protokole.

7. Przepis ust. 6 stosuje się odpowiednio do członków obwodowej komisji wyborczej, z tym że nie zwalnia ich to z obowiązku podpisania protokołu głosowania w obwodzie.

8. Wzory protokołów, o których mowa w ust. 1, ustala Państwowa Komisja Wyborcza.

Art. 74. 1. Dane liczbowe z protokołu głosowania w obwodzie, o których mowa w art. 73 ust. 2 i 3, obwodowa komisja wyborcza zamieszcza w zestawieniu i niezwłocznie przekazuje pełnomocnikowi, o którym mowa w art. 47 ust. 1, wyznaczonemu przez właściwą okręgową komisję wyborczą.

2. Pełnomocnik, o którym mowa w ust. 1, sprawdza pod względem zgodności arytmetycznej poprawność ustalenia wyników głosowania w obwodzie i potwierdza obwodowej komisji wyborczej poprawność ustalonych wyników bądź wskazuje na niezgodność arytmetyczną danych w protokole, którą obwodowa komisja wyborcza obowiązana jest wyjaśnić i odpowiednio poprawić oraz podać do publicznej wiadomości w trybie określonym w art. 75.

3. Wzór zestawienia, o którym mowa w ust. 1, tryb przekazywania i przyjmowania oraz sposób postępowania z tym zestawieniem określa Państwowa Komisja Wyborcza.

Art. 75. Obwodowa komisja wyborcza podaje niezwłocznie do wiadomości publicznej, poprzez wywieszenie w lokalu wyborczym w miejscu łatwo dostępnym dla wyborców, wyniki głosowania z uwzględnieniem odpowiednio danych, o których mowa w art. 162 ust. 1 i w art. 203 ust. 1.

Art. 76. 1. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej niezwłocznie przekazuje do właściwej okręgowej komisji wyborczej, w zapieczętowanej kopercie, jeden egzemplarz protokołu głosowania w obwodzie wraz z wyjaśnieniami komisji do zgłoszonych zarzutów, o których mowa w art. 73 ust. 6 i 7. Mężowie zaufania mają prawo uczestniczyć przy przekazywaniu protokołu.

2. Tryb przekazywania i przyjmowania protokołów, o których mowa w ust. 1, określi Państwowa Komisja Wyborcza, z zastrzeżeniem ust. 4.

3. Państwowa Komisja Wyborcza może określić zasady i tryb wcześniejszego przekazywania danych z zestawienia, o którym mowa w art. 74 ust. 1, oraz z protokołu za pośrednictwem sieci telekomunikacyjnej użytku publicznego lub systemu elektronicznego przesyłania danych.

4. Wyniki głosowania z obwodów utworzonych za granicą są przekazywane okręgowej komisji wyborczej właściwej dla gminy Warszawa-Centrum, a wyniki głosowania z obwodów utworzonych na polskich statkach morskich - okręgowej komisji wyborczej właściwej dla siedziby armatora.

5. Zasady i tryb przekazywania okręgowej komisji wyborczej wyników głosowania i protokołów głosowania z obwodów głosowania, o których mowa w ust. 4, określi Państwowa Komisja Wyborcza po zasięgnięciu opinii odpowiednio ministra właściwego do spraw zagranicznych oraz ministra właściwego do spraw gospodarki morskiej.

Art. 77. Po wykonaniu czynności, o których mowa w art. 76, przewodniczący obwodowej komisji wyborczej niezwłocznie, w sposób ustalony przez Państwową Komisję Wyborczą, przekazuje w depozyt odpowiednio wójtowi lub burmistrzowi (prezydentowi miasta) albo konsulowi lub kapitanowi statku dokumenty z głosowania oraz pieczęć komisji.

Rozdział 10. Protesty wyborcze. Ważność wyborów

Art. 78. 1. Przeciwko ważności wyborów, ważności wyborów w okręgu lub wyborowi posła lub senatora może być wniesiony protest z powodu dopuszczenia się przestępstwa przeciwko wyborom lub naruszenia przepisów niniejszej ustawy dotyczących głosowania, ustalenia wyników głosowania lub wyników wyborów.

2. Jeżeli podstawę protestu stanowi zarzut popełnienia przestępstwa przeciwko wyborom albo naruszenia przez Państwową Komisję Wyborczą przepisów niniejszej ustawy dotyczących ustalenia wyników głosowania i wyników wyborów, może go wnieść każdy wyborca.

3. Protest przeciwko ważności wyborów w okręgu wyborczym lub wyborowi posła lub senatora może wnieść wyborca, którego nazwisko w dniu wyborów było umieszczone w spisie wyborców w jednym z obwodów głosowania na obszarze danego okręgu wyborczego.

4. Prawo wniesienia protestu przysługuje również przewodniczącemu właściwej komisji wyborczej i pełnomocnikowi wyborczemu komitetu wyborczego.

5. W razie wniesienia protestu przeciwko ważności wyborów, ważności wyborów w okręgu lub wyborowi posła lub senatora, do czasu rozstrzygnięcia sprawy w sposób określony w art. 82, do posłów lub posła, senatorów lub senatora stosuje się przepisy o obowiązkach i prawach posłów i senatorów.

Art. 79. 1. Protest wnosi się na piśmie do Sądu Najwyższego w terminie 7 dni od dnia ogłoszenia wyników wyborów przez Państwową Komisję Wyborczą w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Nadanie w tym terminie protestu w polskiej placówce pocztowej operatora publicznego jest równoznaczne z wniesieniem go do Sądu Najwyższego.

2. W odniesieniu do wyborcy przebywającego za granicą lub na polskim statku morskim wymogi wymienione w ust. 1 uważa się za spełnione, jeżeli protest został złożony odpowiednio właściwemu terytorialnie konsulowi lub kapitanowi statku. Wyborca obowiązany jest dołączyć do protestu zawiadomienie o ustanowieniu swojego pełnomocnika zamieszkałego w kraju lub pełnomocnika do doręczeń zamieszkałego w kraju, pod rygorem pozostawienia protestu bez biegu.

3. Wnoszący protest powinien sformułować w nim zarzuty oraz przedstawić lub wskazać dowody, na których opiera swoje zarzuty.

Art. 80. 1. Sąd Najwyższy rozpatruje protest w składzie 3 sędziów w postępowaniu nieprocesowym i wydaje, w formie postanowienia, opinię w sprawie protestu.

2. Opinia, o której mowa w ust. 1, powinna zawierać ustalenia co do zasadności zarzutów protestu, a w razie potwierdzenia zasadności zarzutów - ocenę, czy przestępstwo przeciwko wyborom lub naruszenie przepisów niniejszej ustawy miało wpływ na wynik wyborów.

3. Uczestnikami postępowania są: wnoszący protest, przewodniczący właściwej komisji wyborczej albo jego zastępca i Prokurator Generalny.

Art. 81. 1. Sąd Najwyższy pozostawia bez dalszego biegu protest wniesiony przez osobę do tego nieuprawnioną, w myśl art. 78 ust. 2-4, lub niespełniający warunków określonych w art. 79. Niedopuszczalne jest przywrócenie terminu do wniesienia protestu.

2. Sąd Najwyższy pozostawia bez dalszego biegu protest dotyczący sprawy, co do której w niniejszej ustawie przewiduje się możliwość wniesienia przed dniem głosowania skargi lub odwołania do sądu lub do Państwowej Komisji Wyborczej.

3. Jeżeli w proteście zarzucono popełnienie przestępstwa przeciwko wyborom, Sąd Najwyższy niezwłocznie zawiadamia o tym Prokuratora Generalnego.

Art. 82. 1. Sąd Najwyższy w składzie całej Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych, na podstawie sprawozdania z wyborów przedstawionego przez Państwową Komisję Wyborczą oraz opinii wydanych w wyniku rozpoznania protestów, rozstrzyga o ważności wyborów oraz o ważności wyboru posła lub senatora, przeciwko któremu wniesiono protest. W postępowaniu stosuje się odpowiednio art. 18 i 19 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 1994 r. Nr 13, poz. 48, z 1995 r. Nr 34, poz. 163, z 1996 r. Nr 77, poz. 367, z 1997 r. Nr 75, poz. 471, Nr 98, poz. 604, Nr 106, poz. 679 i Nr 124, poz. 782 oraz z 1999 r. Nr 75, poz. 853 i Nr 110, poz. 1255).

2. Rozstrzygnięcie, o którym mowa w ust. 1, Sąd Najwyższy podejmuje, w formie uchwały, nie później niż w 90 dniu po dniu wyborów, na posiedzeniu z udziałem Prokuratora Generalnego i Przewodniczącego Państwowej Komisji Wyborczej.

3. Sąd Najwyższy, podejmując uchwałę o nieważności wyborów lub nieważności wyboru posła lub senatora, stwierdza wygaśnięcie mandatów w zakresie unieważnienia oraz postanawia o przeprowadzeniu wyborów ponownych lub o podjęciu niektórych czynności wyborczych, wskazując czynność, od której należy ponowić postępowanie wyborcze.

4. Uchwałę Sądu Najwyższego przedstawia się niezwłocznie Prezydentowi Rzeczypospolitej oraz odpowiednio Marszałkowi Sejmu albo Marszałkowi Senatu, a także przesyła Państwowej Komisji Wyborczej.

5. Uchwałę Sądu Najwyższego ogłasza się w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

6. Wygaśnięcie mandatów, o których mowa w ust. 3, następuje w dniu ogłoszenia uchwały Sądu Najwyższego.

Art. 83. 1. W razie podjęcia przez Sąd Najwyższy uchwały o nieważności wyborów w okręgu lub o nieważności wyboru posła lub senatora wybory ponowne lub wskazane czynności wyborcze przeprowadza się wyłącznie na terytorium kraju, na zasadach i w trybie przewidzianych w niniejszej ustawie.

2. Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej o wyborach ponownych lub podjęciu wskazanych czynności wyborczych podaje się do wiadomości publicznej i ogłasza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej najpóźniej w 5 dniu od dnia ogłoszenia uchwały Sądu Najwyższego, o której mowa w art. 82 ust. 3. Przepisy art. 10 stosuje się odpowiednio.

3. Wyniki wyborów ponownych lub wyniki przeprowadzonych czynności wyborczych Państwowa Komisja Wyborcza podaje w obwieszczeniu. W obwieszczeniu wymienia się ponadto osoby, które w wyniku wyborów ponownych lub przeprowadzonych czynności wyborczych utraciły mandat, ze wskazaniem numeru okręgu wyborczego, a w wypadku wygaśnięcia mandatu posła - także numer i nazwę listy kandydatów.

4. Obwieszczenie, o którym mowa w ust. 3, ogłasza się w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej oraz podaje do wiadomości publicznej, a także przesyła się niezwłocznie odpowiednio Marszałkowi Sejmu albo Marszałkowi Senatu.

Art. 84 W razie podjęcia przez Sąd Najwyższy uchwały o nieważności wyborów i jej ogłoszenia w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadza się wybory ponowne, w zakresie unieważnienia, na zasadach i w trybie przewidzianych ustawą. Przepis art. 83 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

Rozdział 11. Kampania wyborcza

Art. 85. 1. Kampania wyborcza rozpoczyna się z dniem ogłoszenia postanowienia Prezydenta Rzeczypospolitej o zarządzeniu wyborów i ulega zakończeniu na 24 godziny przed dniem wyborów.

2. Partie polityczne oraz wyborcy mogą wykonywać czynności określone w ustawie od dnia ogłoszenia postanowienia, o którym mowa w ust. 1. Czynności podjęte przed tym terminem są nieważne.

3. W okresie kampanii wyborczej prowadzi się agitację wyborczą na zasadach, w formach, w czasie i w miejscach określonych ustawą.

Art. 86. Od zakończenia kampanii wyborczej aż do zakończenia głosowania zabronione jest podawanie do wiadomości publicznej wyników przedwyborczych badań (sondaży) opinii publicznej dotyczących przewidywanych zachowań wyborczych i wyniku wyborów.

Art. 87. 1. Od zakończenia kampanii wyborczej aż do zakończenia głosowania zabronione jest zwoływanie zgromadzeń, organizowanie pochodów i manifestacji, wygłaszanie przemówień, rozdawanie ulotek, jak też prowadzenie w inny sposób agitacji na rzecz kandydatów i list kandydatów.

2. Zabronione są wszelkie formy agitacji w lokalu wyborczym oraz na terenie budynku, w którym ten lokal się znajduje.

Art. 88. 1. Zabronione jest prowadzenie kampanii wyborczej na terenie zakładów pracy lub instytucji publicznych w sposób i w formach zakłócających ich normalne funkcjonowanie.

2. Zabronione jest prowadzenie kampanii wyborczej na terenie jednostek wojskowych i innych jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej oraz w oddziałach obrony cywilnej, a także w skoszarowanych jednostkach podległych ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych.

3. Zabronione są jakiegokolwiek formy agitacji na terenie szkół podstawowych i gimnazjów wobec uczniów nieposiadających prawa wybierania.

4. Zabronione jest organizowanie w ramach prowadzonej kampanii wyborczej gier losowych i konkursów, w których wygranymi są nagrody pieniężne lub przedmioty o wartości wyższej niż wartość przedmiotów zwyczajowo używanych w celach reklamowych lub promocyjnych.

5. Zabronione jest podawanie oraz dostarczanie, w ramach prowadzonej kampanii wyborczej, napojów alkoholowych nieodpłatnie lub po cenach sprzedaży netto możliwych do uzyskania, nie wyższych od cen nabycia lub kosztów wytworzenia.

Art. 89. 1. Materiały wyborcze powinny zawierać wyraźne oznaczenie, od kogo pochodzą.

2. Materiały wyborcze zawierające oznaczenie komitetu wyborczego, od którego pochodzą, podlegają ochronie prawnej.

Art. 90. 1. Na ścianach budynków, ogrodzeniach, latarniach, urządzeniach energetycznych i telekomunikacyjnych można umieszczać plakaty i hasła wyborcze wyłącznie po uzyskaniu zgody właściciela lub zarządcy nieruchomości.

2. Zabronione jest umieszczanie plakatów i haseł wyborczych na zewnątrz i wewnątrz budynków administracji rządowej i samorządowej oraz sądów, a także na terenie jednostek wojskowych i oddziałów obrony cywilnej oraz skoszarowanych jednostek podległych ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych.

3. Rada gminy może zabronić umieszczania plakatów lub haseł na niektórych budynkach publicznych, a także określonych częściach terenów publicznych, z przyczyn związanych z ochroną zabytków bądź środowiska.

4. Przy ustawianiu własnych urządzeń ogłoszeniowych dla celów prowadzenia kampanii wyborczej należy stosować obowiązujące przepisy porządkowe.

5. Plakaty należy umieszczać w taki sposób, aby można je było następnie usunąć bez powodowania szkód.

6. Policja oraz straż miejska są obowiązane usuwać na koszt komitetu wyborczego plakaty i hasła, których sposób umieszczenia może zagrażać życiu lub zdrowiu fizycznemu ludzi albo bezpieczeństwu mienia bądź w ruchu drogowym.

7. Plakaty, hasła wyborcze oraz urządzenia ogłoszeniowe ustawione dla celów prowadzenia kampanii wyborczej właściwe komitety wyborcze obowiązane są usunąć w

terminie 30 dni po dniu wyborów.

8. Wójt lub burmistrz (prezydent miasta) postanawia o usunięciu plakatów wyborczych, haseł i urzędzeń ogłoszeniowych umieszczonych z naruszeniem przepisów ust. 1-5 lub nieusuniętych przez właściwe komitety wyborcze w terminie, o którym mowa w ust. 7. Koszty ich usunięcia ponoszą właściwe komitety wyborcze.

Art. 91. 1. Jeżeli rozpowszechniane, w tym również w prasie w rozumieniu prawa prasowego, materiały wyborcze, a w szczególności plakaty, ulotki, hasła i wypowiedzi lub inne formy prowadzonej w okresie kampanii wyborczej agitacji, zawierają informacje nieprawdziwe, kandydat na posła albo kandydat na senatora lub pełnomocnik wyborczy zainteresowanego komitetu wyborczego ma prawo wnieść do sądu okręgowego wniosek o wydanie orzeczenia:

- 1) zakazu rozpowszechniania takich informacji,
- 2) przepadku materiałów wyborczych zawierających takie informacje,
- 3) nakazania sprostowania takich informacji,
- 4) nakazania publikacji odpowiedzi na stwierdzenia naruszające dobra osobiste,
- 5) nakazania przeproszenia osoby, której dobra osobiste zostały naruszone.

2. Sąd okręgowy rozpoznaje wniosek, o którym mowa w ust. 1, w ciągu 24 godzin w postępowaniu nieprocesowym. Sąd może rozpoznać sprawę w wypadku usprawiedliwionej nieobecności wnioskodawcy lub uczestnika postępowania, którzy o terminie rozprawy zostali prawidłowo powiadomieni. Postanowienie kończące postępowanie w sprawie sąd niezwłocznie doręcza wraz z uzasadnieniem osobie zainteresowanej, o której mowa w ust. 1, i zobowiązanemu do wykonania postanowienia sądu.

3. Na postanowienie sądu okręgowego przysługuje w ciągu 24 godzin zażalenie do sądu apelacyjnego, który rozpoznaje je w ciągu 24 godzin. Od postanowienia sądu apelacyjnego nie przysługuje środek prawny i podlega ono natychmiastowemu wykonaniu.

4. Publikacja sprostowania, odpowiedzi lub przeprosin następuje najpóźniej w ciągu 48 godzin, na koszt zobowiązanego. W orzeczeniu sąd wskazuje prasę, w rozumieniu prawa prasowego, w której nastąpić ma publikacja, oraz termin publikacji.

5. W razie niezamieszczenia sprostowania, odpowiedzi lub przeprosin sąd, na wniosek zainteresowanego, zarządza ich publikację na koszt zobowiązanego, w trybie postępowania egzekucyjnego.

Art. 92. Wykonanie uprawnień wynikających z niniejszej ustawy nie ogranicza możliwości dochodzenia przez osoby pokrzywdzone lub poszkodowane uprawnień na podstawie innych ustaw.

Art. 93. Zasady i tryb prowadzenia kampanii wyborczej w programach publicznych i niepublicznych nadawców radiowych i telewizyjnych określają przepisy szczególne ustawy.

Art. 94. 1. Telewizja Polska Spółka Akcyjna i Polskie Radio Spółka Akcyjna zapewniają Państwowej Komisji Wyborczej w okresie od zarządzenia wyborów do Sejmu i do Senatu możliwość nieodpłatnego przedstawiania w programach ogólnokrajowych telewizyjnych i radiowych informacji, wyjaśnień i komunikatów związanych z zarządzonymi wyborami i obowiązującymi przepisami prawa wyborczego.

2. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą i zarządami Telewizji Polskiej i Polskiego Radia, określi, w drodze rozporządzenia, tryb postępowania w sprawach, o których mowa w ust. 1.

Rozdział 12. Komitety wyborcze

Art. 95. Komitety wyborcze w imieniu partii politycznych i wyborców wykonują czynności wyborcze, a w szczególności: zgłaszają kandydatów na posłów lub kandydatów na senatorów oraz prowadzą, na zasadzie wyłączności, kampanię wyborczą na ich rzecz.

Art. 96. 1. Funkcję komitetu wyborczego partii politycznej pełni organ partii upoważniony do jej reprezentowania na zewnątrz.

2. Organ partii politycznej, o którym mowa w ust. 1, obowiązany jest zawiadomić Państwową Komisję Wyborczą o zamiarze zgłoszenia kandydatów na posłów lub kandydatów na senatorów oraz o powołaniu:

- 1) pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego - uprawnionego, z zastrzeżeniem art. 109, do występowania na rzecz i w imieniu komitetu wyborczego,
- 2) pełnomocnika finansowego komitetu wyborczego, o którym mowa w art. 109.

3. Zawiadomienie, o którym mowa w ust. 2, może być dokonane w okresie od dnia ogłoszenia postanowienia o zarządzeniu wyborów do 50 dnia przed dniem wyborów. 4. W zawiadomieniu, o którym mowa w ust. 2, podaje się również:

- 1) nazwę komitetu wyborczego, zgodną z przepisami art. 99 i art. 100, oraz skrót jego nazwy, a także adres siedziby komitetu i numer ewidencyjny, pod którym partia polityczna jest wpisana do ewidencji partii politycznych,
- 2) dane: imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika wyborczego, o którym mowa w ust. 2 pkt 1,
- 3) dane: imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika finansowego, o którym mowa w ust. 2 pkt 2.

5. Do zawiadomienia, o którym mowa w ust. 2, dołącza się:

- 1) oświadczenia pełnomocników, o których mowa w ust. 2, o przyjęciu pełnomocnictwa, a w wypadku pełnomocnika finansowego - również o spełnieniu przez niego wymogów, o których mowa w art. 109 ust. 2 i 3,
- 2) uwierzytelniony odpis z ewidencji partii politycznych,
- 3) wyciąg ze statutu partii politycznej wskazujący, który organ jest upoważniony do jej reprezentowania na zewnątrz.

Art. 97. 1. Partie polityczne mogą tworzyć koalicje wyborcze w celu wspólnego zgłaszania kandydatów na posłów lub wspólnego zgłaszania kandydatów na senatorów.

2. Partia polityczna może wchodzić w skład tylko jednej koalicji wyborczej.

3. Czynności wyborcze w imieniu koalicji wyborczej wykonuje komitet wyborczy, zwany dalej "koalicyjnym komitetem wyborczym", utworzony przez organy partii politycznych wchodzących w jej skład, upoważnione do reprezentowania partii na zewnątrz.

4. Koalicyjny komitet wyborczy może być utworzony w okresie od dnia ogłoszenia postanowienia o zarządzeniu wyborów do 50 dnia przed dniem wyborów.

5. W skład koalicyjnego komitetu wyborczego wchodzi co najmniej 10 osób wskazanych przez organy partii politycznych, o których mowa w ust. 3.

6. Koalicyjny komitet wyborczy powołuje:

- 1) pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego - uprawnionego, z zastrzeżeniem art. 109, do występowania na rzecz i w imieniu komitetu wyborczego,
- 2) pełnomocnika finansowego komitetu wyborczego, o którym mowa w art. 109.

7. Pełnomocnik, o którym mowa w ust. 6 pkt 1, zawiadamia Państwową Komisję Wyborczą w terminie do 50 dnia przed dniem wyborów o utworzeniu koalicyjnego komitetu wyborczego.

8. W zawiadomieniu, o którym mowa w ust. 7, podaje się:

- 1) nazwę komitetu wyborczego, zgodną z przepisami art. 99 i art. 100, oraz skrót jego nazwy i adres jego siedziby,
- 2) dane: imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika wyborczego, o którym mowa w ust. 6 pkt 1,
- 3) dane: imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika finansowego, o którym mowa w ust. 6 pkt 2.

9. Do zawiadomienia, o którym mowa w ust. 7, załącza się:

- 1) umowę o zawiązaniu koalicji wyborczej, wraz z następującymi danymi: imionami, nazwiskami, adresami zamieszkania i numerami ewidencyjnymi PESEL osób, o których mowa w ust. 5,
- 2) oświadczenia pełnomocników, o których mowa w ust. 6, o przyjęciu pełnomocnictwa, a w wypadku pełnomocnika finansowego - również o spełnieniu przez niego wymogów, o których mowa w art. 109 ust. 2 i 3,
- 3) uwierzytelnione odpisy z ewidencji partii politycznych, partii politycznych tworzących koalicję wyborczą,

- 4) wyciągi ze statutów partii politycznych tworzących koalicję wyborczą, wskazujące, który organ partii jest upoważniony do jej reprezentowania na zewnątrz.

Art. 98. 1. Obywatele mający prawo wybierania, w liczbie co najmniej 15, mają prawo utworzyć komitet wyborczy wyborców, składając pisemne oświadczenie o utworzeniu komitetu, z podaniem swoich imion i nazwisk, adresów zamieszkania oraz numerów ewidencyjnych PESEL.

2. Komitet wyborczy wyborców powołuje:

- 1) pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego - uprawnionego, z zastrzeżeniem art. 109, do występowania na rzecz i w imieniu komitetu wyborczego,
- 2) pełnomocnika finansowego komitetu wyborczego, o którym mowa w art. 109.

3. Pełnomocnika wyborczego komitetu wyborczego i pełnomocnika finansowego komitetu wyborczego powołuje się spośród osób wchodzących w skład komitetu wyborczego.

4. Po zebraniu co najmniej 1000 podpisów obywateli mających prawo wybierania, popierających utworzenie komitetu, pełnomocnik, o którym mowa w ust. 2 pkt 1, zawiadamia Państwową Komisję Wyborczą o utworzeniu komitetu. Zawiadomienie może być dokonane do 50 dnia przed dniem wyborów.

5. W zawiadomieniu, o którym mowa w ust. 4, podaje się:

- 1) nazwę komitetu wyborczego, zgodną z przepisami art. 99 i art. 100, oraz skrót jego nazwy i adres jego siedziby,
- 2) dane: imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika wyborczego, o którym mowa w ust. 2 pkt 1,
- 3) dane: imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL pełnomocnika finansowego, o którym mowa w ust. 2 pkt 2.

6. Do zawiadomienia, o którym mowa w ust. 4, załącza się:

- 1) oświadczenie o utworzeniu komitetu wyborczego, o którym mowa w ust. 1,
- 2) oświadczenia pełnomocników, o których mowa w ust. 2, o przyjęciu pełnomocnictwa, a w wypadku pełnomocnika finansowego - również o spełnieniu przez niego wymogów, o których mowa w art. 109 ust. 2 i 3,
- 3) wykaz co najmniej 1000 obywateli, o których mowa w ust. 4, zawierający ich imiona, nazwiska, adresy zamieszkania oraz numery ewidencyjne PESEL, a także własnoręcznie złożone podpisy obywateli.

Art. 99. 1. Nazwa komitetu wyborczego partii politycznej zawiera wyrazy "komitet wyborczy" oraz nazwę partii politycznej. Nazwa komitetu wyborczego partii politycznej może zawierać również skrót nazwy tej partii.

2. Nazwa koalicyjnego komitetu wyborczego zawiera wyrazy "koalicyjny komitet wyborczy" oraz nazwę koalicji wyborczej. 3. Nazwa komitetu wyborczego wyborców obok wyrazów "komitet wyborczy wyborców" powinna zawierać określenie odróżniające od innych komitetów.

Art. 100. 1. Nazwa, skrót nazwy i symbol graficzny komitetu wyborczego korzysta z ochrony prawnej przewidzianej dla dóbr osobistych.

2. Nazwa, skrót nazwy i symbol graficzny koalicyjnego komitetu wyborczego oraz komitetu wyborczego wyborców muszą odróżniać się wyraźnie od nazw, skrótów nazw i symboli graficznych innych koalicyjnych komitetów wyborczych oraz komitetów wyborczych wyborców.

3. Nazwa i skrót nazwy komitetu wyborczego wyborców muszą odróżniać się wyraźnie, z zastrzeżeniem ust. 4, od nazw i skrótów nazw partii politycznych i organizacji społecznych wpisanych do ewidencji prowadzonych przez właściwy organ ewidencji.

4. Nazwa i skrót nazwy komitetu wyborczego utworzonego przez wyborców zrzeszonych w zarejestrowanych organizacjach mniejszości narodowych mogą być tożsame z nazwą i skróttem nazwy tej organizacji. Przepis art. 134 ust. 1 zdanie drugie stosuje się odpowiednio.

Art. 101. Pełnomocnicy wyborczy komitetów wyborczych, o których mowa w art. 96 ust. 2 pkt 1, art. 97 ust. 6 pkt 1 i art. 98 ust. 2 pkt 1, zwani są dalej "pełnomocnikami wyborczymi".

Art. 102. 1. Jeżeli zawiadomienie:

- 1) o którym mowa w art. 96 ust. 2,
- 2) o którym mowa w art. 97 ust. 7,
- 3) o którym mowa w art. 98 ust. 4,

spełnia warunki określone w ustawie, Państwowa Komisja Wyborcza w terminie 3 dni od dnia jego doręczenia postanawia o przyjęciu zawiadomienia. Postanowienie o przyjęciu zawiadomienia doręcza się niezwłocznie pełnomocnikowi wyborczemu.

2. Jeżeli zawiadomienie wykazuje wady, Państwowa Komisja Wyborcza, w terminie 3 dni od dnia doręczenia zawiadomienia, wzywa pełnomocnika wyborczego do ich usunięcia w terminie 5 dni. W wypadku nieusunięcia wad w terminie Państwowa Komisja Wyborcza odmawia przyjęcia zawiadomienia. Postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej o odmowie przyjęcia zawiadomienia, wraz z uzasadnieniem, doręcza się niezwłocznie pełnomocnikowi wyborczemu.

3. Pełnomocnikowi wyborczemu służy prawo wniesienia skargi do Sądu Najwyższego na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej o odmowie przyjęcia zawiadomienia. Skargę wnosi się w terminie 3 dni od dnia doręczenia pełnomocnikowi wyborczemu postanowienia o odmowie przyjęcia zawiadomienia.

4. Sąd Najwyższy rozpatruje skargę w składzie 7 sędziów, w postępowaniu nieprocesowym, i wydaje orzeczenie w sprawie skargi w terminie 5 dni. Od orzeczenia Sądu Najwyższego nie przysługuje środek prawny. Orzeczenie doręcza się pełnomocnikowi wyborczemu i Państwowej Komisji Wyborczej. Jeżeli Sąd Najwyższy uzna skargę pełnomocnika wyborczego za zasadną, Państwowa Komisja Wyborcza niezwłocznie wydaje postanowienie o przyjęciu zawiadomienia.

Art. 103. 1. Komitet wyborczy partii politycznej może wykonywać czynności wyborcze po wydaniu przez Państwową Komisję Wyborczą postanowienia o przyjęciu zawiadomienia, o którym mowa w art. 96 ust. 2.

2. Koalicyjny komitet wyborczy oraz komitet wyborczy wyborców mogą wykonywać czynności wyborcze po wydaniu przez Państwową Komisję Wyborczą postanowienia o przyjęciu zawiadomienia, o którym mowa odpowiednio w art. 97 ust. 7 albo w art. 98 ust. 4.

Art. 104. Odpowiedzialność za zobowiązania majątkowe:

- 1) komitetu wyborczego partii politycznej ponosi partia polityczna, która powołała komitet wyborczy,
- 2) koalicyjnego komitetu wyborczego ponoszą solidarnie partie polityczne wchodzące w skład koalicji wyborczej,
- 3) komitetu wyborczego wyborców ponoszą solidarnie osoby wchodzące w skład komitetu wyborczego.

Art. 105. Państwowa Komisja Wyborcza ogłasza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski" oraz podaje do wiadomości publicznej w dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym informację o przyjęciu zawiadomień, o których mowa w art. 96 ust. 2, art. 97 ust. 7 oraz art. 98 ust. 4.

Art. 106. 1. Komitet wyborczy, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3, ulega rozwiązaniu z mocy prawa:

- 1) po przyjęciu sprawozdania wyborczego komitetu przez Państwową Komisję Wyborczą albo
- 2) po bezskutecznym upływie terminu do wniesienia skargi, o której mowa w art. 123 ust. 1, albo
- 3) po wydaniu orzeczenia, o którym mowa w art. 123 ust. 2, uwzględniającego skargę na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej w przedmiocie odrzucenia sprawozdania.

2. Komitety wyborcze, którym przysługuje prawo do dotacji podmiotowej, o której mowa w art. 128, ulegają rozwiązaniu z mocy prawa po upływie 6 miesięcy od dnia otrzymania dotacji.

3. Komitet wyborczy może ulec rozwiązaniu przed dniem wyborów w trybie przepisów o jego utworzeniu. O rozwiązaniu komitetu zawiadamia się niezwłocznie Państwową Komisję Wyborczą, a jeżeli rozwiązanie komitetu nastąpiło po zarejestrowaniu kandydatów na posłów lub kandydatów na senatorów - także właściwą okręgową komisję wyborczą.

Rozdział 13. Finansowanie kampanii wyborczej

Art. 107. Finansowanie kampanii wyborczej jest jawne.

Art. 108. Wydatki ponoszone przez komitety wyborcze w związku z zarządzonymi wyborami są pokrywane z ich źródeł własnych.

Art. 109. 1. Za gospodarkę finansową komitetu wyborczego odpowiedzialny jest i prowadzi ją jego pełnomocnik finansowy.

2. Pełnomocnikiem finansowym nie może być:

- 1) kandydat na posła albo kandydat na senatora,
- 2) pełnomocnik wyborczy,
- 3) funkcjonariusz publiczny w rozumieniu art. 115 § 13 Kodeksu karnego.

3. Można być pełnomocnikiem finansowym tylko jednego komitetu wyborczego.

Art. 110. 1. Komitet wyborczy może pozyskiwać i wydatkować środki jedynie na cele związane z wyborami.

2. Komitet wyborczy partii politycznej może pozyskiwać i wydatkować środki od dnia wydania przez Państwową Komisję Wyborczą postanowienia o przyjęciu zawiadomienia, o którym mowa w art. 96 ust. 2.

3. Koalicyjny komitet wyborczy i komitet wyborczy wyborców mogą pozyskiwać i wydatkować środki od dnia wydania przez Państwową Komisję Wyborczą postanowienia o przyjęciu zawiadomienia, o którym mowa odpowiednio w art. 97 ust. 7 albo w art. 98 ust. 4.

4. Zabrania się:

- 1) pozyskiwania środków przez komitet wyborczy po dniu wyborów,
- 2) wydatkowania środków przez komitet wyborczy po dniu złożenia sprawozdania, o którym mowa w art. 120.

Art. 111. 1. Środki finansowe komitetu wyborczego partii politycznej mogą pochodzić jedynie z Funduszu Wyborczego tej partii tworzonego na podstawie przepisów ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych (Dz. U. Nr 98, poz. 604, z 1998 r. Nr 106, poz. 668 i z 2001 r. Nr 46, poz. 499).

2. Koalicyjnemu komitetowi wyborczemu i komitetowi wyborczemu wyborców mogą być przekazywane środki finansowe jedynie przez osoby fizyczne, z zastrzeżeniem przepisów ust. 3-6 oraz art. 128.

3. Koalicyjny komitet wyborczy i komitet wyborczy wyborców nie mogą przyjmować środków finansowych pochodzących od:

- 1) osób fizycznych niemających miejsca zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, z wyłączeniem obywateli polskich zamieszkałych za granicą,
- 2) cudzoziemców mających miejsce zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.

4. Przepisy ust. 1-3 stosuje się odpowiednio do wartości niepieniężnych.

5. Środki finansowe koalicyjnego komitetu wyborczego mogą pochodzić z tworzonych na podstawie przepisów ustawy, o której mowa w ust. 1, funduszy wyborczych partii politycznych wchodzących w skład koalicji wyborczej.

6. Komitet wyborczy wyborców może zaciągać kredyty bankowe na cele związane z wyborami.

Art. 112. 1. Zabronione jest przekazywanie środków finansowych i wartości niepieniężnych przez jeden komitet wyborczy na rzecz innego komitetu wyborczego.

2. Zabronione jest przeprowadzanie przez komitet wyborczy zbiórek publicznych.

Art. 113. 1. Środki finansowe komitetu wyborczego mogą być gromadzone wyłącznie na rachunku bankowym.

2. Środki finansowe mogą być wpłacane na rzecz komitetu wyborczego jedynie czekiem, przelewem lub kartą płatniczą.

3. Łączna suma wpłat od osoby fizycznej na rzecz jednego koalicyjnego komitetu

wyborczego albo komitetu wyborczego wyborców nie może przekraczać 15-krotności minimalnego wynagrodzenia za pracę, ustalanego na podstawie odrębnych przepisów, obowiązującego w dniu poprzedzającym dzień ogłoszenia postanowienia o zarządzeniu wyborów.

Art. 114. 1. Komitety wyborcze mogą wydatkować na kampanię wyborczą wyłącznie kwoty ograniczone limitami:

- 1) okręgowym - ustalonym dla komitetu wyborczego, który zarejestrował kandydata lub kandydatów tylko w jednym okręgu wyborczym w wyborach do Sejmu lub do Senatu, albo
- 2) ponadokręgowym - ustalonym dla komitetu wyborczego, który zarejestrował kandydatów w więcej niż jednym okręgu wyborczym w wyborach do Sejmu lub do Senatu.

2. Wysokość limitu wyznaczona jest kwotą 1 złotego przypadającą na każdego wyborcę w kraju ujętego w rejestrze wyborców, z tym że:

- 1) limit okręgowy oblicza się poprzez podzielenie liczby wszystkich zarejestrowanych wyborców w kraju przez liczbę 560 i pomnożenie uzyskanego wyniku przez liczbę mandatów posłów lub senatorów wybieranych w danym okręgu wyborczym, w którym komitet zarejestrował swojego kandydata lub kandydatów,
- 2) limit ponadokręgowy dla danego komitetu stanowi sumę kwoty limitów okręgowych, o których mowa w pkt 1.

3. Państwowa Komisja Wyborcza, w terminie 14 dni od dnia zarządzenia wyborów do Sejmu, ogłasza w formie komunikatu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski" i podaje do wiadomości publicznej w dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym liczbę wyborców ujętych w rejestrach wyborców na terenie całego kraju według stanu na koniec kwartału poprzedzającego dzień ogłoszenia postanowienia o zarządzeniu wyborów do Sejmu.

Art. 115. Wydatki komitetu wyborczego na kampanię wyborczą prowadzoną w formach i na zasadach właściwych dla reklamy, w tym w prasie w rozumieniu przepisów prawa prasowego, nie mogą przekraczać 80% limitu dla danego komitetu wyborczego ustalonego zgodnie z przepisami art. 114 ust. 1 pkt 1 albo pkt 2.

Art. 116. 1. W wypadku uzyskania nadwyżki pozyskanych środków na cele kampanii wyborczej nad poniesionymi wydatkami komitet wyborczy partii politycznej przekazuje ją na Fundusz Wyborczy tej partii politycznej tworzony na podstawie przepisów ustawy o partiach politycznych. Informację o przekazaniu nadwyżki pełnomocnik finansowy podaje do wiadomości publicznej w dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym najpóźniej w terminie 30 dni od dnia przyjęcia sprawozdania wyborczego przez Państwową Komisję Wyborczą lub uwzględnienia skargi, o której mowa w art. 123 ust. 1.

2. W wypadku uzyskania nadwyżki pozyskanych środków na cele kampanii wyborczej nad poniesionymi wydatkami koalicyjny komitet wyborczy przekazuje ją na tworzone na podstawie przepisów ustawy o partiach politycznych fundusze wyborcze partii politycznych wchodzących w skład koalicji, w proporcji ustalonej w umowie koalicyjnej; w razie braku stosownych postanowień w umowie środki przekazuje się na rzecz instytucji charytatywnej. Informację o przekazaniu nadwyżki pełnomocnik finansowy podaje do wiadomości publicznej w dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym najpóźniej w terminie 30 dni od dnia przyjęcia sprawozdania wyborczego przez Państwową Komisję Wyborczą lub uwzględnienia skargi, o której mowa w art. 123 ust. 1.

3. W wypadku uzyskania nadwyżki pozyskanych środków na cele kampanii wyborczej nad poniesionymi wydatkami, z uwzględnieniem dotacji, o której mowa w art. 128, komitet wyborczy wyborców jest obowiązany przekazać tę nadwyżkę na rzecz instytucji charytatywnej. Informację o przekazaniu nadwyżki pełnomocnik finansowy podaje do wiadomości publicznej w dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym najpóźniej w terminie 6 miesięcy od dnia przyjęcia sprawozdania wyborczego przez Państwową Komisję Wyborczą lub uwzględnienia skargi, o której mowa w art. 123 ust. 1.

Art. 117. Wszelkie wezwania i informacje pisemne dostarczane przez koalicyjny komitet wyborczy i komitet wyborczy wyborców, mające na celu pozyskanie środków na wybory,

muszą zawierać informację o treści przepisów art. 111 ust. 1-4, art. 113 ust. 2 i 3, art. 127, art. 223 pkt 3 i art. 224 pkt 3.

Art. 118. Komitety wyborcze prowadzą rachunkowość na zasadach określonych odrębnymi przepisami dotyczącymi jednostek nieprowadzących działalności gospodarczej, z uwzględnieniem przepisów ustawy.

Art. 119. 1. Do finansowania komitetów wyborczych partii politycznych w sprawach nieuregulowanych w niniejszej ustawie stosuje się przepisy ustawy o partiach politycznych.

2. Od dnia przyjęcia przez Państwową Komisję Wyborczą zawiadomienia, o którym mowa odpowiednio w art. 96 ust. 2 albo art. 97 ust. 7, do dnia wyborów partia polityczna, która samodzielnie utworzyła komitet wyborczy lub wchodzi w skład koalicji wyborczej, może prowadzić i finansować wszelką agitację na rzecz upowszechniania celów programowych partii politycznej, wyłącznie na zasadach, w formach, w czasie i w miejscach określonych ustawą.

Art. 120. 1. Pełnomocnik finansowy, w terminie 3 miesięcy od dnia wyborów, przedkłada Państwowej Komisji Wyborczej sprawozdanie o przychodach, wydatkach i zobowiązaniach finansowych komitetu, w tym o uzyskanych kredytach bankowych i warunkach ich uzyskania, wraz z opinią biegłego rewidenta i raportem, zwane dalej "sprawozdaniem wyborczym".

2. Biegłego rewidenta, o którym mowa w ust. 1, wybiera Państwowa Komisja Wyborcza spośród kandydatów zgłoszonych przez Krajową Radę Biegłych Rewidentów w liczbie uzgodnionej z Państwową Komisją Wyborczą.

3. Koszty sporządzenia opinii i raportu, o których mowa w ust. 1, pokrywane są z budżetu państwa w części Budżet, finanse publiczne i instytucje finansowe.

4. Minister właściwy do spraw finansów publicznych, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, określi, w drodze rozporządzenia, wzór sprawozdania wyborczego oraz szczegółowy zakres zawartych w nim informacji, a także wykaz rodzajów dokumentów, jakie należy załączyć do sprawozdania, tak aby umożliwiły weryfikację podanych w sprawozdaniu informacji.

5. Do wydatków komitetu wyborczego wlicza się wartość darowizn niepieniężnych pozyskanych przez komitet wyborczy oraz świadczonych na jego rzecz usług.

6. Wartość pozyskanych darowizn niepieniężnych oraz świadczonych na rzecz komitetu wyborczego usług podaje się w sprawozdaniu wyborczym w wysokości możliwych do uzyskania cen ich sprzedaży netto, nie wyższych od cen nabycia lub kosztów wytworzenia pomniejszonych o odpisy amortyzacji.

7. Przepisu ust. 6 nie stosuje się do nieodpłatnych usług polegających na rozpowszechnianiu plakatów i ulotek wyborczych przez podmioty inne niż przedsiębiorcy.

Art. 121. 1. Sprawozdania wyborcze komitetów wyborczych Państwowa Komisja Wyborcza ogłasza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski" w ciągu miesiąca od upływu terminu, o którym mowa w art. 120 ust. 1.

2. Wykaz wpłat od osób fizycznych na rzecz koalicyjnego komitetu wyborczego i komitetu wyborczego wyborców Państwowa Komisja Wyborcza udostępnia do wglądu na wniosek, w trybie i na zasadach określonych przepisami ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. Nr 133, poz. 883, z 2000 r. Nr 12, poz. 136, Nr 50, poz. 580 i Nr 116, poz. 1216 oraz z 2001 r. Nr 42, poz. 474).

3. Pozostałe rodzaje dokumentów załączone do sprawozdań wyborczych udostępniane są do wglądu podmiotom wymienionym w art. 122 ust. 5 w okresie przewidzianym na złożenie zastrzeżenia do sprawozdań wyborczych.

Art. 122. 1. Państwowa Komisja Wyborcza, w terminie 4 miesięcy od dnia złożenia sprawozdania wyborczego:

- 1) przyjmuje sprawozdanie bez zastrzeżeń,
- 2) przyjmuje sprawozdanie, wskazując na jego uchybienia, albo
- 3) odrzuca sprawozdanie w wypadku stwierdzenia:

- a) pozyskania lub wydatkowania środków komitetu wyborczego z naruszeniem przepisów art. 110 albo limitu określonego w art. 114 ust. 1 i 2,
- b) przekazania koalicyjnemu komitetowi wyborczemu albo komitetowi

wyborczemu wyborców lub przyjęcia przez komitet środków finansowych lub wartości niepieniężnych z naruszeniem przepisów art. 111 ust. 2-4, c) przeprowadzania zbiórek publicznych wbrew zakazowi, o którym mowa w art. 112 ust. 2, d) przyjęcia przez komitet wyborczy partii politycznej środków finansowych pochodzących z innego źródła niż Fundusz Wyborczy tej partii.

2. W razie zaistnienia wątpliwości co do prawidłowości sprawozdania wyborczego Państwowa Komisja Wyborcza wzywa komitet wyborczy do usunięcia wad sprawozdania lub udzielenia wyjaśnień w określonym terminie.

3. Państwowa Komisja Wyborcza, badając sprawozdanie wyborcze, może zlecać sporządzenie ekspertyz lub opinii.

4. Państwowa Komisja Wyborcza, badając sprawozdanie wyborcze, może żądać od organów państwowych niezbędnej pomocy.

5. W terminie 7 dni od dnia ogłoszenia sprawozdania wyborczego:

- 1) partie polityczne,
- 2) komitety wyborcze, które brały udział w danych wyborach,
- 3) stowarzyszenia i fundacje, które w swoich statutach przewidują działania związane z analizą finansowania kampanii wyborczych
- mogą zgłaszać do Państwowej Komisji Wyborczej umotywowane pisemne zastrzeżenia do sprawozdań wyborczych komitetów wyborczych.

6. Państwowa Komisja Wyborcza w terminie 60 dni od dnia zgłoszenia zastrzeżenia, o którym mowa w ust. 5, udziela pisemnej odpowiedzi na zastrzeżenie.

Art. 123. 1. W wypadku odrzucenia sprawozdania wyborczego komitetu wyborczego przez Państwową Komisję Wyborczą pełnomocnik finansowy ma prawo, w terminie 7 dni od dnia doręczenia postanowienia o odrzuceniu sprawozdania, wnieść do Sądu Najwyższego skargę na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej w przedmiocie odrzucenia sprawozdania.

2. Sąd Najwyższy rozpatruje skargę i wydaje w tej sprawie orzeczenie w terminie 60 dni od dnia doręczenia skargi. Orzeczenie doręcza się pełnomocnikowi finansowemu i Państwowej Komisji Wyborczej.

3. Rozpatrzenie skargi przez Sąd Najwyższy następuje w składzie 7 sędziów, w postępowaniu nieprocesowym.

4. Od orzeczenia Sądu Najwyższego nie przysługuje środek prawny.

5. Jeżeli Sąd Najwyższy uzna skargę pełnomocnika finansowego za zasadną, Państwowa Komisja Wyborcza niezwłocznie postanawia o przyjęciu sprawozdania wyborczego.

Art. 124. Państwowa Komisja Wyborcza ogłasza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski" oraz podaje do wiadomości publicznej, w formie komunikatu, informację o przyjętych i odrzuconych sprawozdaniach wyborczych komitetów wyborczych.

Art. 125. 1. W razie niezłożenia w terminie sprawozdania wyborczego przez:

- 1) komitet wyborczy partii politycznej - partii politycznej nie przysługuje prawo do dotacji, o której mowa w art. 128, oraz prawo do subwencji, o której mowa w art. 28 ustawy o partiach politycznych,
- 2) koalicyjny komitet wyborczy - partii politycznej wchodzącej w skład koalicji wyborczej nie przysługuje prawo do dotacji, o której mowa w art. 128, oraz prawo do subwencji, o której mowa w art. 28 ustawy o partiach politycznych,
- 3) komitet wyborczy wyborców - nie przysługuje mu prawo do dotacji, o której mowa w art. 128.

2. Do sprawozdania złożonego po terminie stosuje się odpowiednio przepisy art. 120-123.

Art. 126. 1. W razie odrzucenia przez Państwową Komisję Wyborczą sprawozdania wyborczego lub odrzucenia skargi, o której mowa w art. 123 ust. 1, przysługująca komitetowi wyborczemu dotacja, o której mowa w art. 128, pomniejszona zostaje o kwotę stanowiącą równowartość trzykrotności wysokości środków pozyskanych lub wydatkowanych z naruszeniem przepisów, o których mowa w art. 122 ust. 1 pkt 3 lit. a)-d).

2. W razie odrzucenia przez Państwową Komisję Wyborczą sprawozdania wyborczego lub odrzucenia skargi, o której mowa w art. 123 ust. 1, przysługująca partii politycznej, która utworzyła komitet wyborczy partii politycznej albo koalicyjny komitet wyborczy, subwencja, o której mowa w art. 28 i art. 29 ustawy o partiach politycznych, pomniejszona zostaje o kwotę stanowiącą równowartość trzykrotności wysokości środków pozyskanych lub wydatkowanych z naruszeniem przepisów, o których mowa w art. 122 ust. 1 pkt 3 lit. a)-d).

3. Pomniejszenie wysokości dotacji lub subwencji, o którym mowa w ust. 1 i 2, nie może przekraczać 75% wysokości dotacji ustalonej na zasadach określonych w art. 128 ust. 3 i 4 lub 75% wysokości subwencji ustalonej na zasadach określonych w art. 28 i art. 29 ustawy o partiach politycznych.

Art. 127. 1. Korzyści majątkowe przyjęte przez komitet wyborczy z naruszeniem przepisów art. 110 ust. 4, art. 111 ust. 1-4, art. 112 ust. 1, albo art. 113 podlegają przepadkowi na rzecz Skarbu Państwa. Jeżeli korzyść majątkowa została zużyta lub utracona, przepadkowi podlega jej równowartość.

2. Sądem właściwym do orzekania w sprawach przepadku korzyści majątkowych, o których mowa w ust. 1, jest Sąd Okręgowy w Warszawie.

3. O orzeczenie przepadku korzyści majątkowej występuje do sądu Państwowa Komisja Wyborcza.

4. Do postępowania w sprawie przepadku korzyści majątkowej stosuje się przepisy o postępowaniu nieprocesowym.

Art. 128. 1. Partii politycznej, której komitet wyborczy uczestniczył w wyborach, partii politycznej wchodzącej w skład koalicji wyborczej, a także komitetowi wyborczemu wyborców przysługuje prawo do dotacji z budżetu państwa, zwanej dalej "dotacją podmiotową", za każdy uzyskany mandat posła i senatora. Wydatki związane z dotacją podmiotową pokrywane są z budżetu państwa w części Budżet, finanse publiczne i instytucje finansowe.

2. Wysokość dotacji podmiotowej za uzyskany mandat oblicza się dzieląc przez 560 sumę wydatków uwidocznioną w sprawozdaniach wyborczych komitetów wyborczych, które uzyskały co najmniej jeden mandat w wyborach. Wydatki uwidocznione w sprawozdaniach wyborczych przyjmuje się do obliczeń do wysokości nie wyższej niż limit, o którym mowa w art. 114, przypadający danemu komitetowi wyborczemu. 3. Wysokość dotacji podmiotowej oblicza się według wzoru:

$$D_p = (W \times M) / 560$$

gdzie poszczególne symbole oznaczają:

D_p - wysokość przysługującej dotacji podmiotowej,

W - sumę wydatków na kampanię wyborczą komitetów wyborczych (do wysokości przysługujących komitetom wyborczym limitów), które uzyskały co najmniej 1 mandat, M - liczbę mandatów posłów i senatorów uzyskanych przez dany komitet wyborczy.

4. Dotacja podmiotowa przysługuje wyłącznie do wysokości wydatków uwidocznionej w sprawozdaniu wyborczym.

5. Dotacja podmiotowa przysługuje w wysokości, o której mowa w ust. 2-4, także za każdy mandat posła i senatora uzyskany w wyborach ponownych do Sejmu i do Senatu oraz w wyborach uzupełniających do Senatu.

6. Dotację podmiotową przysługującą partii politycznej wchodzącej w skład koalicji wyborczej dzieli się na rzecz partii wchodzących w skład tej koalicji w proporcjach określonych w umowie zawiązującej koalicję wyborczą. Proporcje określone w tej umowie nie mogą być zmienione. Jeżeli partie polityczne wchodzące w skład koalicji wyborczej nie określiły w umowie zawiązującej koalicję proporcji, nie przysługuje im prawo do dotacji podmiotowej.

7. Przekazania dotacji podmiotowej na wskazany przez podmioty, o których mowa w ust. 1, rachunek bankowy dokonuje minister właściwy do spraw finansów publicznych na podstawie informacji Państwowej Komisji Wyborczej o uprawnionych do otrzymania dotacji podmiotowej oraz o liczbie mandatów uzyskanych przez dany komitet wyborczy. Dotacja podmiotowa jest wypłacana w terminie 6 miesięcy od dnia stwierdzenia ważności wyborów.

8. W wypadku podziału, połączenia albo likwidacji partii politycznych odnośnie do ich

prawa do dotacji podmiotowej stosuje się odpowiednio przepisy art. 37 ustawy o partiach politycznych.

Rozdział 14. Finansowanie wyborów z budżetu państwa

Art. 129. 1. Wydatki związane z organizacją i przeprowadzaniem wyborów są pokrywane z budżetu państwa w części Rezerwy celowe.

2. Z budżetu państwa pokrywane są wydatki związane z:

- 1) zadaniami Państwowej Komisji Wyborczej oraz Krajowego Biura Wyborczego przewidzianymi w ustawie,
- 2) zadaniami komisji wyborczych niższego stopnia oraz zapewnieniem ich obsługi przez wyznaczone do tych celów organy i jednostki organizacyjne,
- 3) zadaniami organów administracji rządowej oraz podległych im urzędów centralnych i jednostek organizacyjnych, a także innych organów państwowych,
- 4) zadaniami zleconymi do wykonania przez jednostki samorządu terytorialnego.

3. Środki finansowe na zadania zlecone wykonywane przez jednostki samorządu terytorialnego są przekazywane w terminach umożliwiającym ich wykonywanie.

4. Informację o wydatkach, o których mowa w ust. 2, Kierownik Krajowego Biura Wyborczego podaje do wiadomości publicznej w terminie 5 miesięcy od dnia wyborów.

5. Zasady planowania finansowego oraz realizacji wydatków, o których mowa w ust. 2 i 3, a także sprawozdawczości finansowej określają przepisy o finansach publicznych.

6. Dysponentem środków finansowych, o których mowa w ust. 1, jest Kierownik Krajowego Biura Wyborczego.

Dział II. Przepisy szczególne dla wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

Rozdział 15. Zasady ogólne

Art. 130. Wybory do Sejmu są powszechne, równe, bezpośrednie i proporcjonalne oraz odbywają się w głosowaniu tajnym.

Art. 131. Wybrany do Sejmu może być obywatel polski mający prawo wybierania, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 21 lat.

Art. 132. Do Sejmu wybiera się 460 posłów z okręgowych list kandydatów na posłów w wielomandatowych okręgach wyborczych.

Art. 133. 1. W podziale mandatów w okręgach wyborczych uwzględnia się wyłącznie okręgowe listy kandydatów na posłów tych komitetów wyborczych, których listy otrzymały co najmniej 5% ważnie oddanych głosów w skali kraju.

2. Okręgowe listy kandydatów na posłów koalicyjnych komitetów wyborczych uwzględnia się w podziale mandatów w okręgach wyborczych, jeżeli ich listy otrzymały co najmniej 8% ważnie oddanych głosów w skali kraju.

Art. 134. 1. Komitety wyborcze utworzone przez wyborców zrzeszonych w zarejestrowanych organizacjach mniejszości narodowych mogą korzystać ze zwolnienia list tych komitetów z warunku, o którym mowa w art. 133 ust. 1, jeżeli złożą Państwowej Komisji Wyborczej oświadczenie w tej sprawie najpóźniej w 5 dniu przed dniem wyborów. Wraz z oświadczeniem, o którym mowa w zdaniu pierwszym, komitet jest obowiązany przedłożyć dokument właściwego organu statutowego organizacji mniejszości narodowej potwierdzający utworzenie komitetu przez wyborców będących członkami tej organizacji.

2. Państwowa Komisja Wyborcza potwierdza niezwłocznie otrzymanie oświadczenia, o którym mowa w ust. 1. Potwierdzenie oświadczenia jest wiążące.

Art. 135. Jeżeli warunku określonego w art. 133 ust. 1 lub 2 nie spełnią okręgowe listy kandydatów na posłów żadnego komitetu wyborczego bądź któryś z wymienionych warunków spełniony zostanie przez listy kandydatów tylko jednego komitetu wyborczego, w podziale mandatów w okręgach wyborczych uwzględnia się listy kandydatów komitetów wyborczych, które otrzymały co najmniej 3% ważnie oddanych głosów w skali kraju. Listy koalicyjnych komitetów wyborczych uwzględnia się, jeżeli otrzymały co najmniej 5% ważnie oddanych głosów w skali kraju.

Rozdział 16. Okręgi wyborcze

Art. 136. 1. W celu przeprowadzenia wyborów do Sejmu tworzy się wielomandatowe okręgi wyborcze, zwane dalej "okręgami wyborczymi".

2. W okręgu wyborczym wybiera się co najmniej 7 posłów.

3. Okręg wyborczy obejmuje obszar województwa lub jego część. Granice okręgu

wyborczego nie mogą naruszać granic wchodzących w jego skład powiatów i miast na prawach powiatu.

Art. 137. 1. Ustalenia liczby posłów wybieranych w poszczególnych okręgach wyborczych oraz podziału województw na okręgi wyborcze dokonuje się według jednolitej normy przedstawicielstwa, obliczonej przez podzielenie liczby mieszkańców kraju przez ogólną liczbę posłów wybieranych w okręgach wyborczych, z uwzględnieniem przepisów art. 136 i następujących zasad:

- 1) ułamki liczby mandatów posłów wybieranych w okręgach wyborczych równe lub większe od 1/2, jakie wynikną z zastosowania jednolitej normy przedstawicielstwa, zaokrągla się w górę do liczby całkowitej,
- 2) jeżeli w wyniku postępowania, o którym mowa w pkt 1, liczba posłów wybieranych w okręgach wyborczych przewyższa liczbę wynikającą z przepisu art. 132, mandaty nadwyżkowe odejmuje się w tych okręgach wyborczych, w których norma przedstawicielstwa obliczona dla okręgu wyborczego jest najmniejsza. W wypadku gdy liczba posłów jest mniejsza od wynikającej z przepisu art. 132, dodatkowe mandaty przydziela się tym okręgom wyborczym, w których norma przedstawicielstwa obliczona dla okręgu wyborczego jest największa.

2. Podział na okręgi wyborcze, ich numery i granice oraz liczbę posłów wybieranych w każdym okręgu, a także siedziby okręgowych komisji wyborczych określa załącznik nr 1 do ustawy.

3. Informację o okręgu wyborczym podaje się do wiadomości wyborcom danego okręgu wyborczego w formie obwieszczenia Państwowej Komisji Wyborczej najpóźniej w 52 dniu przed dniem wyborów. Druk i rozplakatowanie obwieszczeń zapewnia Krajowe Biuro Wyborcze.

Art. 138. 1. Państwowa Komisja Wyborcza przedkłada Sejmowi wnioski w sprawie zmiany granic okręgów wyborczych i liczby posłów w nich wybieranych, jeżeli konieczność taka wynika ze zmian w zasadniczym podziale terytorialnym państwa lub ze zmiany liczby mieszkańców w okręgu wyborczym lub w kraju.

2. Dokonywanie zmian granic powiatów pociągających za sobą zmiany granic okręgów wyborczych jest niedopuszczalne w okresie 12 miesięcy poprzedzających upływ kadencji Sejmu, jak i w okresie od zarządzenia wyborów w razie skrócenia kadencji Sejmu aż do dnia stwierdzenia ważności wyborów.

3. Sejm dokonuje, z zastrzeżeniem ust. 4, zmian w podziale na okręgi wyborcze z przyczyn, o których mowa w ust. 1, nie później niż na 3 miesiące przed dniem, w którym upływa termin zarządzenia wyborów do Sejmu.

4. W razie skrócenia kadencji Sejmu zmian w podziale na okręgi wyborcze nie dokonuje się.

Rozdział 17. Zgłaszanie list kandydatów na posłów

Art. 139. 1. Komitet wyborczy może zgłosić w każdym okręgu wyborczym jedną okręgową listę kandydatów na posłów, zwaną dalej "listą okręgową".

2. Kandydować można tylko w jednym okręgu wyborczym i tylko z jednej listy okręgowej.

3. Partie polityczne, które wchodzą w skład koalicji wyborczej, nie mogą zgłaszać list kandydatów samodzielnie.

Art. 140. 1. Wyborca może udzielić pisemnego poparcia więcej niż jednej liście okręgowej. Wycofanie udzielonego poparcia nie rodzi skutków prawnych.

2. Wyborca udzielający poparcia liście okręgowej składa podpis obok czytelnie wpisanego swojego nazwiska i imienia, adresu zamieszkania i numeru ewidencyjnego PESEL.

3. Wykaz podpisów musi zawierać na każdej stronie nazwę komitetu wyborczego zgłaszającego listę, numer okręgu wyborczego, w którym lista jest zgłaszana, oraz adnotację: "Udzielam poparcia liście kandydatów na posłów zgłaszanej przez . . . . .
. . . . . (nazwa komitetu wyborczego) w okręgu wyborczym . . . . .
. . . . . (numer okręgu) w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na . . . . . (dzień, miesiąc, rok)."

Art. 141. 1. Zbieranie podpisów osób popierających listę okręgową może być dokonywane tylko w miejscu, czasie i w sposób, które wykluczają groźbę, podstęp lub stosowanie jakichkolwiek nacisków zmierzających do uzyskania podpisów.

2. Zabrania się zbierania podpisów osób popierających listę okręgową na terenie jednostek wojskowych i innych jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej oraz oddziałów obrony cywilnej, a także skoszarowanych jednostek podległych ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych.

3. Zabrania się udzielania wynagrodzenia pieniężnego w zamian za zbieranie lub złożenie podpisu pod zgłoszeniem listy okręgowej.

Art. 142. 1. Lista okręgowa powinna być poparta, w sposób, o którym mowa w art. 140 ust. 2 i 3, podpisami co najmniej 5000 wyborców stale zamieszkałych w danym okręgu wyborczym.

2. Komitet wyborczy, który z zachowaniem wymogów określonych w ust. 1 zarejestrował listy okręgowe co najmniej w połowie okręgów wyborczych, uprawniony jest do zgłoszenia dalszych list bez poparcia zgłoszenia podpisami wyborców.

3. Zgłoszenie list okręgowych przez komitety wyborcze spełniające warunek, o którym mowa w ust. 2, następuje na podstawie zaświadczenia Państwowej Komisji Wyborczej wydanego na wniosek zainteresowanego komitetu wyborczego, złożony do 40 dnia przed dniem wyborów.

Art. 143. 1. Listę okręgową zgłasza się do okręgowej komisji wyborczej najpóźniej do godziny 24.00 w 40 dniu przed dniem wyborów.

2. Liczba kandydatów na liście nie może być mniejsza niż liczba posłów wybieranych w danym okręgu wyborczym i większa niż dwukrotność liczby posłów wybieranych w danym okręgu wyborczym.

3. Zgłoszenia listy okręgowej dokonuje osobiście, na piśmie, pełnomocnik wyborczy lub upoważniona przez niego osoba, zwani dalej "osobą zgłaszającą listę". W razie zgłoszenia listy przez upoważnioną przez pełnomocnika osobę do zgłoszenia dołącza się dokument stwierdzający udzielenie upoważnienia, ze wskazaniem zakresu udzielonego upoważnienia, oraz dane upoważnionej przez pełnomocnika osoby: imię (imiona), nazwisko, adres zamieszkania i numer ewidencyjny PESEL.

Art. 144. 1. Zgłoszenie listy okręgowej powinno zawierać nazwisko, imię (imiona), zawód i miejsce zamieszkania każdego z kandydatów. Nazwiska kandydatów umieszcza się na liście w kolejności ustalonej przez komitet wyborczy.

2. Kandydata oznacza się nazwą lub skrótem nazwy tej partii politycznej, której jest członkiem (nie więcej niż 40 znaków drukarskich).

3. Osoba zgłaszająca listę może wносить o oznaczenie kandydata, który nie należy do żadnej partii politycznej, tylko jedną nazwą lub skrótem nazwy partii popierającej danego kandydata; przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio. Fakt poparcia kandydata powinien być potwierdzony pisemnie przez właściwy statutowy organ partii. Wniosek wraz z potwierdzeniem składa się ze zgłoszeniem listy.

4. W zgłoszeniu osoba zgłaszająca listę może wskazać skrót nazwy komitetu wyborczego, którym należy oznaczyć zarejestrowaną listę na urzędowych obwieszczeniach oraz na karcie do głosowania.

5. Do zgłoszenia każdej listy należy dołączyć:

1) oświadczenie o liczbie podpisów wyborców popierających listę wraz z wykazem podpisów wyborców popierających listę bądź zaświadczenie Państwowej Komisji Wyborczej, o którym mowa w art. 142 ust. 3,

2) pisemną zgodę kandydata na kandydowanie z danej listy okręgowej. Zgoda kandydata na kandydowanie w wyborach powinna zawierać dane: imię (imiona), nazwisko i wiek oraz numer ewidencyjny PESEL kandydata, a także wskazanie jego ewentualnej przynależności do partii politycznej; zgodę na kandydowanie kandydat opatruje datą i własnoręcznym podpisem,

3) w stosunku do każdego kandydata urodzonego przed dniem 1 sierpnia 1972 r. oświadczenie, o którym mowa w art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów albo informację, o której mowa w art. 7 ust. 3a tej ustawy.

6. Po dokonaniu zgłoszenia uzupełnianie listy o nazwiska kandydatów lub zmiany kandydatów albo ich kolejności na liście bądź też zmiana oznaczenia, o którym mowa w ust. 3, są niedopuszczalne.

Art. 145. (*uchylony*)

Art. 146. 1. Okręgowa komisja wyborcza, przyjmując zgłoszenie listy okręgowej, bada, w obecności osoby zgłaszającej listę, czy spełnia ono wymogi, o których mowa w art. 144, i wydaje osobie zgłaszającej listę pisemne potwierdzenie przyjęcia zgłoszenia. Wzór potwierdzenia określi Państwowa Komisja Wyborcza.

2. Arkusze wykazu podpisów komisja numeruje i opatruje każdy arkusz swoją pieczęcią.

3. Po sprawdzeniu prawdziwości danych zawartych w wykazie podpisów przyjęte arkusze wykazu podpisów komisja przechowuje w zabezpieczonych pakietach. Udostępnienie i rozpieczętowanie pakietów może nastąpić wyłącznie na potrzeby postępowania przed sądami i organami prokuratury, w obecności członka okręgowej komisji wyborczej; o terminie czynności zawiadamia się niezwłocznie osobę zgłaszającą listę.

Art. 147. 1. Okręgowa komisja wyborcza rejestruje listę okręgową zgłoszoną zgodnie z przepisami ustawy, sporządzając protokół rejestracji. Po jednym egzemplarzu protokołu doręcza się osobie zgłaszającej listę oraz przesyła Państwowej Komisji Wyborczej wraz z oświadczeniami kandydatów na posłów lub informacjami, o których mowa w art. 144 ust. 5 pkt 3.

1a. Państwowa Komisja Wyborcza przekazuje niezwłocznie oświadczenia lub informacje, o których mowa w art. 144 ust. 5 pkt 3, do Biura Lustracyjnego Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

2. Jeżeli zgłoszenie ma wady inne niż brak wymaganej liczby prawidłowo złożonych podpisów wyborców, komisja wzywa osobę zgłaszającą listę do ich usunięcia w terminie 3 dni. W wypadku nieusunięcia wady w terminie komisja postanawia o odmowie rejestracji listy w całości lub co do poszczególnych kandydatów. W razie odmowy rejestracji w odniesieniu do niektórych kandydatów listę, z zastrzeżeniem przepisu art. 143 ust. 2, rejestruje się w zakresie nieobjętym odmową.

3. Postanowienie okręgowej komisji wyborczej o odmowie rejestracji, o którym mowa w ust. 2, wraz z uzasadnieniem doręcza się niezwłocznie osobie zgłaszającej listę. Od postanowienia osobie zgłaszającej listę przysługuje prawo odwołania do Państwowej Komisji Wyborczej w terminie 3 dni od dnia doręczenia. Od postanowienia wydanego w wyniku rozpatrzenia odwołania nie przysługuje środek prawny.

Art. 148. 1. Jeżeli liczba prawidłowo złożonych podpisów wyborców popierających zgłoszenie listy okręgowej jest mniejsza niż ustawowo wymagana, okręgowa komisja wyborcza wzywa osobę zgłaszającą listę do uzupełnienia wykazu podpisów, o ile nie upłynął termin, o którym mowa w art. 143 ust. 1. Uzupełnienie jest możliwe do upływu terminu, o którym mowa w art. 143 ust. 1.

2. Jeżeli uzupełnienia nie dokonano w terminie, o którym mowa w art. 143 ust. 1, lub termin ten upłynął, okręgowa komisja wyborcza postanawia o odmowie rejestracji listy okręgowej. Postanowienie wraz z uzasadnieniem doręcza się niezwłocznie osobie zgłaszającej listę.

3. Postanowienie, o którym mowa w ust. 2, może być przez osobę zgłaszającą listę zaskarżone do właściwego miejscowo sądu okręgowego w terminie 3 dni od dnia doręczenia. Sąd okręgowy rozpatruje skargę i orzeka w sprawie skargi w terminie 3 dni, w postępowaniu nieprocesowym, w składzie 3 sędziów. Od orzeczenia sądu nie przysługuje środek prawny. Jeżeli sąd uzna skargę za uzasadnioną, okręgowa komisja wyborcza niezwłocznie rejestruje listę.

Art. 149. 1. W razie uzasadnionych wątpliwości co do prawdziwości danych zawartych w wykazie podpisów bądź wiarygodności podpisów okręgowa komisja wyborcza dokonuje w terminie 3 dni sprawdzenia danych bądź wiarygodności podpisów, w oparciu o dostępne urzędowo dokumenty, w tym rejestry wyborców i urzędowe rejestry mieszkańców, a w miarę potrzeby również o wyjaśnienia wyborców. O wszczęciu postępowania wyjaśniającego zawiadamia się niezwłocznie osobę zgłaszającą listę.

2. Jeżeli w wyniku przeprowadzonego postępowania ustalone zostanie, iż zgłoszona lista nie uzyskała poparcia ustawowo wymaganej liczby podpisów wyborców, okręgowa komisja wyborcza postanawia o odmowie rejestracji listy okręgowej. Postanowienie wraz z uzasadnieniem doręcza się niezwłocznie osobie zgłaszającej listę.

3. Postanowienie, o którym mowa w ust. 2, może być przez osobę zgłaszającą listę zaskarżone do właściwego miejscowo sądu okręgowego w terminie 3 dni od dnia doręczenia. Sąd okręgowy rozpatruje skargę i orzeka w sprawie skargi w terminie 3 dni,

w postępowaniu nieprocesowym, w składzie 3 sędziów. Od orzeczenia sądu nie przysługuje środek prawny. Jeżeli sąd uzna skargę za uzasadnioną, okręgowa komisja wyborcza niezwłocznie rejestruje listę okręgową.

Art. 150. 1. Państwowa Komisja Wyborcza na podstawie protokołów rejestracji list okręgowych przyznaje w drodze losowania, najpóźniej w 30 dniu przed dniem wyborów, jednolity numer dla list tego samego komitetu wyborczego, zarejestrowanych więcej niż w jednym okręgu wyborczym. O terminie losowania zawiadamia się pełnomocników wyborczych; nieobecność pełnomocnika nie wstrzymuje losowania.

2. W pierwszej kolejności losowane są numery dla list tych komitetów wyborczych, które zarejestrowały swoje listy we wszystkich okręgach wyborczych. W dalszej kolejności losowane są numery dla list pozostałych komitetów wyborczych.

3. Państwowa Komisja Wyborcza zawiadamia niezwłocznie okręgowe komisje wyborcze oraz pełnomocników wyborczych o wylosowanych numerach list okręgowych.

Art. 151. 1. Po otrzymaniu zawiadomienia, o którym mowa w art. 150 ust. 3, okręgowa komisja wyborcza, uwzględniając kolejność numerów list okręgowych ustaloną w trybie art. 150, najpóźniej w 25 dniu przed dniem wyborów przeprowadza losowanie numerów dla list komitetów wyborczych, które zarejestrowały listy wyłącznie w danym okręgu wyborczym. O terminie losowania zawiadamia się osoby zgłaszające listy; nieobecność osoby zgłaszającej listę nie wstrzymuje losowania.

2. Okręgowa komisja wyborcza zawiadamia niezwłocznie osoby zgłaszające listy i Państwową Komisję Wyborczą o wylosowanych numerach list okręgowych, o których mowa w ust. 1.

Art. 152. 1. Okręgowa komisja wyborcza sporządza obwieszczenia o zarejestrowanych listach okręgowych, zawierające informacje o ich numerach, nazwach i skrótach nazw komitetów wyborczych oraz dane o kandydatach zawarte w zgłoszeniach list, w tym treść oświadczenia, o którym mowa w art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów, w zakresie określonym w art. 13 tej ustawy.

2. Obwieszczenie, o którym mowa w ust. 1, przesyła się dyrektorowi właściwej miejscowo delegatury Krajowego Biura Wyborczego, który zapewnia jego druk i rozplakatowanie na obszarze okręgu wyborczego najpóźniej w 10 dniu przed dniem wyborów. Jeden egzemplarz obwieszczenia przesyła się niezwłocznie Państwowej Komisji Wyborczej.

Art. 153. 1. Okręgowa komisja wyborcza skreśla z zarejestrowanej listy okręgowej nazwisko kandydata na posła, który zmarł, utracił prawo wybieralności lub złożył komisji oświadczenie na piśmie o wycofaniu zgody na kandydowanie.

2. Jeżeli skreślenie nazwiska kandydata z zarejestrowanej listy nastąpiło wskutek śmierci kandydata i powoduje, że na liście tej pozostaje mniej kandydatów niż liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym, komisja zawiadamia osobę zgłaszającą listę o możliwości zgłoszenia nowego kandydata. Uzupełnienia listy dokonuje się najpóźniej w 15 dniu przed dniem wyborów; w takim wypadku przepisu art. 142 ust. 1 nie stosuje się.

3. Jeżeli skreślenie nazwiska kandydata z listy nastąpiło z innej przyczyny niż śmierć kandydata lub lista nie została uzupełniona z uwzględnieniem terminu, o którym mowa w ust. 2, a na liście pozostaje mniej kandydatów niż liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym, komisja unieważnia rejestrację tej listy. Od postanowienia wydanego w tej sprawie nie przysługuje środek prawny.

4. W razie rozwiązania komitetu wyborczego w trybie, o którym mowa w art. 106 ust. 3, okręgowa komisja wyborcza unieważnia rejestrację listy tego komitetu. Przepis ust. 3 zdanie drugie stosuje się odpowiednio.

5. O skreśleniu kandydata i postanowieniach, o których mowa w ust. 2-4, okręgowa komisja wyborcza zawiadamia niezwłocznie osobę zgłaszającą listę i Państwową Komisję Wyborczą oraz wyborców, w formie obwieszczenia.

Art. 154. 1. Pełnomocnik wyborczy lub osoba przez niego upoważniona może wyznaczyć po jednym mężu zaufania do każdej obwodowej komisji wyborczej na obszarze okręgu wyborczego, w którym została zarejestrowana zgłoszona przez niego lista okręgowa.

2. Pełnomocnik wyborczy lub osoba przez niego upoważniona wydaje mężom zaufania zaświadczenie według wzoru określonego przez Państwową Komisję Wyborczą.

3. Funkcję męża zaufania przy Państwowej Komisji Wyborczej i okręgowej komisji wyborczej pełni pełnomocnik wyborczy lub osoba przez niego upoważniona.

Rozdział 18. Karty do głosowania

Art. 155. Okręgowa komisja wyborcza po zarejestrowaniu list okręgowych zarządza wydrukowanie kart do głosowania i zapewnia ich przekazanie obwodowym komisjom wyborczym w trybie określonym przez Państwową Komisję Wyborczą.

Art. 156. Na karcie do głosowania umieszcza się oznaczenia list zarejestrowanych w danym okręgu wyborczym, zawierające numer listy oraz nazwę lub skrót nazwy komitetu wyborczego, w kolejności wzrastającej numerów list. Pod oznaczeniem każdej listy podaje się nazwiska i imiona wszystkich kandydatów zarejestrowanych na danej liście.

Art. 157. 1. Na każdej karcie do głosowania zamieszcza się zwięzłą informację o sposobie głosowania.

2. Na karcie do głosowania drukuje się odcisk pieczęci właściwej okręgowej komisji wyborczej i oznacza miejsce na odcisk pieczęci obwodowej komisji wyborczej.

3. Karta do głosowania może być zadrukowana tylko po jednej stronie. Wielkość i rodzaj czcionki powinny być jednakowe dla oznaczeń wszystkich list i nazwisk kandydatów.

4. Wzór karty do głosowania ustala Państwowa Komisja Wyborcza.

Art. 158. 1. Jeżeli po wydrukowaniu kart do głosowania okręgowa komisja wyborcza skreśli z listy okręgowej nazwisko kandydata z przyczyn, o których mowa w art. 153 ust.

1, nazwisko tego kandydata pozostawia się na wydrukowanych kartach do głosowania. Informację o skreśleniu oraz o warunkach decydujących o ważności głosu oddanego na takiej karcie podaje się do wiadomości publicznej w formie obwieszczenia i zapewnia jego rozplakatowanie w lokalach wyborczych w dniu głosowania.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio, jeżeli komisja unieważni rejestrację listy okręgowej z przyczyn, o których mowa w art. 153 ust. 3 lub 4.

Art. 159. Sposób sporządzania i przekazania kart do głosowania dla obwodów głosowania utworzonych na polskich statkach morskich oraz za granicą ustala Państwowa Komisja Wyborcza, po porozumieniu odpowiednio z ministrem właściwym do spraw gospodarki morskiej oraz ministrem właściwym do spraw zagranicznych.

Rozdział 19. Sposób głosowania i warunki ważności głosu

Art. 160. 1. Wyborca głosuje tylko na jedną listę okręgową, stawiając na karcie do głosowania znak "x" w kratce z lewej strony obok nazwiska jednego z kandydatów z tej listy, przez co wskazuje jego pierwszeństwo do uzyskania mandatu.

2. Za nieważny uznaje się głos, jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak "x" w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów z różnych list okręgowych albo nie postawiono tego znaku w kratce z lewej strony obok nazwiska żadnego kandydata z którejkolwiek z list, z zastrzeżeniem ust. 4.

3. Za nieważny uznaje się głos, jeżeli na karcie do głosowania znak "x" postawiono w kratce z lewej strony wyłącznie obok nazwiska kandydata umieszczonego na liście okręgowej, której rejestracja została unieważniona.

4. Jeżeli na karcie do głosowania znak "x" postawiono w kratce z lewej strony wyłącznie obok nazwiska kandydata z jednej tylko listy okręgowej, a nazwisko tego kandydata zostało z tej listy skreślone, to głos taki uznaje się za ważny i oddany na tę listę.

5. Jeżeli na karcie do głosowania znak "x" postawiono w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów z tej samej listy okręgowej, to głos taki uważa się za głos ważnie oddany na wskazaną listę okręgową z przyznaniem pierwszeństwa do uzyskania mandatu kandydatowi na posła, którego nazwisko na tej liście umieszczone jest w pierwszej kolejności.

Art. 161. 1. Dopisanie na karcie do głosowania dodatkowych numerów list i nazw lub nazwisk albo poczynienie innych dopisków nie wpływa na ważność oddanego na niej głosu.

Rozdział 20. Ustalanie wyników głosowania i wyników wyborów w okręgu wyborczym

Art. 162. 1. Ustalając wyniki głosowania w obwodzie, obwodowa komisja wyborcza oblicza:

- 1) liczbę wyborców uprawnionych do głosowania,
- 2) liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania,
- 3) liczbę kart wyjętych z urny, w tym:
  - a) liczbę kart nieważnych, o których mowa w art. 72,
  - b) liczbę kart ważnych,
- 4) liczbę głosów nieważnych z ważnych kart do głosowania, o których mowa w art. 160 ust. 2 i 3,
- 5) liczbę głosów ważnych z kart ważnych oddanych łącznie na wszystkie listy kandydatów,
- 6) liczbę głosów ważnych z kart ważnych oddanych na poszczególne listy kandydatów,
- 7) liczbę głosów ważnych z kart ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów z tych list.

2. Liczby, o których mowa w ust. 1, wymienia się w protokole głosowania w obwodzie.

Art. 163. Niezwłocznie po otrzymaniu protokołu głosowania w obwodzie okręgowa komisja wyborcza dokonuje sprawdzenia prawidłowości ustalenia wyników głosowania w obwodzie. W razie stwierdzenia nieprawidłowości w ustaleniu wyników głosowania komisja zarządza ponowne ich ustalenie przez obwodową komisję wyborczą i powiadamia o tym Państwową Komisję Wyborczą. Przepisy art. 70 ust. 2, art. 71, art. 72 i art. 162 stosuje się odpowiednio.

Art. 164. 1. Okręgowa komisja wyborcza na podstawie protokołów, o których mowa w art. 76 ust. 1, ustala wyniki głosowania na poszczególne listy okręgowe i sporządza w dwóch egzemplarzach protokół wyników głosowania w okręgu wyborczym.

2. Jeżeli właściwa okręgowa komisja wyborcza nie uzyska wyników głosowania w obwodach głosowania za granicą albo na polskich statkach morskich w ciągu 24 godzin od zakończenia głosowania, o którym mowa w art. 59 ust. 2, głosowanie w tych obwodach uważa się za niebyłe. Fakt ten odnotowuje się w protokole wyników głosowania w okręgu wyborczym, z wymienieniem obwodów głosowania oraz ewentualnych przyczyn nieuzyskania z tych obwodów wyników głosowania.

3. W protokole wymienia się sumy liczb, o których mowa w art. 162 ust. 1.

4. Protokół podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład komisji obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.

5. Przy ustalaniu wyników głosowania i sporządzaniu protokołu mogą być obecne osoby zgłaszające listę, którym przysługuje prawo wniesienia do protokołu uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów.

6. Przewodniczący okręgowej komisji wyborczej przekazuje niezwłocznie dane z protokołu dotyczące liczby głosów ważnych i głosów ważnych oddanych na każdą z list okręgowych oraz głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów każdej z tych list do Państwowej Komisji Wyborczej, w sposób przez nią ustalony, za pośrednictwem sieci telekomunikacyjnej użytku publicznego lub elektronicznego przesyłania danych. Mężowie zaufania mają prawo uczestniczyć przy przekazywaniu danych z protokołu.

7. Protokół wyników głosowania w okręgu wyborczym przewodniczący okręgowej komisji wyborczej przesyła niezwłocznie do Państwowej Komisji Wyborczej w trybie przez nią ustalonym.

8. Wzór protokołu wyników głosowania w okręgu wyborczym określi Państwowa Komisja Wyborcza.

Art. 165. 1. Państwowa Komisja Wyborcza na podstawie danych, o których mowa w art. 164 ust. 6, uwzględniając przepis art. 134 ust. 1, ustala wstępnie liczbę głosów ważnych oraz głosów ważnych oddanych na listy okręgowe poszczególnych komitetów wyborczych w skali kraju i listy, które spełniają warunki uprawniające do uczestniczenia w podziale mandatów w okręgach wyborczych. Informację o tym podaje się do wiadomości publicznej.

2. Po otrzymaniu protokołów wyników głosowania w okręgach wyborczych Państwowa Komisja Wyborcza protokolarnie ustala zbiorcze wyniki głosowania na listy okręgowe w skali kraju i stwierdza, uwzględniając przepis art. 134 ust. 1, które listy spełniają warunki

uprawnijące do uczestniczenia w podziale mandatów w okręgach wyborczych, oraz zawiadania o tym pisemnie okręgowe komisje wyborcze. Informację o tym podaje się do wiadomości publicznej.

Art. 166. 1. Po otrzymaniu zawiadomienia, o którym mowa w art. 165 ust. 2, okręgowa komisja wyborcza dokonuje podziału mandatów pomiędzy uprawnione listy okręgowe w sposób następujący:

- 1) liczbę głosów ważnych oddanych na każdą z tych list w okręgu wyborczym dzieli się kolejno przez: 1; 2; 3; 4 i dalsze kolejne liczby aż do chwili, gdy z otrzymanych w ten sposób ilorazów da się uszeregować tyle kolejno największych liczb, ile wynosi liczba mandatów do rozdzielenia między te listy,
- 2) każdej liście przyznaje się tyle mandatów, ile spośród ustalonego w powyższy sposób szeregu ilorazów przypada jej liczb kolejno największych.

2. Jeżeli kilka list uzyskało ilorazy równe ostatniej liczbie z liczb uszeregowanych w podany sposób, a list tych jest więcej niż mandatów do rozdzielenia, pierwszeństwo mają listy w kolejności ogólnej liczby oddanych na nie głosów. Gdyby na dwie lub więcej list oddano równą liczbę głosów, o pierwszeństwie rozstrzyga liczba obwodów głosowania, w których na daną listę oddano większą liczbę głosów.

Art. 167. 1. Mandaty przypadające danej liście okręgowej uzyskują kandydaci w kolejności otrzymanej liczby głosów.

2. Jeżeli dwóch lub więcej kandydatów otrzymało równą liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu z danej listy, o pierwszeństwie rozstrzyga większa liczba obwodów głosowania, w których jeden z kandydatów uzyskał więcej głosów, a jeżeli liczba tych obwodów byłaby równa, o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez przewodniczącego okręgowej komisji wyborczej w obecności członków komisji oraz zainteresowanych osób zgłaszających listy; nieobecność osoby zgłaszającej listę nie wstrzymuje losowania. Przebieg losowania uwzględnia się w protokole wyników wyborów.

3. Tryb przeprowadzania losowania, o którym mowa w ust. 2, określi Państwowa Komisja Wyborcza.

Art. 168. 1. Po ustaleniu wyników wyborów w okręgu wyborczym okręgowa komisja wyborcza sporządza, w dwóch egzemplarzach, protokół wyborów posłów w okręgu wyborczym.

2. W protokole wymienia się liczbę posłów wybieranych w okręgu, wykaz list okręgowych zarejestrowanych w tym okręgu oraz wykaz list, które uczestniczą w podziale mandatów w okręgu, a także liczby:

- 1) wyborców uprawnionych do głosowania,
- 2) wyborców, którym wydano karty do głosowania,
- 3) kart wyjętych z urny, w tym:

- a) liczbę kart nieważnych,
- b) liczbę kart ważnych,

- 4) głosów nieważnych,
- 5) głosów ważnych oddanych na każdą z list okręgowych,
- 6) mandatów przypadających każdej liście okręgowej,
- 7) głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów każdej z list okręgowych oraz nazwiska i imiona wybranych posłów z każdej listy okręgowej.

3. Protokół podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład komisji obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.

4. Przy ustalaniu wyników wyborów i sporządzaniu protokołu mogą być obecne osoby zgłaszające listę, którym przysługuje prawo wniesienia do protokołu uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów. Adnotację o wniesieniu uwag zamieszcza się w protokole.

5. Wzór protokołu wyborów posłów w okręgu wyborczym określi Państwowa Komisja Wyborcza.

Art. 169. Okręgowa komisja wyborcza niezwłocznie podaje do wiadomości publicznej wyniki głosowania i wyniki wyborów w okręgu wyborczym, z uwzględnieniem danych, o których mowa w art. 168 ust. 2.

Art. 170. 1. Przewodniczący okręgowej komisji wyborczej za pośrednictwem sieci telekomunikacyjnej użytku publicznego lub elektronicznego przesyłania danych przekazuje do Państwowej Komisji Wyborczej, w trybie przez nią ustalonym, dane z protokołu wyborów posłów w okręgu wyborczym.

2. Protokół, o którym mowa w art. 168 ust. 1, przewodniczący komisji przesyła niezwłocznie w zapieczętowanej kopercie do Państwowej Komisji Wyborczej w trybie przez nią ustalonym. Pozostałe dokumenty z wyborów przechowuje dyrektor delegatury Krajowego Biura Wyborczego właściwej dla siedziby komisji.

Art. 171. 1. Po otrzymaniu protokołów, o których mowa w art. 168 ust. 1, Państwowa Komisja Wyborcza dokonuje sprawdzenia prawidłowości ustalenia wyników wyborów posłów w okręgach wyborczych.

2. W razie stwierdzenia nieprawidłowości w ustaleniu wyników wyborów Państwowa Komisja Wyborcza zarządza ponowne ustalenie tych wyników. Przepisy art. 166-170 stosuje się odpowiednio.

Art. 172. Państwowa Komisja Wyborcza podaje do wiadomości publicznej zbiorcze wyniki głosowania, o których mowa w art. 168 ust. 2, ustalone przez okręgową komisję wyborczą.

Rozdział 21. Ogłaszanie wyników wyborów do Sejmu

Art. 173. Państwowa Komisja Wyborcza ogłasza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w formie obwieszczenia oraz podaje do wiadomości publicznej wyniki wyborów do Sejmu. W obwieszczeniu zamieszcza się podstawowe informacje zawarte w protokołach wyborów posłów w okręgach wyborczych.

Art. 174. *(uchylony)*

Art. 175. Państwowa Komisja Wyborcza wręcza posłom zaświadczenia o wyborze.

Art. 176. Państwowa Komisja Wyborcza przesyła Marszałkowi Sejmu oraz Sądowi Najwyższemu sprawozdanie z wyborów nie później niż 14 dnia po ogłoszeniu obwieszczenia, o którym mowa w art. 173.

Rozdział 22. Wygaśnięcie mandatu posła i uzupełnianie składu Sejmu

Art. 177. 1. Wygaśnięcie mandatu posła następuje wskutek:

- 1) utraty prawa wybieralności,
- 2) pozbawienia mandatu prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu,
- 3) zrzeczenia się mandatu,
- 4) śmierci posła,
- 5) zajmowania w dniu wyborów stanowiska lub funkcji, których stosownie do przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej albo ustaw nie można łączyć z mandatem posła, z zastrzeżeniem przepisu ust. 3,
- 6) powołania w toku kadencji na stanowisko lub powierzenia funkcji, których stosownie do przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej albo ustaw nie można łączyć ze sprawowaniem mandatu posła,
- 6a) wyboru w toku kadencji na posła do Parlamentu Europejskiego,
- 7) sprawowania przez posła albo powołania go na stanowisko lub funkcję:
  - a) radnego rady gminy, rady powiatu lub sejmiku województwa,
  - b) w zarządzie powiatu, zarządzie województwa lub zarządzie związku komunalnego,
  - c) w zarządzie lub w radzie regionalnej albo branżowej kasy chorych,
  - d) wójta lub burmistrza (prezydenta miasta).

8) *(uchylono)*

2. Odmowa złożenia ślubowania poselskiego oznacza zrzeczenie się mandatu.

3. Wygaśnięcie mandatu posła zajmującego w dniu wyborów stanowisko lub funkcję, o których mowa w ust. 1 pkt 5 i pkt 7, następuje, jeżeli nie złoży on Marszałkowi Sejmu, w terminie 14 dni od dnia ogłoszenia przez Państwową Komisję Wyborczą wyników wyborów do Sejmu, oświadczenia o złożeniu rezygnacji z zajmowanego stanowiska lub pełnionej funkcji.

4. Wygaśnięcie mandatu posła powołanego lub wybranego w czasie kadencji na stanowisko lub funkcję, o których mowa w ust. 1 pkt 6-7, następuje z dniem powołania lub wybrania.

5. *(uchylony)*

Art. 178. 1. Wygaśnięcie mandatu posła stwierdza Marszałek Sejmu w drodze postanowienia.
2. Postanowienie, o którym mowa w ust. 1, ogłasza się w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski".
3. Postanowienie, o którym mowa w ust. 1, doręcza się niezwłocznie Państwowej Komisji Wyborczej.

Art. 179. 1. W razie wygaśnięcia mandatu posła Marszałek Sejmu zawiadamia, na podstawie informacji Państwowej Komisji Wyborczej, kolejnego kandydata z tej samej listy okręgowej, który w wyborach otrzymał kolejno największą liczbę głosów, o przysługującym mu pierwszeństwie do mandatu. Przy równej liczbie głosów o pierwszeństwie rozstrzyga kolejność umieszczenia kandydata na tej liście okręgowej.
2. Kandydat może zrzec się pierwszeństwa do obsadzenia mandatu na rzecz kandydata z tej samej listy, który uzyskał kolejno największą liczbę głosów. Oświadczenie o ustąpieniu pierwszeństwa powinno być złożone Marszałkowi Sejmu w terminie 7 dni od dnia doręczenia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1.
3. O obsadzeniu mandatu postanawia Marszałek Sejmu. Przepisy art. 178 ust. 2 i 3 stosuje się odpowiednio.
4. Jeżeli obsadzenie mandatu posła w trybie określonym w ust. 1 byłoby niemożliwe z powodu braku kandydatów, którym mandat można przydzielić, Marszałek Sejmu, w drodze postanowienia, stwierdza, iż mandat ten do końca kadencji pozostaje nieobsadzony.

Rozdział 23. Kampania wyborcza w programach radiowych i telewizyjnych

Art. 180. 1. Komitety wyborcze mają prawo prowadzenia agitacji wyborczej w programach radiowych i telewizyjnych, zgodnie z przepisami ustawy, w formach audycji wyborczych i ogłoszeń wyborczych.
2. Audycją wyborczą jest część programu radiowego lub telewizyjnego, nie pochodząca od nadawcy, rozpowszechniana nieodpłatnie, stanowiąca odrębną całość ze względu na treść lub formę, umożliwiającą wykorzystanie przez komitet wyborczy przysługującego mu czasu antenowego, o którym mowa w art. 181, przeznaczonego na prowadzenie agitacji wyborczej.
3. Rozpowszechnianiem audycji wyborczych jest dokonywana przez nadawcę publicznego rejestracja, obejmująca przegranie na dostosowane do emisji nośniki, dostarczonej audycji wyborczej przygotowanej przez komitet wyborczy lub udostępnienie studia wraz z realizatorem w celu nagrania audycji wyborczej przez komitet wyborczy oraz emisja tych audycji.
4. Ogłoszeniem wyborczym jest reklama w rozumieniu art. 4 pkt 6 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 1993 r. Nr 7, poz. 34, z 1995 r. Nr 66, poz. 335 i Nr 142, poz. 701, z 1996 r. Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Nr 88, poz. 554 i Nr 121, poz. 770, z 1999 r. Nr 90, poz. 999, z 2000 r. Nr 29, poz. 356 i 358 i Nr 73, poz. 852 oraz z 2001 r. Nr 42, poz. 469), przygotowana przez komitet wyborczy i przekazana do emisji w ramach prowadzonej agitacji wyborczej.

Art. 181. 1. W okresie od 15 dnia przed dniem wyborów do dnia zakończenia kampanii wyborczej Telewizja Polska Spółka Akcyjna oraz Polskie Radio Spółka Akcyjna i spółki radiofonii regionalnej, zwane dalej "Telewizją Polską" i "Polskim Radiem", rozpowszechniają na własny koszt w programach ogólnokrajowych i regionalnych audycje wyborcze komitetów wyborczych.

2. Łączny czas rozpowszechniania audycji wyborczych wynosi:

- 1) w ogólnokrajowych programach - 15 godzin w Telewizji Polskiej, w tym do 3 godzin w TV Polonia, i 30 godzin w Polskim Radiu, w tym do 5 godzin w programie przeznaczonym dla zagranicy,
- 2) w regionalnych programach - 10 godzin w Telewizji Polskiej i 15 godzin w Polskim Radiu.

3. Komitet wyborczy ma prawo do rozpowszechniania audycji wyborczych w programach:
1) ogólnokrajowych - jeżeli zarejestrował swoje listy okręgowe co najmniej w połowie okręgów wyborczych,
2) regionalnych - jeżeli zarejestrował listę okręgową co najmniej w jednym okręgu wyborczym.

4. Czas antenowy przysługujący jednemu komitetowi wyborczemu nie może być odstępowany innemu komitetowi.

Art. 182. 1. Czas przeznaczony na rozpowszechnianie audycji wyborczych, o których mowa w art. 181 ust. 2 pkt 1, dzieli się równo pomiędzy uprawnione komitety wyborcze na podstawie informacji Państwowej Komisji Wyborczej o komitetach wyborczych, które zarejestrowały swoje listy okręgowe co najmniej w połowie okręgów wyborczych.

2. Czas przeznaczony na rozpowszechnianie audycji wyborczych, o których mowa w art. 181 ust. 2 pkt 2, dzieli się pomiędzy uprawnione komitety wyborcze proporcjonalnie do liczby zarejestrowanych przez nie list okręgowych, na podstawie informacji okręgowych komisji wyborczych, właściwych dla obszaru objętego regionalnym programem, o zarejestrowanych listach okręgowych.

3. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą, określi, w drodze rozporządzenia, tryb postępowania w sprawach podziału czasu rozpowszechniania audycji wyborczych, zakres rejestracji oraz sposób przygotowania i emisji tych audycji, a także sposób upowszechniania informacji o terminach emisji audycji wyborczych.

4. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, po zasięgnięciu opinii zarządów spółek, o których mowa w art. 181 ust. 1, oraz właściwej rady programowej, określi, w drodze rozporządzenia:

1) czas przeznaczony na rozpowszechnianie audycji wyborczych w każdym z programów ogólnokrajowych i regionalnych,

2) ramowy podział czasu, o którym mowa w art. 181 ust. 2, w okresie od 15 dnia przed dniem wyborów do dnia zakończenia kampanii wyborczej.

Art. 183. 1. Kolejność rozpowszechniania w każdym dniu audycji wyborczych ustalają kierujący redakcjami właściwych ogólnokrajowych programów telewizyjnych, w tym TV Polonia, i programów regionalnych oraz programów radiowych w drodze losowania przeprowadzonego w obecności osób zgłaszających listy najpóźniej w 18 dniu przed dniem wyborów.

2. Na ustalenia dotyczące podziału czasu antenowego, o których mowa w art. 182 ust. 1 i 2, osobie zgłaszającej listę przysługuje skarga do Państwowej Komisji Wyborczej. Skargę wnosi się w terminie 2 dni od dokonania ustalenia. Państwowa Komisja Wyborcza rozpatruje sprawę niezwłocznie i wydaje postanowienie. Od postanowienia Państwowej Komisji Wyborczej nie przysługuje środek prawny.

Art. 184. 1. Audycje wyborcze komitetu wyborczego dostarczane są do Telewizji Polskiej lub Polskiego Radia nie później niż na 24 godziny przed dniem ich rozpowszechnienia.

2. Czas audycji wyborczych dostarczonych przez komitety wyborcze nie może przekraczać czasu ustalonego dla nich na podstawie przepisów, o których mowa w art. 182 ust. 3 i 4.

3. W wypadku stwierdzenia przez Telewizję Polską lub Polskie Radio, że dostarczone przez komitet wyborczy materiały audycji wyborczych przekraczają czas ustalony dla tych audycji, wzywają bezzwłocznie komitet wyborczy do skrócenia czasu audycji. W razie bezskutecznego wezwania Telewizja Polska lub Polskie Radio przerwie emisję audycji wyborczej w chwili, kiedy upłynął czas audycji przysługujący danemu komitetowi.

Art. 185. 1. Niezależnie od czasu przyznanego na rozpowszechnianie audycji wyborczych każdy komitet wyborczy może, od dnia rozpoczęcia kampanii wyborczej, odpłatnie rozpowszechniać ogłoszenia wyborcze w programach nadawców radiowych i telewizyjnych.

2. Wysokość opłat pobieranych za czas rozpowszechniania ogłoszeń wyborczych musi być dla wszystkich komitetów wyborczych jednakowa oraz ustalana według cennika obowiązującego w dniu zarządzenia wyborów.

3. Do ogłoszeń wyborczych stosuje się przepisy o działalności reklamowej w programach telewizji i radiofonii, z tym że czasu przeznaczonego na rozpowszechnianie ogłoszeń wyborczych nie wlicza się do ustalonego odrębnymi przepisami dopuszczalnego wymiaru czasowego reklam.

Art. 186. 1. Nadawcy nie ponoszą odpowiedzialności za treść rozpowszechnianych audycji wyborczych i ogłoszeń wyborczych.

2. Nadawcy nie mogą odmówić rozpowszechniania audycji wyborczych i ogłoszeń wyborczych.

Dział III. Przepisy szczególne dotyczące wyborów do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej

Rozdział 24. Zasady ogólne

Art. 187. Wybory do Senatu są powszechne, bezpośrednie i odbywają się w głosowaniu tajnym.

Art. 188. Wybrany do Senatu może być obywatel polski mający prawo wybierania, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 30 lat.

Art. 189. Do Senatu wybiera się 100 senatorów według zasady większości.

Art. 190. W sprawach nieuregulowanych w niniejszym dziale stosuje się odpowiednio przepisy działu II niniejszej ustawy.

Rozdział 25. Okręgi wyborcze

Art. 191. 1. W celu przeprowadzenia wyborów do Senatu tworzy się na obszarze poszczególnych województw okręgi wyborcze.

2. W okręgu wyborczym wybiera się od 2 do 4 senatorów.

3. Okręg wyborczy obejmuje obszar województwa lub jego części. Granice okręgu wyborczego nie mogą naruszać granic okręgów wyborczych utworzonych dla wyborów do Sejmu.

Art. 192. 1. W poszczególnych województwach wybiera się:

- 1) w województwie dolnośląskim - 8 senatorów,
- 2) w województwie kujawsko-pomorskim - 5 senatorów,
- 3) w województwie lubelskim - 6 senatorów,
- 4) w województwie lubuskim - 3 senatorów,
- 5) w województwie łódzkim - 7 senatorów,
- 6) w województwie małopolskim - 8 senatorów,
- 7) w województwie mazowieckim - 13 senatorów,
- 8) w województwie opolskim - 3 senatorów,
- 9) w województwie podkarpackim - 5 senatorów,
- 10) w województwie podlaskim - 3 senatorów,
- 11) w województwie pomorskim - 6 senatorów,
- 12) w województwie śląskim - 13 senatorów,
- 13) w województwie świętokrzyskim - 3 senatorów,
- 14) w województwie warmińsko-mazurskim - 4 senatorów,
- 15) w województwie wielkopolskim - 9 senatorów,
- 16) w województwie zachodniopomorskim - 4 senatorów.

2. Jeśli województwo nie jest jednym okręgiem wyborczym do Sejmu, to liczbę senatorów wybieranych w okręgu wyborczym ustala się, uwzględniając jednolitą wojewódzką normę przedstawicielstwa.

3. Jednolitą wojewódzką normę przedstawicielstwa, o której mowa w ust. 2, określa się, dzieląc liczbę mieszkańców województwa przez liczbę senatorów wybieranych w danym województwie.

4. Liczbę senatorów wybieranych w poszczególnych okręgach wyborczych, ich numery i granice, a także siedziby okręgowych komisji wyborczych określa załącznik nr 2 do ustawy.

5. Informację o okręgu wyborczym podaje się do wiadomości wyborcom danego okręgu wyborczego w formie obwieszczenia Państwowej Komisji Wyborczej najpóźniej w 52 dniu przed dniem wyborów. Druk i rozplakatowanie obwieszczeń zapewnia Krajowe Biuro Wyborcze.

Rozdział 26. Szczególne zadania komisji wyborczych

Art. 193. 1. Wybory do Senatu przeprowadzają:

- 1) Państwowa Komisja Wyborcza,
- 2) okręgowe komisje wyborcze powołane dla wyborów do Sejmu,
- 3) obwodowe komisje wyborcze powołane dla wyborów do Sejmu.

2. Funkcje okręgowej komisji wyborczej, o której mowa w ust. 1 pkt 2, dla okręgów wyborczych w danym województwie może spełniać wskazana przez Państwową Komisję

Wyborczą okręgową komisją wyborczą powołaną dla wyborów do Sejmu.

3. W wypadku wyborów uzupełniających, o których mowa w art. 215, powołuje się okręgową komisję wyborczą i obwodowe komisje wyborcze w trybie i na zasadach określonych w ustawie.

Rozdział 27. Zgłaszanie kandydatów na senatorów

Art. 194. Do komitetów wyborczych zgłaszających kandydatów na senatorów stosuje się odpowiednio przepisy ustawy dotyczące komitetów wyborczych, z tym że:

1) partia polityczna, która wchodzi w skład koalicji wyborczej utworzonej w celu wspólnego zgłoszenia kandydatów na posłów i kandydatów na senatorów albo tylko w celu wspólnego zgłoszenia kandydatów na senatorów, nie może zgłaszać kandydatów na senatorów samodzielnie,

2) nazwa i skrót nazwy komitetu wyborczego wyborców utworzonego tylko w celu zgłoszenia kandydatów na senatorów muszą być różne od nazw i skrótów nazw komitetów wyborczych utworzonych w celu zgłoszenia kandydatów na posłów i kandydatów na senatorów albo kandydatów na posłów.

Art. 195. 1. Komitet wyborczy może zgłosić w każdym okręgu wyborczym najwyżej tylu kandydatów na senatorów, ilu senatorów jest wybieranych w danym okręgu wyborczym.

2. Kandydować można tylko w jednym okręgu wyborczym i tylko w ramach zgłoszenia przez jeden komitet wyborczy.

Art. 196. 1. Zgłoszenie kandydata na senatora powinno być poparte podpisami co najmniej 3.000 wyborców.

2. Wyborca może udzielić poparcia więcej niż jednemu kandydatowi na senatora. Wycofanie udzielonego poparcia nie rodzi skutków prawnych.

3. Wyborca udzielający poparcia zgłoszeniu kandydata na senatora składa podpis obok czytelnie wpisanego swojego nazwiska i imienia, adresu zamieszkania i numeru ewidencyjnego PESEL.

4. Wykaz podpisów musi zawierać na każdej stronie nazwę komitetu wyborczego zgłaszającego kandydata, numer okręgu wyborczego, w którym kandydat jest zgłaszany, oraz adnotację: "Udzielam poparcia kandydatowi na senatora . . . . . (nazwisko, imię-imiona) . . . . . (nazwa komitetu wyborczego) w okręgu wyborczym . . . . . (numer okręgu) w wyborach do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na . . . . . (dzień, miesiąc, rok)."

5. Poparcia dla zgłoszenia kandydata na senatora może udzielić wyłącznie wyborca stale zamieszkały w danym okręgu wyborczym.

Art. 197. 1. Zbieranie podpisów osób popierających zgłoszenie kandydata na senatora może być dokonywane tylko w miejscu, czasie i w sposób, które wykluczają groźbę, podstęp lub stosowanie jakichkolwiek nacisków zmierzających do uzyskania podpisów.

2. Zabrania się zbierania podpisów osób popierających zgłoszenie kandydata na senatora na terenie jednostek wojskowych i innych jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej oraz oddziałów obrony cywilnej, a także skoszarowanych jednostek podległych ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych.

3. Zabrania się udzielania wynagrodzenia pieniężnego w zamian za zbieranie lub złożenie podpisu pod zgłoszeniem kandydata na senatora.

Art. 198. 1. Zgłoszenia każdego kandydata na senatora dokonuje się odrębnie. Jeżeli komitet wyborczy dokonuje zgłoszenia więcej niż jednego kandydata na senatora, to zgłoszenie każdego z kandydatów musi być poparte odrębnie podpisami wyborców w sposób, o którym mowa w art. 196 ust. 3 i 4.

2. Do zgłoszenia kandydatów na senatorów przepisu art. 142 ust. 2 nie stosuje się.

Rozdział 28. Karty do głosowania

Art. 199. Okręgowa komisja wyborcza po zarejestrowaniu kandydatów na senatorów zarządza wydrukowanie kart do głosowania i zapewnia ich przekazanie obwodowym komisjom wyborczym w trybie określonym przez Państwową Komisję Wyborczą.

Art. 200. Na karcie do głosowania umieszcza się w porządku alfabetycznym nazwiska i imiona zarejestrowanych kandydatów na senatorów, z podaniem nazwy lub skrótu nazwy komitetu wyborczego.

Rozdział 29. Sposób głosowania i warunki ważności głosu

Art. 201. 1. Wyborca głosuje na określonych kandydatów, stawiając znak "x" w kratce z lewej strony obok nazwisk najwyżej tylu kandydatów, ilu senatorów jest wybieranych w okręgu wyborczym. 2. Wyborca może głosować na mniejszą liczbę kandydatów, aniżeli wynosi liczba senatorów wybieranych w danym okręgu wyborczym.

Art. 202. 1. Jeżeli na karcie do głosowania nie postawiono znaku "x" w kratce z lewej strony obok nazwiska któregośkolwiek z kandydatów, to taką kartę uznaje się za kartę ważną z głosami nieważnymi.

2. Jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak "x" w kratce z lewej strony obok nazwisk większej liczby kandydatów niż wynosi liczba wybieranych senatorów, to taką kartę uznaje się za kartę ważną z głosami nieważnymi.

3. Jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak "x" w kratce z lewej strony wyłącznie przy nazwisku kandydata, którego nazwisko zostało skreślone, to taką kartę uznaje się za kartę ważną z głosami nieważnymi.

Rozdział 30. Ustalanie wyników głosowania i wyników wyborów w okręgu wyborczym

Art. 203. 1. Ustalając wyniki głosowania w obwodzie, obwodowa komisja wyborcza oblicza:

- 1) liczbę wyborców uprawnionych do głosowania,
- 2) liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania,
- 3) liczbę kart wyjętych z urny, w tym liczbę kart nieważnych, o których mowa w art. 72, i liczbę kart ważnych, w tym:
  - a) liczbę kart ważnych z głosami nieważnymi, o których mowa w art. 202,
  - b) liczbę kart ważnych z głosami ważnymi,
- 4) liczbę głosów ważnych z kart ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów na senatorów.

2. Liczby, o których mowa w ust. 1, wymienia się w protokole głosowania w obwodzie.

Art. 204. Niezwłocznie po otrzymaniu protokołu głosowania w obwodzie okręgowa komisja wyborcza dokonuje sprawdzenia prawidłowości ustalenia wyników głosowania w obwodzie. W razie stwierdzenia nieprawidłowości w ustaleniu wyników głosowania komisja zarządza ponowne ich ustalenie przez obwodową komisję wyborczą i powiadamia o tym Państwową Komisję Wyborczą.

Art. 205. 1. Okręgowa komisja wyborcza na podstawie protokołów, o których mowa w art. 204, ustala wyniki głosowania i wyniki wyborów oraz sporządza w dwóch egzemplarzach protokół wyników głosowania i wyników wyborów senatorów w okręgu wyborczym.

2. Jeżeli właściwa okręgowa komisja wyborcza nie uzyska wyników głosowania w obwodach głosowania za granicą albo na polskich statkach morskich w ciągu 24 godzin od zakończenia głosowania, o którym mowa w art. 59 ust. 2, głosowanie w tych obwodach uważa się za niebyłe. Fakt ten odnotowuje się w protokole wyników głosowania w okręgu wyborczym, z wymienieniem obwodów głosowania oraz ewentualnych przyczyn nieuzyskania z tych obwodów wyników głosowania.

3. W protokole wymienia się sumy liczb, o których mowa w art. 203 ust. 1, oraz nazwiska i imiona wybranych senatorów, z podaniem nazwy lub skrótu nazwy komitetu wyborczego.

4. Protokół podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład okręgowej komisji wyborczej obecne przy jego sporządzaniu. Protokół opatruje się pieczęcią komisji.

5. Przy ustalaniu wyników głosowania i sporządzaniu protokołu mogą być obecne osoby zgłaszające listę, którym przysługuje prawo wniesienia do protokołu uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów.

6. Przewodniczący okręgowej komisji wyborczej przekazuje niezwłocznie dane z protokołu, dotyczące liczby kart ważnych oraz głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów, do Państwowej Komisji Wyborczej, w sposób przez nią

ustalony, za pośrednictwem sieci telekomunikacyjnej użytku publicznego lub elektronicznego przesyłania danych. Mężowie zaufania mają prawo uczestniczyć przy przekazywaniu danych z protokołu.

Art. 206. 1. Za wybranych na senatorów w danym okręgu wyborczym uważa się tych kandydatów, którzy otrzymali kolejno najwięcej oddanych głosów ważnych.

2. Jeżeli dwóch lub więcej kandydatów otrzymało równą liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu i kandydatów tych jest więcej niż mandatów do uzyskania, o pierwszeństwie rozstrzyga większa liczba obwodów głosowania, w których jeden z kandydatów uzyskał więcej głosów, a jeżeli liczba tych obwodów byłaby równą, o pierwszeństwie rozstrzyga losowanie przeprowadzone przez przewodniczącego okręgowej komisji wyborczej w obecności członków komisji oraz zainteresowanych osób zgłaszających listy; nieobecność osoby zgłaszającej listę nie wstrzymuje losowania. Przebieg losowania uwzględnia się w protokole wyników wyborów.

3. Tryb przeprowadzania losowania, o którym mowa w ust. 2, określi Państwowa Komisja Wyborcza.

Art. 207. Okręgowa komisja wyborcza niezwłocznie podaje do wiadomości publicznej wyniki głosowania i wyniki wyborów w okręgu wyborczym, z uwzględnieniem danych, o których mowa w art. 205 ust. 3.

Art. 208. 1. Protokół wyników głosowania i wyników wyborów senatorów w okręgu wyborczym przewodniczący okręgowej komisji wyborczej przesyła niezwłocznie w zapieczętowanej kopercie do Państwowej Komisji Wyborczej, w trybie przez nią ustalonym. Pozostałe dokumenty z wyborów przechowuje dyrektor delegatury Krajowego Biura Wyborczego właściwej dla siedziby komisji.

2. Po otrzymaniu protokołów, o których mowa w ust. 1, Państwowa Komisja Wyborcza dokonuje sprawdzenia prawidłowości ustalenia wyników wyborów w okręgach wyborczych.

3. W razie stwierdzenia nieprawidłowości w ustaleniu wyników wyborów Państwowa Komisja Wyborcza zarządza ponowne ustalenie tych wyników.

Rozdział 31. Ogłaszanie wyników wyborów do Senatu

Art. 209. Państwowa Komisja Wyborcza ogłasza w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, w formie obwieszczenia, oraz podaje do wiadomości publicznej wyniki wyborów do Senatu. W obwieszczeniu zamieszcza się, według okręgów wyborczych, podstawowe informacje zawarte w protokołach okręgowych komisji wyborczych oraz nazwiska i imiona wybranych senatorów.

Art. 210. *(uchylony)*

Art. 211. Państwowa Komisja Wyborcza wręcza senatorom zaświadczenia o wyborze.

Art. 212. Państwowa Komisja Wyborcza przesyła Marszałkowi Senatu oraz Sądowi Najwyższemu sprawozdanie z wyborów nie później niż 14 dnia po ogłoszeniu obwieszczenia, o którym mowa w art. 209.

Rozdział 32. Wygaśnięcie mandatu senatora i uzupełnianie składu Senatu

Art. 213. 1. Wygaśnięcie mandatu senatora następuje wskutek:

- 1) utraty prawa wybieralności,
- 2) pozbawienia mandatu prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu,
- 3) zrzeczenia się mandatu,
- 4) śmierci senatora,
- 5) zajmowania w dniu wyborów stanowiska lub funkcji, których, stosownie do przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej albo ustaw, nie można łączyć z mandatem senatora, z zastrzeżeniem przepisu ust. 3,
- 6) powołania w toku kadencji na stanowisko lub powierzenia funkcji, których, stosownie do przepisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej albo ustaw, nie można łączyć ze sprawowaniem mandatu senatora,
- 6a) wyboru w toku kadencji na posła do Parlamentu Europejskiego,
- 7) sprawowania przez senatora albo powołania go na stanowisko lub funkcję:
  - a) radnego rady gminy, rady powiatu lub sejmiku województwa,
  - b) w zarządzie powiatu, zarządzie województwa lub zarządzie związku komunalnego,

- c) w zarządzie lub w radzie regionalnej albo branżowej kasy chorych,
- d) wójta lub burmistrza (prezydenta miasta).

8) (*uchylono*)

2. Odmowa złożenia ślubowania senatorskiego oznacza zrzeczenie się mandatu.
3. Stwierdzenie wygaśnięcia mandatu senatora zajmującego w dniu wyborów stanowisko lub funkcję, o których mowa w ust. 1 pkt 5 i 7, następuje, jeżeli niełoży on Marszałkowi Senatu, w terminie 14 dni od dnia ogłoszenia przez Państwową Komisję Wyborczą wyników wyborów do Senatu, oświadczenia o złożeniu rezygnacji z zajmowanego stanowiska lub pełnionej funkcji.
4. Wygaśnięcie mandatu senatora powołanego lub wybranego w czasie kadencji na stanowisko lub funkcję, o których mowa w ust. 1 pkt 6-7, następuje z dniem powołania lub wybrania.
5. (*uchylony*)

Art. 214. 1. Wygaśnięcie mandatu senatora stwierdza Marszałek Senatu, w drodze postanowienia.

2. Postanowienie, o którym mowa w ust. 1, ogłasza się w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski".
3. Postanowienie, o którym mowa w ust. 1, niezwłocznie doręcza się Prezydentowi Rzeczypospolitej i Państwowej Komisji Wyborczej.

Art. 215. 1. W razie wygaśnięcia mandatu senatora Prezydent Rzeczypospolitej zarządza wybory uzupełniające do Senatu.

2. Wybory uzupełniające zarządza się i przeprowadza w terminie 3 miesięcy od dnia stwierdzenia wygaśnięcia mandatu senatora. Wyborów uzupełniających nie przeprowadza się w okresie 6 miesięcy przed dniem, w którym upływa termin zarządzania wyborów do Sejmu.
3. W sprawach zarządzania wyborów, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 9 ust. 2, z tym że postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej o wyborach uzupełniających Państwowa Komisja Wyborcza podaje niezwłocznie do wiadomości publicznej, w formie obwieszczenia, na obszarze okręgu wyborczego, w którym wybory mają być przeprowadzone. Druk i rozplakatowanie obwieszczenia zapewnia Krajowe Biuro Wyborcze.
4. Głosowanie w wyborach uzupełniających przeprowadza się tylko na terytorium kraju.
5. Przepisy art. 23 w sprawie zaświadczeń o prawie do głosowania mają zastosowanie tylko do wyborców zamieszkałych na obszarze okręgu wyborczego, w którym przeprowadza się wybory uzupełniające.

Rozdział 33. Kampania wyborcza w programach radiowych i telewizyjnych

Art. 216. 1. Komitet wyborczy ma prawo do rozpowszechniania nieodpłatnie audycji wyborczych w programach Telewizji Polskiej i Polskiego Radia:

- 1) ogólnokrajowych - jeżeli zarejestrował kandydatów na senatorów co najmniej w połowie okręgów wyborczych,
- 2) regionalnych - jeżeli zarejestrował co najmniej jednego kandydata na senatora.

2. Łączny czas rozpowszechniania audycji wyborczych wynosi:

- 1) w ogólnokrajowych programach - 5 godzin w Telewizji Polskiej i 10 godzin w Polskim Radiu,
- 2) w odpowiednim programie regionalnym - 3 godziny w Telewizji Polskiej i 6 godzin w Polskim Radiu.

3. Czas rozpowszechniania audycji wyborczych w programach ogólnokrajowych dzieli się równo między wszystkie uprawnione komitety wyborcze.

4. Czas rozpowszechniania audycji wyborczych w odpowiednim programie regionalnym jest dzielony między uprawnione komitety wyborcze proporcjonalnie do liczby kandydatów na senatorów zarejestrowanych przez nie w okręgach wyborczych objętych zasięgiem danego programu.

5. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, po porozumieniu z Państwową Komisją Wyborczą, określi, w drodze rozporządzenia, zasady i sposób łącznego prowadzenia kampanii wyborczej w programach radiowych i telewizyjnych przez komitety wyborcze uprawnione do rozpowszechniania audycji wyborczych w wyborach do Sejmu i do Senatu.

Art. 217. 1. W wyborach uzupełniających przepis art. 216 ust. 1 pkt 1 nie ma zastosowania, a łączny czas rozpowszechniania nieodpłatnie audycji wyborczych w odpowiednich programach regionalnych wynosi 2 godziny w Telewizji Polskiej i 4 godziny w Polskim Radiu.

2. Czas, o którym mowa w ust. 1, w każdym programie regionalnym dzieli się równo między wszystkie uprawnione komitety wyborcze.

Rozdział 34. Szczególne zasady finansowania kampanii wyborczej do Senatu

Art. 218. 1. Komitet wyborczy, który zarejestrował kandydata lub kandydatów na senatorów, ma prawo do dotacji z budżetu państwa na zasadach określonych w art. 128.

2. W wyborach uzupełniających wysokość dotacji dla komitetu wyborczego zgłaszającego kandydata, który uzyskał mandat, oblicza się w ten sposób, że ogólną kwotę dotacji przypadającą na wszystkie komitety wyborcze w ostatnio przeprowadzonych wyborach do Sejmu i do Senatu dzieli się przez 560 i mnoży przez wskaźnik przeciętnego wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych. Wskaźnik ten oblicza Główny Urząd Statystyczny za okres od miesiąca, w którym przeprowadzono wybory do Sejmu i Senatu, do miesiąca, w którym odbyły się wybory uzupełniające.

Dział IV. Przepisy karne i przepisy szczególne

Rozdział 35. Przepisy karne

Art. 219. Kto podaje do wiadomości publicznej wyniki przedwyborczych badań (sondaży) opinii publicznej dotyczących przewidywanych zachowań wyborczych i wyniku wyborów z naruszeniem zakazu, o którym mowa w art. 86, podlega grzywnie od 500 000 do 1 000 000 złotych.

Art. 220. Kto:

- 1) narusza zakazy określone w art. 87 albo w art. 88 ust. 1, 2 lub 3,
  - 2) umieszcza plakaty i hasła wyborcze bądź ustawia urządzenia ogłoszeniowe z naruszeniem zasad określonych w art. 90,
- podlega karze grzywny.

Art. 221. Kto organizuje w ramach prowadzonej kampanii wyborczej gry losowe lub konkursy z naruszeniem zakazu, o którym mowa w art. 88 ust. 4, podlega grzywnie.

Art. 222. Kto podaje lub dostarcza, w ramach prowadzonej kampanii wyborczej, napoje alkoholowe z naruszeniem zakazu, o którym mowa w art. 88 ust. 5, podlega karze grzywny.

Art. 223. Kto:

- 1) pozyskuje lub wydatkuje środki komitetu wyborczego z naruszeniem przepisów art. 110 ust. 1, 2 lub 3,
- 2) wydatkuje środki komitetu wyborczego z naruszeniem limitu określonego w art. 114 ust. 1 i 2 i art. 236,
- 3) przekazuje koalicyjnemu komitetowi wyborczemu albo komitetowi wyborczemu wyborców lub przyjmuje w imieniu tego komitetu środki finansowe lub wartości niepieniężne z naruszeniem przepisów art. 111 ust. 2-4,
- 4) przeprowadza zbiórki publiczne wbrew zakazowi, o którym mowa w art. 112 ust. 2,
- 5) przyjmuje w imieniu komitetu wyborczego partii politycznej środki finansowe pochodzące z innego źródła niż z Funduszu Wyborczego tej partii, podlega grzywnie od 1000 do 100 000 złotych.

Art. 224. Kto:

- 1) narusza zasady określone w art. 113 ust. 1 dotyczące sposobu gromadzenia środków finansowych komitetu wyborczego,
  - 2) nie wprowadza zastrzeżenia do umowy rachunku bankowego zawartej przez niego w imieniu komitetu wyborczego, że wpłaty na komitet wyborczy mogą być dokonywane tylko w sposób określony w art. 113 ust. 2,
  - 3) dokonuje wpłat na jeden koalicyjny komitet wyborczy lub komitet wyborczy wyborców w wysokości przekraczającej limit określony w art. 113 ust. 3,
- podlega karze grzywny.

Art. 225. Kto:

- 1) przekazuje środki finansowe lub wartości niepieniężne na rzecz innego komitetu wyborczego wbrew zakazowi określonymu w art. 112 ust. 1 albo pozyskuje środki na rzecz komitetu wyborczego po dniu wyborów lub wydatkuje środki komitetu wyborczego

po dniu złożenia sprawozdania wyborczego,

2) dokonuje wydatków na kampanię wyborczą prowadzoną w formach i na zasadach właściwych dla reklamy w wysokości przekraczającej limit określony w art. 115, podlega karze grzywny.

Art. 226. 1. Pełnomocnik finansowy, który nie wykonuje w terminie:

1) obowiązku przekazania na rzecz instytucji charytatywnej nadwyżki środków finansowych, o której mowa w art. 116,

2) obowiązku przedłożenia Państwowej Komisji Wyborczej sprawozdania wyborczego, o którym mowa w art. 120 ust. 1,

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

2. Tej samej karze podlega, kto nie dopuszcza do wykonania lub utrudnia dopełnienie przez pełnomocnika finansowego obowiązków, o których mowa w ust. 1 pkt 1 lub 2. 3. Jeżeli osoba, o której mowa w ust. 2, działa nieumyślnie, podlega grzywnie.

Art. 227. 1. Kto nie dopuszcza do wykonywania i utrudnia dopełnienie przez biegłego rewidenta obowiązków przy sporządzaniu opinii lub raportu, o których mowa w art. 120 ust. 1,

podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.2. Jeżeli osoba, o której mowa w ust. 1, działa nieumyślnie, podlega grzywnie.

Art. 228. Kto zbiera podpisy pod zgłoszeniem listy okręgowej lub pod zgłoszeniem kandydata albo kandydatów na senatora z naruszeniem zakazów określonych w art. 141 ust. 1, 2 lub 3 albo art. 197 ust. 1, 2 lub 3, podlega grzywnie od 1000 do 10 000 złotych.

Art. 229. Kto:

1) prowadzi kampanię wyborczą na rzecz kandydata na posła albo kandydata na senatora bez zgody komitetu wyborczego, a koszt takiego działania wynosi od 1000 do 50 000 złotych,

podlega grzywnie nie mniejszej niż koszt takiego działania,

2) prowadzi działania, o których mowa w pkt 1, a ich koszt przekracza 50 000 złotych, podlega grzywnie nie mniejszej niż koszt takiego działania oraz karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 230. Do postępowania w sprawach, o których mowa w art. 220, art. 222, art. 224 i art. 225, stosuje się przepisy o postępowaniu w sprawach o wykroczenia.

Rozdział 36. Przepisy szczególne

Art. 230a. Jeżeli właściwe organy gminy nie wykonują w terminie, w sposób zgodny z prawem, zadań dotyczących utworzenia obwodów głosowania lub ich zmiany, powołania lub zmian w składach komisji obwodowych, właściwa okręgowa komisja wyborcza wzywa te organy do wykonania zadań w sposób zgodny z prawem w wyznaczonym terminie, a w razie bezskutecznego upływu terminu niezwłocznie wykonuje te zadania.

Art. 231. Wszelkie pisma oraz postępowanie sądowe i administracyjne w sprawach wyborczych wolne są od opłat administracyjnych i kosztów sądowych.

Art. 232. Ilekroć w ustawie mowa jest o postępowaniu nieprocesowym przed sądami, stosuje się w nim przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym.

Art. 233. 1. Ilekroć w ustawie jest mowa o upływie terminu do wniesienia skargi, odwołania lub innego dokumentu do sądu, organu wyborczego, urzędu gminy, konsula albo kapitana statku, należy przez to rozumieć dzień złożenia skargi, odwołania lub innego dokumentu w sądzie, organowi wyborczemu, w urzędzie gminy, w konsulacie lub kapitanowi statku.

2. Jeżeli koniec terminu wykonania czynności określonej w ustawie przypada na sobotę albo na dzień ustawowo wolny od pracy, termin upływa pierwszego roboczego dnia po tym dniu.

3. Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, czynności wyborcze określone kalendarzem wyborczym oraz czynności, o których mowa w ust. 1, są dokonywane w godzinach urzędowania sądów, organów wyborczych, urzędów gmin lub konsulatów.

Art. 234. 1. W razie zbiegu terminu wyborów do Sejmu i Senatu z wyborami Prezydenta Rzeczypospolitej wybory Prezydenta przeprowadzają komisje wyborcze powołane dla wyborów do Sejmu.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio w razie zbiegu terminu wyborów uzupełniających do Senatu i wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej.

3. W wypadkach, o których mowa w ust. 1 i 2, sporządza się oddzielnie protokoły głosowania w obwodach oraz protokoły głosowania i wyników wyborów.

Art. 235. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego na wniosek Państwowej Komisji Wyborczej, złożony po porozumieniu z Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych, określi, w drodze rozporządzenia, sposób przekazywania, przechowywania i udostępniania dokumentów z wyborów do Sejmu i do Senatu.

Art. 236. 1. Minister właściwy do spraw finansów publicznych, w drodze rozporządzenia, podwyższy kwotę, o której mowa w art. 114 ust. 2, w wypadku wzrostu wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem o ponad 5%, w stopniu odpowiadającym wzrostowi tych cen.

2. Wskaźnik wzrostu cen, o którym mowa w ust. 1, ustala się na podstawie komunikatu Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego ogłaszanego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski" do 20 dnia pierwszego miesiąca każdego kwartału.

Dział V. Przepisy o zmianie przepisów obowiązujących, przepisy przejściowe, dostosowujące i końcowe

Rozdział 37. Przepisy o zmianie przepisów obowiązujących

Art. 237. W ustawie z dnia 5 lipca 1990 r. - Prawo o zgromadzeniach (Dz. U. Nr 51, poz. 297, z 1999 r. Nr 41, poz. 412 i z 2000 r. Nr 12, poz. 136) w art. 4:

- 1) w pkt 2 na końcu przecinek zastępuje się kropką,
- 2) skreśla się pkt 3.

Art. 238. W ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych (Dz. U. Nr 98, poz. 604 i z 1998 r. Nr 106, poz. 668) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 11 w ust. 1 wyraz "Wojewódzki" zastępuje się wyrazem "Okręgowy";
- 2) tytuł rozdziału 4 otrzymuje brzmienie: "Finanse i finansowanie partii politycznych";
- 3) w rozdziale 4 dodaje się art. 23a w brzmieniu: "Art. 23a. Źródła finansowania partii politycznych są jawne.";
- 4) art. 24 i 25 otrzymują brzmienie:

"Art. 24. 1. Majątek partii politycznej powstaje ze składek członkowskich, darowizn, spadków, zapisów, z dochodów z majątku oraz z określonych ustawami dotacji i subwencji.

2. Majątek partii politycznej może być przeznaczony tylko na cele statutowe lub charytatywne.

3. Partia polityczna nie może prowadzić działalności gospodarczej.

4. Partia polityczna może pozyskiwać dochody z majątku pochodzące jedynie:

- 1) z oprocentowania środków zgromadzonych na rachunkach bankowych i lokatach,
- 2) z obrotu obligacjami Skarbu Państwa i bonami skarbowymi Skarbu Państwa,
- 3) ze zbycia należących do niej składników majątkowych,
- 4) z działalności, o której mowa w art. 27.

5. Partia polityczna może używać posiadane przez siebie nieruchomości i lokale jedynie na biura poselskie, senatorskie oraz biura radnych gminy, powiatu albo województwa.

6. Partia polityczna nie może przeprowadzać zbiórek publicznych.

7. Partia polityczna może zaciągać kredyty bankowe na cele statutowe.

8. Partia polityczna może gromadzić środki finansowe jedynie na rachunkach bankowych.

Art. 25. 1. Partii politycznej mogą być przekazywane środki finansowe jedynie przez osoby fizyczne, z zastrzeżeniem przepisów ust. 2, art. 24 ust. 4 i 7, art. 28 ust. 1 oraz przepisów ustaw dotyczących wyborów do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie dotacji podmiotowej.

2. Partia polityczna nie może przyjmować środków finansowych pochodzących od:

- 1) osób fizycznych niemających miejsca zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, z wyłączeniem obywateli polskich zamieszkałych za granicą,

2) cudzoziemców mających miejsce zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej.
 3. Przepisy ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio do wartości niepieniężnych.
 4. Łączna suma wpłat od osoby fizycznej na rzecz partii politycznej, w tym pochodzących ze składek członkowskich, z wyłączeniem wpłat na Fundusz Wyborczy partii politycznej, w jednym roku nie może przekraczać 15-krotności najniższego miesięcznego wynagrodzenia za pracę pracowników obowiązującego w dniu poprzedzającym wpłatę.
 5. Jednorazowa wpłata kwoty przekraczającej najniższe miesięczne wynagrodzenie za pracę pracowników może być dokonywana na rzecz partii politycznej jedynie czekiem, przelewem lub kartą płatniczą.";

5) skreśla się art. 26;

6) art. 27-30 otrzymują brzmienie:

"Art. 27. Prowadzenie przez partię polityczną działalności własnej polegającej na sprzedaży tekstu statutu lub programu partii, a także przedmiotów symbolizujących partię i wydawnictw popularyzujących cele i działalność partii politycznej oraz na wykonywaniu odpłatnie drobnych usług na rzecz osób trzecich z wykorzystaniem posiadanego sprzętu biurowego nie stanowi działalności gospodarczej w rozumieniu odrębnych przepisów.

Art. 28. 1. Partia polityczna, która:

1) w wyborach do Sejmu samodzielnie tworząc komitet wyborczy otrzymała w skali kraju co najmniej 3% ważnie oddanych głosów na jej okręgowe listy kandydatów na posłów albo

2) w wyborach do Sejmu weszła w skład koalicji wyborczej, której okręgowe listy kandydatów na posłów otrzymały w skali kraju co najmniej 6% ważnie oddanych głosów, ma prawo do otrzymywania przez okres kadencji Sejmu, w trybie i na zasadach określonych w niniejszej ustawie, subwencji z budżetu państwa na działalność statutową, zwanej dalej «subwencją».

2. Subwencja przysługująca koalicji wyborczej partii politycznych dzielona jest na rzecz partii wchodzących w jej skład w proporcjach określonych w umowie zawiązującej koalicję wyborczą. Proporcje określone w tej umowie nie mogą być zmienione.

3. Umowa zawiązująca koalicję wyborczą przedkładana jest do rejestracji w Państwowej Komisji Wyborczej pod rygorem nieważności.

4. Jeżeli partie polityczne wchodzące w skład koalicji wyborczej nie określiły w umowie zawiązującej koalicję wyborczą proporcji, o których mowa w ust. 2, subwencja nie przysługuje.

5. W przypadku rozwiązania się koalicji wyborczej po uzyskaniu prawa do subwencji, subwencja przysługuje partiom politycznym wchodzącym w skład koalicji wyborczej w proporcjach określonych w umowie zawiązującej koalicję wyborczą.

Art. 29. 1. Wysokość rocznej subwencji dla danej partii politycznej albo koalicji wyborczej ustalana jest proporcjonalnie do liczby głosów ważnych oddanych na okręgowe listy kandydatów na posłów tej partii albo koalicji wyborczej według następującego wzoru: $S = W1 \times M1 + W2 \times M2 + W3 \times M3 + W4 \times M4 + W5 \times M5$

gdzie: S - liczba rocznej subwencji, W1-5 - liczba głosów ważnych oddanych w skali kraju na okręgowe listy kandydatów na posłów danej partii politycznej albo koalicji wyborczej, obliczona dla każdego wiersza poniższej tabeli odrębnie, M1-5 - wysokość kwoty w złotych dla kolejnych wierszy poniższej tabeli:

<i>Wiersz</i>	<i>Głosy ważne, oddane w całym kraju na okręgowe listy kandydatów na posłów danej partii politycznej albo koalicji wyborczej</i>		<i>Wysokość kwoty (M)</i>
	<i>procent</i>	<i>liczba głosów</i>	
1	od 3% do 5%		10 złotych
2	powyżej 5% do 10%		8 złotych

3	powyżej 10% do 20%		7 złotych
4	powyżej 20% do 30%		4 złote
5	powyżej 30%		1 złoty 50 groszy

2. Subwencja, w granicach kwoty ustalonej na podstawie przepisów ust. 1 i art. 28, jest wypłacana danej partii politycznej p rzez okres kadencji Sejmu w czterech rocznych równych częściach płatnych w kwartalnych ratach.

3. Podstawę wypłacenia subwencji stanowi złożenie przez organ partii politycznej statutowo uprawniony do jej reprezentowania na zewnątrz, w terminie do 31 marca każdego roku, wniosku o wypłacenie subwencji na dany rok, sporządzonego na urzędowym formularzu i potwierdzonego przez Państwową Komisję Wyborczą w przedmiocie uprawnienia do subwencji oraz jej wysokości.

4. Środki finansowe pochodzące z subwencji gromadzi się na osobnym subkoncie rachunku bankowego partii politycznej. Przekazania subwencji na wskazany przez partię polityczną rachunek bankowy dokonuje minister właściwy do spraw finansów publicznych.

5. Przysługująca partii politycznej subwencja w roku, w którym odbyły się wybory do Sejmu, jest wypłacana w terminie 3 miesięcy od dnia stwierdzenia przez właściwy organ ważności wyborów, nie później niż do dnia 31 marca następnego roku.

6. Minister właściwy do spraw finansów publicznych, w drodze rozporządzenia, podwyższy kwoty, o których mowa w ust. 1, w przypadku wzrostu wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem o ponad 5%, w stopniu odpowiadającym wzrostowi tych cen.

7. Wskaźnik wzrostu cen, o którym mowa w ust. 6, ustala się na podstawie komunikatu Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego ogłaszanego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej «Monitor Polski» do 20 dnia pierwszego miesiąca każdego kwartału.

Art. 30. 1. Partia polityczna tworzy Fundusz Ekspercki.

2. Środki finansowe gromadzone w ramach Funduszu Eksperckiego mogą pochodzić jedynie z wpłat własnych partii politycznej.

3. Partia polityczna, która otrzymuje subwencję, przekazuje od 5% do 15% subwencji na Fundusz Ekspercki.

4. Środki finansowe zgromadzone w ramach Funduszu Eksperckiego mogą być wykorzystane na finansowanie ekspertyz prawnych, politycznych, socjologicznych i społeczno-ekonomicznych oraz finansowanie działalności wydawniczo-edukacyjnej, związanych z działalnością statutową partii politycznej.

5. Środki finansowe Funduszu Eksperckiego gromadzi się na oddzielnym subconcie rachunku bankowego partii politycznej.";

7) w art. 31:

a) w ust. 1 wyrazy "dotacja celowa" zastępuje się wyrazem "subwencja" , a wyrazy "dotacji celowych" zastępuje się wyrazem "subwencji" ,

b) w ust. 2 wyraz "Dotacja" zastępuje się wyrazem "Subwencja" ,

c) w ust. 3 wyrazy "dotacja celowa" zastępuje się wyrazem "subwencja" ;

8) art. 32-34 otrzymują brzmienie:

"Art. 32. W razie skrócenia kadencji Sejmu prawo do subwencji przysługujących partiom politycznym wygasa z końcem kwartału, w którym zakończyła się kadencja Sejmu.

Art. 33. 1. Wydatki związane z subwencją pokrywane są z budżetu państwa w części Budżet, finanse publiczne i instytucje finansowe.

2. Minister właściwy do spraw finansów publicznych określa, w drodze rozporządzenia:

1) szczegółowy tryb składania wniosku, o którym mowa w art. 29 ust. 3, oraz szczegółowe zasady wypłacania subwencji,

2) po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, wzór urzędowego formularza wniosku, o którym mowa w art. 29 ust. 3.

Art. 34. 1. Partie polityczne sporządzają coroczną informację finansową o otrzymanej subwencji oraz o poniesionych z subwencji wydatkach, zwaną dalej «informacją».

2. Partie polityczne składają informację za rok kalendarzowy Państwowej Komisji Wyborczej w terminie do 31 marca następnego roku.
3. Minister właściwy do spraw finansów publicznych, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, określa, w drodze rozporządzenia, wzór informacji i zakres zawartych w niej danych, tak aby umożliwiały w szczególności rzetelną weryfikację danych dotyczących przeznaczenia pieniędzy z subwencji, w tym z Funduszu Eksperymentalnego.
4. Informacja składana jest wraz z załączoną opinią i raportem biegłego rewidenta, którego wybiera Państwowa Komisja Wyborcza. Koszty sporządzenia opinii i raportu pokrywane są przez partię polityczną.
5. Informację Państwowa Komisja Wyborcza ogłasza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej «Monitor Polski», w terminie 14 dni od dnia złożenia jej Państwowej Komisji Wyborczej.";
- 9) dodaje się art. 34a-34c w brzmieniu:

"Art. 34a. 1. Państwowa Komisja Wyborcza, w terminie 4 miesięcy od dnia złożenia informacji, przyjmuje albo, w razie stwierdzenia wykorzystania przez partię polityczną środków z otrzymanej subwencji na cele niezwiązane z działalnością statutową lub gdy opinia biegłego rewidenta jest negatywna, odrzuca informację.

  2. W razie zaistnienia wątpliwości co do prawidłowości lub rzetelności informacji Państwowa Komisja Wyborcza może zwrócić się do danej partii politycznej o usunięcie wad informacji lub o udzielenie wyjaśnień w określonym terminie.
  3. Państwowa Komisja Wyborcza, badając informację, może zlecać sporządzenie ekspertyz lub opinii.
  4. Państwowa Komisja Wyborcza, badając informację, może żądać od organów państwowych niezbędnej pomocy.
  5. W terminie 14 dni od dnia ogłoszenia informacji, o którym mowa w art. 34 ust. 5:
    - 1) partie polityczne,
    - 2) stowarzyszenia i fundacje, które w swoich statutach przewidują działania związane z analizą finansowania partii politycznych - mogą zgłaszać do Państwowej Komisji Wyborczej umotywowane pisemne zastrzeżenia co do informacji.
  6. Państwowa Komisja Wyborcza w terminie 60 dni od zgłoszenia zastrzeżenia, o którym mowa w ust. 5, udziela pisemnej odpowiedzi na zastrzeżenie.

Art. 34b. 1. W przypadku odrzucenia informacji przez Państwową Komisję Wyborczą partia polityczna ma prawo, w terminie 7 dni od dnia doręczenia postanowienia o odrzuceniu informacji, wnieść do Sądu Najwyższego skargę na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej w przedmiocie odrzucenia informacji.

  2. Rozpatrzenie skargi przez Sąd Najwyższy następuje w składzie 7 sędziów. Do rozpatrzenia skargi stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym.
  3. Sąd Najwyższy rozpatruje skargę i wydaje w tej sprawie orzeczenie w terminie 60 dni od dnia doręczenia skargi. Od orzeczenia Sądu Najwyższego nie przysługuje środek prawny.
  4. Jeżeli Sąd Najwyższy uzna skargę, o której mowa w ust. 1, za zasadną, Państwowa Komisja Wyborcza niezwłocznie wydaje postanowienie o przyjęciu informacji.

Art. 34c. Partia polityczna traci prawo do otrzymania subwencji w następnym roku kalendarzowym, jeżeli:

  - 1) nie złoży informacji w terminie określonym w art. 34 ust. 2 lub
  - 2) informacja zostanie odrzucona przez Państwową Komisję Wyborczą albo
  - 3) Sąd Najwyższy oddalił skargę, o której mowa w art. 34b ust. 1.";
- 10) w art. 35 ust. 1 i 2 otrzymują brzmienie:

"1. Partia polityczna tworzy Fundusz Wyborczy w celu finansowania udziału partii politycznej w wyborach do Sejmu, Senatu, w wyborach na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, w wyborach do samorządu terytorialnego, a także udziału w kampaniach referendalnych.

  2. Wydatki partii politycznej na cel, o którym mowa w ust. 1, mogą być dokonywane tylko za pośrednictwem Funduszu Wyborczego od dnia rozpoczęcia kampanii wyborczej albo referendalnej.";
- 11) dodaje się art. 35a w brzmieniu:

"Art. 35a. 1. Za gospodarkę finansową Funduszu Wyborczego odpowiedzialny jest i prowadzi ją jego pełnomocnik finansowy.

2. Pełnomocnikiem finansowym nie może być:

- 1) kandydat na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, posła, senatora lub radnego,
- 2) funkcjonariusz publiczny, w rozumieniu art. 115 § 13 Kodeksu karnego.

3. Można być pełnomocnikiem tylko jednego Funduszu Wyborczego.";

12) w art. 36:

a) w ust. 1 skreśla się wyrazy "ze zbiorów publicznych,"

b) skreśla się ust. 2,

c) w ust. 3 wyraz "konczie" zastępuje się wyrazem "rachunku" ;

13) dodaje się art. 36a i 36b w brzmieniu:

"Art. 36a. 1. Łączna suma wpłat osoby fizycznej na Fundusz Wyborczy danej partii politycznej w jednym roku nie może przekraczać 15-krotności najniższego wynagrodzenia za pracę pracowników obowiązującego w dniu poprzedzającym wpłatę.

2. Jeżeli w danym roku kalendarzowym odbywają się więcej niż jedno wybory lub referenda ogólnokrajowe, łączne sumy wpłat na Fundusz Wyborczy, o których mowa w ust. 1, ulegają zwiększeniu do 25-krotności najniższego wynagrodzenia za pracę pracowników obowiązującego w dniu poprzedzającym wpłatę. Przepis zdania pierwszego nie dotyczy wyborów uzupełniających do Senatu oraz wyborów uzupełniających, wyborów ponownych oraz wyborów przedterminowych i nowych wyborów do organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego przypadających w toku kadencji.

3. Środki finansowe mogą być wpłacane na Fundusz Wyborczy jedynie czekiem, przelewem lub kartą płatniczą.

Art. 36b. Wszelkie wezwania i informacje pisemne dostarczane przez partię polityczną, mające na celu pozyskanie środków na wybory lub referendum, muszą zawierać informacje o treści przepisów art. 25, art. 36a, art. 49c pkt 3 oraz art. 49g pkt 2.";

14) w art. 37:

a) w pkt 2 kropkę zastępuje się przecinkiem,

b) dodaje się pkt 3 w brzmieniu: "

3) w razie likwidacji partii przekazywane są na rzecz instytucji charytatywnej.";

15) art. 38 otrzymuje brzmienie:

"Art. 38. 1. Partia polityczna składa Państwowej Komisji Wyborczej, nie później niż do 31 marca każdego roku, sprawozdanie o źródłach pozyskania środków finansowych, w tym o kredytach bankowych i warunkach ich uzyskania, przez partię polityczną i Fundusz Wyborczy oraz o wydatkach poniesionych ze środków Funduszu Wyborczego w poprzednim roku kalendarzowym, zwane dalej «sprawozdaniem».

2. Minister właściwy do spraw finansów publicznych, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, określa, w drodze rozporządzenia, wzór sprawozdania. Wzór powinien określać w szczególności sposób odrębnego rozliczenia środków Funduszu Wyborczego partii politycznej.

3. Do sprawozdania załącza się opinię i raport biegłego rewidenta w zakresie wpływów na Fundusz Wyborczy partii politycznej. Biegłego rewidenta wybiera Państwowa Komisja Wyborcza, a koszty sporządzenia opinii i raportu pokrywane są przez partię polityczną.

4. Państwowa Komisja Wyborcza ogłasza sprawozdanie wraz z opinią i raportem, o których mowa w ust. 3, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej «Monitor Polski», w terminie 14 dni od dnia złożenia go Państwowej Komisji Wyborczej.";

16) dodaje się art. 38a-38d w brzmieniu:

"Art. 38a. Państwowa Komisja Wyborcza, w terminie 4 miesięcy od dnia złożenia sprawozdania, przyjmuje albo, w razie stwierdzenia naruszenia przez partię polityczną przepisów ustawy, odrzuca sprawozdanie. Przepisy art. 34a ust. 2-6 stosuje się odpowiednio. Art. 38b. W przypadku odrzucenia sprawozdania przez Państwową Komisję Wyborczą partia polityczna ma prawo, w terminie 7 dni od dnia doręczenia postanowienia o odrzuceniu sprawozdania, wnieść do Sądu Najwyższego skargę na postanowienie Państwowej Komisji Wyborczej w przedmiocie odrzucenia sprawozdania. Przepisy art. 34b ust. 2-4 stosuje się odpowiednio.

Art. 38c. 1. W przypadku niezłożenia przez partię polityczną sprawozdania w terminie określonym w art. 38 ust. 1 Państwowa Komisja Wyborcza występuje do Sądu z

wnioskiem o wykreślenie wpisu tej partii z ewidencji.

2. W przypadku, o którym mowa w ust. 1, Sąd po przeprowadzeniu rozprawy wydaje postanowienie o wykreśleniu wpisu partii politycznej z ewidencji.

Art. 38d. W przypadku odrzucenia przez Państwową Komisję Wyborczą sprawozdania lub - w razie skargi na postanowienie o odrzuceniu sprawozdania - w przypadku oddalenia skargi przez Sąd Najwyższy partia polityczna traci prawo do otrzymania subwencji w następnych 3 latach, w których uprawniona jest do jej otrzymywania. Przepisy art. 34c ust. 2 i 3 stosuje się odpowiednio.";

17) skreśla się art. 39;

18) dodaje się art. 39a w brzmieniu:

"Art. 39a. 1. Korzyści majątkowe przekazane albo przyjęte przez partię polityczną lub Fundusz Wyborczy z naruszeniem zakazów określonych w art. 24 ust. 3-6 i 8, art. 25, art. 35 ust. 2, art. 36 ust. 1 i 3 lub art. 36a podlegają przepadkowi na rzecz Skarbu Państwa. Jeżeli korzyść majątkowa została zużyta lub utracona, przepadkowi podlega jej równowartość.

2. Sądem właściwym do orzekania w sprawach przepadku korzyści majątkowych, o których mowa w ust. 1, jest Sąd Okręgowy w Warszawie.

3. O orzeczenie przepadku korzyści majątkowej wnosi do sądu Państwowa Komisja Wyborcza.

4. Do postępowania w sprawie przepadku korzyści majątkowej stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym.";

19) w art. 40 skreśla się wyrazy ", z zastrzeżeniem art. 24 ust. 4," ;

20) dodaje się rozdział 6a w brzmieniu:

"Rozdział 6a

Przepisy karne

Art. 49a. Kto dokonuje zbiórek publicznych wbrew zakazowi, o którym mowa w art. 24 ust. 6, podlega grzywnie.

Art. 49b. Kto:

1) w imieniu partii politycznej użycza posiadane przez nią nieruchomości lub lokale z innym przeznaczeniem niż na biura poselskie, senatorskie lub biura radnych gminy, powiatu albo województwa,

2) narusza zasady określone w art. 24 ust. 8 dotyczące sposobu gromadzenia środków finansowych partii politycznej, podlega karze grzywny.

Art. 49c. Kto:

1) przeznaczają majątek partii politycznej na cele inne niż określone w art. 24 ust. 2,

2) w imieniu partii politycznej prowadzi działalność gospodarczą z naruszeniem przepisu art. 24 ust. 3,

3) przekazuje partii politycznej albo przyjmuje w imieniu partii politycznej środki finansowe lub wartości niepieniężne z naruszeniem przepisów art. 25, podlega grzywnie od 1 000 do 100 000 złotych.

Art. 49d. Kto nie wykonuje lub nie dopuszcza do wykonania obowiązku sporządzenia i złożenia informacji, o której mowa w art. 34 ust. 1, albo podaje w niej nieprawdziwe dane, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 49e. Kto przeznaczają środki finansowe zgromadzone na Funduszu Wyborczym na cele inne niż określone w art. 35 ust. 1, podlega grzywnie od 1 000 do 100 000 złotych.

Art. 49f. Kto:

1) wydatkuje środki partii politycznej w celu finansowania kampanii wyborczych albo referendalnych bez pośrednictwa Funduszu Wyborczego,

2) nie wykonuje lub nie dopuszcza do wykonania obowiązku sporządzenia i złożenia sprawozdania, o którym mowa w art. 38, albo podaje w nim nieprawdziwe dane, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 49g. Kto:

1) narusza zasady określone w art. 36 ust. 3 dotyczące sposobu gromadzenia środków finansowych Funduszu Wyborczego,

2) dokonuje wpłat na Fundusz Wyborczy w wysokości przekraczającej limity określone w art. 36a ust. 1 lub 2,

3) nie wprowadza zastrzeżenia do umowy rachunku bankowego zawartej przez niego w

imieniu Funduszu Wyborczego, że wpłaty na rzecz Funduszu Wyborczego mogą być dokonywane tylko w sposób określony w art. 36a ust. 3, podlega karze grzywny.

Art. 49h. Do postępowania w sprawach, o których mowa w art. 49b oraz art. 49g, stosuje się przepisy o postępowaniu w sprawach o wykroczenia."

Art. 239. W ustawie z dnia 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 155, poz. 1014, z 1999 r. Nr 38, poz. 360, Nr 49, poz. 485, Nr 70, poz. 778 i Nr 110, poz. 1255, z 2000 r. Nr 6, poz. 69, Nr 12, poz. 136, Nr 48, poz. 550, Nr 95, poz. 1041, Nr 119, poz. 1251 i Nr 122, poz. 1315 oraz z 2001 r. Nr 45, poz. 497) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 63 w ust. 1 dodaje się pkt 2a w brzmieniu: "2a) subwencje dla partii politycznych,";

2) w art. 69 w ust. 2 dodaje się pkt 1a w brzmieniu: "1a) subwencje dla partii politycznych,".

Art. 240. W ustawie z dnia 20 lipca 2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (Dz. U. Nr 62, poz. 718) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 9 w ust. 2 dodaje się pkt 2a w brzmieniu: "2a) skrócenia kadencji Sejmu,";

2) w art. 10 w ust. 2 w pkt 2 i 4 skreśla się lit. b).

Rozdział 38. Przepisy przejściowe, dostosowujące i końcowe

Art. 241. 1. Do posłów i do senatorów kadencji, w czasie której ustawa weszła w życie, przepisy art. 177-179 oraz art. 213-215 nie mają zastosowania.

2. Do posłów i senatorów, o których mowa w ust. 1, w zakresie wygaśnięcia mandatu posła lub senatora oraz uzupełniania składu Sejmu lub Senatu stosuje się przepisy dotychczasowe.

Art. 242. Przepis art. 138 ust. 3 nie ma zastosowania do pierwszych wyborów przeprowadzonych na podstawie niniejszej ustawy.

Art. 243. Ilekroć w dotychczasowych przepisach mowa jest o przepisach ustawy z dnia 28 maja 1993 r. - Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 45, poz. 205, z 1995 r. Nr 132, poz. 640, z 1997 r. Nr 47, poz. 297, Nr 70, poz. 443, Nr 88, poz. 554, Nr 98, poz. 604, Nr 121, poz. 770 i Nr 141, poz. 943 oraz z 1999 r. Nr 49, poz. 483) albo ustawy z dnia 10 maja 1991 r. - Ordynacja wyborcza do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1994 r. Nr 54, poz. 224 oraz z 1997 r. Nr 70, poz. 443 i Nr 98, poz. 604), rozumie się przez to odpowiednie przepisy niniejszej ustawy.

Art. 244. 1. Państwowa Komisja Wyborcza działająca w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy staje się Państwową Komisją Wyborczą w rozumieniu tej ustawy.

2. Krajowe Biuro Wyborcze działające w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy staje się Krajowym Biurem Wyborczym w rozumieniu niniejszej ustawy.

3. W terminie 9 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy Państwowa Komisja Wyborcza nada statut Krajowemu Biuru Wyborczemu oraz dostosuje swój regulamin działania do przepisów ustawy.

4. Przepis ust. 3 stosuje się odpowiednio do przepisów dotyczących szczegółowej organizacji wewnętrznej jednostek organizacyjnych Krajowego Biura Wyborczego oraz rodzajów stanowisk i zasad wynagradzania pracowników Krajowego Biura Wyborczego.

Art. 245. 1. Traci moc, z zastrzeżeniem ust. 2:

1) ustawa z dnia 28 maja 1993 r. - Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 45, poz. 205, z 1995 r. Nr 132, poz. 640, z 1997 r. Nr 47, poz. 297, Nr 70, poz. 443, Nr 88, poz. 554, Nr 98, poz. 604, Nr 121, poz. 770 i Nr 141, poz. 943 oraz z 1999 r. Nr 49, poz. 483),

2) ustawa z dnia 10 maja 1991 r. - Ordynacja wyborcza do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1994 r. Nr 54, poz. 224 oraz z 1997 r. Nr 70, poz. 443 i Nr 98, poz. 604).

2. Do zmian w składzie Sejmu i Senatu wybranych w wyborach przeprowadzonych w dniu 21 września 1997 r. stosuje się przepisy ustaw, o których mowa w ust. 1.

Art. 246. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem przepisów art. 24 ust. 3-5 ustawy, o której mowa w art. 238, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, które wchodzi w życie 1 listopada 2002 r.

Załączniki do ustawy

WYKAZ OKRĘGÓW WYBORCZYCH DO SEJMU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

OKRĘG WYBORCZY NR 1 - część województwa dolnośląskiego obejmująca obszary powiatów:

bolesławiecki, głogowski, jaworski, jeleniogórski, kamiennogórski, legnicki, lubański, lubiński, lwówecki, polkowicki, zgorzelecki, złotoryjski

oraz miast na prawach powiatu:

Jelenia Góra, Legnica.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 12.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: LEGNICA.

OKRĘG WYBORCZY NR 2 - część województwa dolnośląskiego obejmująca obszary powiatów:

dzierżoniowski, kłodzki, świdnicki, wałbrzyski, ząbkowicki.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 8.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: WAŁBRZYCH.

OKRĘG WYBORCZY NR 3 - część województwa dolnośląskiego obejmująca obszary powiatów:

górowski, milicki, oleśnicki, oławski, strzeliński, średzki, trzebnicki, wołowski, wrocławski oraz miasta na prawach powiatu:

Wrocław.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 14.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: WROCŁAW.

OKRĘG WYBORCZY NR 4 - część województwa kujawsko-pomorskiego obejmująca obszary powiatów:

bydgoski, inowrocławski, mogileński, nakielski, sępoleński, świecki, tucholski, żniński oraz miasta na prawach powiatu:

Bydgoszcz.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 12.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: BYDGOSZCZ.

OKRĘG WYBORCZY NR 5 - część województwa kujawsko-pomorskiego obejmująca obszary powiatów:

aleksandrowski, brodnicki, chełmiński, golubsko-dobrzyński, grudziądzki, lipnowski, radziejowski, rypiński, toruński, wąbrzeski, włocławski

oraz miast na prawach powiatu:

Grudziądz, Toruń, Włocławek.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 13.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: TORUŃ.

OKRĘG WYBORCZY NR 6 - część województwa lubelskiego obejmująca obszary powiatów:

janowski, kraśnicki, lubartowski, lubelski, łęczyński, łukowski, opolski, puławski, rycki, świdnicki

oraz miasta na prawach powiatu:

Lublin.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 15.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: LUBLIN.

OKRĘG WYBORCZY NR 7 - część województwa lubelskiego obejmująca obszary powiatów:

białski, biłgorajski, chełmski, hrubieszowski, krasnostawski, parczewski, radzyński, tomaszowski, włodawski, zamojski

oraz miast na prawach powiatu:

Biała Podlaska, Chełm, Zamość.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 12.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: CHEŁM.

OKRĘG WYBORCZY NR 8 - województwo lubuskie

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 12.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: ZIELONA GÓRA.

OKRĘG WYBORCZY NR 9 - część województwa łódzkiego obejmująca obszary powiatów:

brzeziński, łódzki wschodni
oraz miasta na prawach powiatu:
Łódź.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 10.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: ŁÓDŹ.

OKRĘG WYBORCZY NR 10 - część województwa łódzkiego obejmująca obszary powiatów:

bełchatowski, opoczyński, piotrkowski, radomszczański, rawski, skierniewicki,
tomaszowski

oraz miast na prawach powiatu:

Piotrków Trybunalski, Skierniewice.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 9.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: PIOTRKÓW TRYBUNALSKI.

OKRĘG WYBORCZY NR 11 - część województwa łódzkiego obejmująca obszary powiatów:

kutnowski, łaski, łęczycki, łowicki, pabianicki, pajęczański, poddębicki, sieradzki,
wieluński, wieruszowski, zduńskowolski, zgierski.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 12.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: SIERADZ.

OKRĘG WYBORCZY NR 12 - część województwa małopolskiego obejmująca obszary powiatów:

chrzanowski, myślenicki, oświęcimski, suski, wadowicki.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 8.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: CHRZANÓW.

OKRĘG WYBORCZY NR 13 - część województwa małopolskiego obejmująca obszary powiatów:

krakowski, miechowski, olkuski

oraz miasta na prawach powiatu:

Kraków.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 13.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KRAKÓW.

OKRĘG WYBORCZY NR 14 - część województwa małopolskiego obejmująca obszary powiatów:

gorlicki, limanowski, nowosądecki, nowotarski, tatrzański

oraz miasta na prawach powiatu:

Nowy Sącz.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 9.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: NOWY SĄCZ.

OKRĘG WYBORCZY NR 15 - część województwa małopolskiego obejmująca obszary powiatów:

bocheński, brzeski, dąbrowski, proszowicki, tarnowski, wielicki

oraz miasta na prawach powiatu:

Tarnów.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 9.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: TARNÓW.

OKRĘG WYBORCZY NR 16 - część województwa mazowieckiego obejmująca obszary powiatów:

ciechanowski, gostyniński, mławski, płocki, płoński, przasnyski, sierpecki, sochaczewski,
żuromiński, żyrardowski

oraz miasta na prawach powiatu:

Płock.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 10.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: PŁOCK.

OKRĘG WYBORCZY NR 17 - część województwa mazowieckiego obejmująca obszary powiatów:

białobrzegi, grójecki, kozienicki, lipski, przysuski, radomski, szydlowiecki, zwolenicki oraz miasta na prawach powiatu:

Radom.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 9.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: RADOM.

OKRĘG WYBORCZY NR 18 - część województwa mazowieckiego obejmująca obszary powiatów:

garwoliński, łosicki, makowski, miński, ostrołęcki, ostrowski, pułtuski, siedlecki, sokołowski, węgrowski, wyszkowski

oraz miast na prawach powiatu:

Ostrołęka, Siedlce.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 12.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: SIEDLCE.

OKRĘG WYBORCZY NR 19 - część województwa mazowieckiego obejmująca obszar miasta na prawach powiatu:

Warszawa.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 19.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: WARSZAWA.

OKRĘG WYBORCZY NR 20 - część województwa mazowieckiego obejmująca obszary powiatów:

grodziski, legionowski, nowodworski, otwocki, piaseczyński, pruszkowski, warszawski zachodni, wołomiński.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 11.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: WARSZAWA.

OKRĘG WYBORCZY NR 21 - województwo opolskie

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 13.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: OPOLE.

OKRĘG WYBORCZY NR 22 - część województwa podkarpackiego obejmująca obszary powiatów:

bieszczadzki, brzozowski, jarosławski, jasielski, krośnieński, leski, lubaczowski, przemyski, przeworski, sanocki

oraz miast na prawach powiatu:

Krosno, Przemyśl.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 11.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KROSNO.

OKRĘG WYBORCZY NR 23 - część województwa podkarpackiego obejmująca obszary powiatów:

dębicki, kolbuszowski, leżajski, łańcucki, mielecki, nizański, ropczycko-sędziszowski, rzeszowski, stalowowolski, strzyżowski, tarnobrzeski

oraz miast na prawach powiatu:

Rzeszów, Tarnobrzeg.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 15.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: RZESZÓW.

OKRĘG WYBORCZY NR 24 - województwo podlaskie

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 15.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: BIAŁYSTOK.

OKRĘG WYBORCZY NR 25 - część województwa pomorskiego obejmująca obszary powiatów:

gdański, kwidziński, malborski, nowodworski, starogardzki, sztumski, tczewski

oraz miast na prawach powiatu:

Gdańsk, Sopot.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 12.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: GDAŃSK.

OKRĘG WYBORCZY NR 26 - część województwa pomorskiego obejmująca obszary powiatów:

bytowski, chojnicki, człuchowski, kartuski, kościerski, lęborski, pucki, słupski, wejherowski

oraz miast na prawach powiatu:
Gdynia, Słupsk.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 14.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: GDYNIA.

OKRĘG WYBORCZY NR 27 - część województwa śląskiego obejmująca obszary powiatów:

bielski, cieszyński, pszczyński, żywiecki
oraz miasta na prawach powiatu:
Bielsko-Biała.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 9.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: BIELSKO-BIAŁA.

OKRĘG WYBORCZY NR 28 - część województwa śląskiego obejmująca obszary powiatów:

częstochowski, kłobucki, lubliniecki, myszkowski
oraz miasta na prawach powiatu:
Częstochowa.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 7.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: CZĘSTOCHOWA.

OKRĘG WYBORCZY NR 29 - część województwa śląskiego obejmująca obszary powiatów:

gliwicki, tarnogórski
oraz miast na prawach powiatu:
Bytom, Gliwice, Zabrze.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 10.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: GLIWICE.

OKRĘG WYBORCZY NR 30 - część województwa śląskiego obejmująca obszary powiatów:

mikołowski, raciborski, rybnicki, wodzisławski
oraz miast na prawach powiatu:
Jastrzębie-Zdrój, Rybnik, Żory.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 9.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: RYBNIK.

OKRĘG WYBORCZY NR 31 - część województwa śląskiego obejmująca obszar powiatu:
bieruńsko-lędziański

oraz miast na prawach powiatu:
Chorzów, Katowice, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie,
Świętochłowice, Tychy.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 12.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KATOWICE.

OKRĘG WYBORCZY NR 32 - część województwa śląskiego obejmująca obszary powiatów:

będziński, zawierciański
oraz miast na prawach powiatu:
Dąbrowa Górnicza, Jaworzno, Sosnowiec.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 9.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: SOSNOWIEC.

OKRĘG WYBORCZY NR 33 - województwo świętokrzyskie
Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 16.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KIELCE.

OKRĘG WYBORCZY NR 34 - część województwa warmińsko-mazurskiego obejmująca obszary powiatów:

bartoszycki, braniewski, działdowski, elbląski, iławski, lidzbarski, nowomiejski, ostródzki
oraz miasta na prawach powiatu:
Elbląg.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 8.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: ELBLĄG.

OKRĘG WYBORCZY NR 35 - część województwa warmińsko-mazurskiego obejmująca obszary powiatów:

ełcki, giżycki, gołdapski, kętrzyński, mragowski, nidzicki, olecki, olsztyński, piski, szczywieński, węgorzewski

oraz miasta na prawach powiatu:

Olsztyn.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 10.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: OLSZTYN.

OKRĘG WYBORCZY NR 36 - część województwa wielkopolskiego obejmująca obszary powiatów:

gostyński, jarociński, kaliski, kępiński, kościański, krotoszyński, leszczyński, ostrowski, ostrzeszowski, pleszewski, rawicki

oraz miast na prawach powiatu:

Kalisz, Leszno.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 12.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KALISZ.

OKRĘG WYBORCZY NR 37 - część województwa wielkopolskiego obejmująca obszary powiatów:

gnieźnieński, kolski, koniński, słupecki, średzki, śremski, turecki, wrzesiński

oraz miasta na prawach powiatu:

Konin.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 9.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KONIN.

OKRĘG WYBORCZY NR 38 - część województwa wielkopolskiego obejmująca obszary powiatów:

chodzieski, czarnkowsko-trzcianecki, grodziski, międzychodzki, nowotomyski, obornicki, pilski, szamotulski, wągrowiecki, wolsztyński, złotowski.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 9.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: PIŁA.

OKRĘG WYBORCZY NR 39 - część województwa wielkopolskiego obejmująca obszar powiatu:

poznański

oraz miasta na prawach powiatu:

Poznań.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 10.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: POZNAŃ.

OKRĘG WYBORCZY NR 40 - część województwa zachodniopomorskiego obejmująca obszary powiatów:

białogardzki, choszczeński, drawski, kołobrzeski, koszaliński, sławieński, szczecinecki, świdwiński, wałecki

oraz miasta na prawach powiatu:

Koszalin.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 8.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KOSZALIN.

OKRĘG WYBORCZY NR 41 - część województwa zachodniopomorskiego obejmująca obszary powiatów:

goleniowski, gryficki, gryfiński, kamieński, łobeski, myśliborski, policki, pyrzycki, stargardzki

oraz miast na prawach powiatu:

Szczecin, Świnoujście.

Liczba posłów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 13.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: SZCZECIN.

Załącznik nr 2

WYKAZ OKRĘGÓW WYBORCZYCH DO SENATU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Województwo dolnośląskie

OKRĘG WYBORCZY NR 1 - obejmujący obszary powiatów:

bolesławiecki, głogowski, jaworski, jeleniogórski, kamiennogórski, legnicki, lubański,

lubiński, lwówecki, polkowicki, zgorzelecki, złotoryjski
oraz miast na prawach powiatu:

Jelenia Góra, Legnica.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3. Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: LEGNICA.

OKRĘG WYBORCZY NR 2 - obejmujący obszary powiatów:
dzierżoniowski, kłodzki, świdnicki, wałbrzyski, ząbkowicki.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: WAŁBRZYCH.

OKRĘG WYBORCZY NR 3 - obejmujący obszary powiatów:

górowski, milicki, oleśnicki, oławski, strzeliński, średzki, trzebnicki, wołowski, wrocławski
oraz miasta na prawach powiatu:

Wrocław.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: WROCŁAW.

Województwo kujawsko-pomorskie

OKRĘG WYBORCZY NR 4 - obejmujący obszary powiatów:

bydgoski, inowrocławski, mogileński, nakielski, sępoleński, świecki, tucholski, żniński
oraz miasta na prawach powiatu:

Bydgoszcz.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: BYDGOSZCZ.

OKRĘG WYBORCZY NR 5 - obejmujący obszary powiatów:

aleksandrowski, brodnicki, chełmiński, golubsko-dobrzyński, grudziądzki, lipnowski,
radziejowski, rypiński, toruński, wąbrzeski, włocławski

oraz miast na prawach powiatu:

Grudziądz, Toruń, Włocławek.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: TORUŃ.

Województwo lubelskie

OKRĘG WYBORCZY NR 6 - obejmujący obszary powiatów:

janowski, kraśnicki, lubartowski, lubelski, łęczyński, łukowski, opolski, puławski, rycki,
świdnicki

oraz miasta na prawach powiatu:

Lublin.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: LUBLIN.

OKRĘG WYBORCZY NR 7 - obejmujący obszary powiatów:

białski, biłgorajski, chełmski, hrubieszowski, krasnostawski, parczewski, radzyński,
tomaszowski, włodawski, zamojski

oraz miast na prawach powiatu:

Biała Podlaska, Chełm, Zamość.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: CHEŁM.

Województwo lubuskie

OKRĘG WYBORCZY NR 8 - obejmujący obszar województwa.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: ZIELONA GÓRA.

Województwo łódzkie

OKRĘG WYBORCZY NR 9 - obejmujący obszary powiatów:

brzeziński, łódzki wschodni

oraz miasta na prawach powiatu:

Łódź.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: ŁÓDŹ.

OKRĘG WYBORCZY NR 10 - obejmujący obszary powiatów:

bełchatowski, opoczyński, piotrkowski, radomszczański, rawski, skierniewicki,

tomaszowski

oraz miast na prawach powiatu:

Piotrków Trybunalski, Skierniewice.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: PIOTRKÓW TRYBUNALSKI.

OKRĘG WYBORCZY NR 11 - obejmujący obszary powiatów:

kutnowski, łaski, łęczycki, łowicki, pabianicki, pajęczański, poddębicki, sieradzki, wieluński, wieruszowski, zduńskowolski, zgierski.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: SIERADZ.

Województwo małopolskie

OKRĘG WYBORCZY NR 12 - obejmujący obszary powiatów:

chrzanowski, krakowski, miechowski, myślenicki, olkuski, oświęcimski, suski, wadowicki oraz miasta na prawach powiatu:

Kraków.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 4.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KRAKÓW.

OKRĘG WYBORCZY NR 13 - obejmujący obszary powiatów:

gorlicki, limanowski, nowosądecki, nowotarski, tatrzański

oraz miasta na prawach powiatu:

Nowy Sącz.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: NOWY SĄCZ.

OKRĘG WYBORCZY NR 14 - obejmujący obszary powiatów:

bocheński, brzeski, dąbrowski, proszowicki, tarnowski, wielicki

oraz miasta na prawach powiatu:

Tarnów.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: TARNÓW.

Województwo mazowieckie

OKRĘG WYBORCZY NR 15 - obejmujący obszary powiatów:

ciechanowski, gostyniński, mławski, płocki, płoński, przasnyski, sierpecki, sochaczewski, żuromiński, żyrardowski

oraz miasta na prawach powiatu:

Płock.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: PŁOCK.

OKRĘG WYBORCZY NR 16 - obejmujący obszary powiatów:

białobrzeski, grójecki, kozienicki, lipski, przysuski, radomski, szydłowiecki, zwolenicki

oraz miasta na prawach powiatu:

Radom.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: RADOM.

OKRĘG WYBORCZY NR 17 - obejmujący obszary powiatów:

garwoliński, łosicki, makowski, miński, ostrołęcki, ostrowski, pułtuski, siedlecki, sokołowski, węgrowski, wyszkowski

oraz miast na prawach powiatu:

Ostrołęka, Siedlce.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: SIEDLCE.

OKRĘG WYBORCZY NR 18 - obejmujący obszar miasta na prawach powiatu:

Warszawa.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 4.

Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: WARSZAWA.

OKRĘG WYBORCZY NR 19 - obejmujący obszary powiatów:

grodziski, legionowski, nowodworski, otwocki, piaseczyński, pruszkowski, warszawski zachodni, wołomiński.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: WARSZAWA.

Województwo opolskie

OKRĘG WYBORCZY NR 20 - obejmujący obszar województwa.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: OPOLE.

Województwo podkarpackie

OKRĘG WYBORCZY NR 21 - obejmujący obszary powiatów:

bieszczadzki, brzozowski, jarosławski, jasielski, krośnieński, leski, lubaczowski,
przemyski, przeworski, sanocki
oraz miast na prawach powiatu:
Krosno, Przemyśl.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KROSNO.

OKRĘG WYBORCZY NR 22 - obejmujący obszary powiatów:

dębicki, kolbuszowski, leżajski, łańcucki, mielecki, niżański, ropczycko-sędziszowski,
rzeszowski, stalowowolski, strzyżowski, tarnobrzegi
oraz miast na prawach powiatu:
Rzeszów, Tarnobrzeg.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: RZESZÓW.

Województwo podlaskie

OKRĘG WYBORCZY NR 23 - obejmujący obszar województwa.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: BIAŁYSTOK.

Województwo pomorskie

OKRĘG WYBORCZY NR 24 - obejmujący obszary powiatów:

gdański, kwidziński, malborski, nowodworski, starogardzki, sztumski, tczewski
oraz miast na prawach powiatu:
Gdańsk, Sopot.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: GDAŃSK.

OKRĘG WYBORCZY NR 25 - obejmujący obszary powiatów:

bytowski, chojnicki, człuchowski, kartuski, kościerski, lęborski, pucki, słupski,
wejherowski
oraz miast na prawach powiatu:
Gdynia, Słupsk.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: GDYNIA.

Województwo śląskie

OKRĘG WYBORCZY NR 26 - obejmujący obszary powiatów:

bielski, cieszyński, pszczyński, żywiecki
oraz miasta na prawach powiatu:
Bielsko-Biała.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: BIELSKO-BIAŁA.

OKRĘG WYBORCZY NR 27 - obejmujący obszary powiatów:

częstochowski, kłobucki, lubliniecki, myszkowski
oraz miasta na prawach powiatu:
Częstochowa.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: CZĘSTOCHOWA.

OKRĘG WYBORCZY NR 28 - obejmujący obszary powiatów:

gliwicki, tarnogórski
oraz miast na prawach powiatu:
Bytom, Gliwice, Zabrze.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: GLIWICE.

OKRĘG WYBORCZY NR 29 - obejmujący obszary powiatów:
mikołowski, raciborski, rybnicki, wodzisławski
oraz miast na prawach powiatu:
Jastrzębie-Zdrój, Rybnik, Żory.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: RYBNIK.

OKRĘG WYBORCZY NR 30 - obejmujący obszar powiatu:
bieruńsko-lędziński
oraz miast na prawach powiatu:

Chorzów, Katowice, Mysłowice, Piekary Śląskie, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie,
Świętochłowice, Tychy.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KATOWICE.

OKRĘG WYBORCZY NR 31 - obejmujący obszary powiatów:
będziniński, zawierciański
oraz miast na prawach powiatu:

Dąbrowa Górnicza, Jaworzno, Sosnowiec.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: SOSNOWIEC.

Województwo świętokrzyskie **OKRĘG WYBORCZY NR 32** - obejmujący obszar
województwa.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KIELCE.

Województwo warmińsko-mazurskie

OKRĘG WYBORCZY NR 33 - obejmujący obszary powiatów:
bartoszycki, braniewski, działdowski, elbląski, iławski, lidzbarski, nowomiejski, ostródzki
oraz miasta na prawach powiatu:

Elbląg.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: ELBLĄG.

OKRĘG WYBORCZY NR 34 - obejmujący obszary powiatów:

ełcki, giżycki, gołdapski, kętrzyński, mrągowski, nidzicki, olecki, olsztyński, piski,
szczygieński, węgorzewski

oraz miasta na prawach powiatu:

Olsztyn.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: OLSZTYN.

Województwo wielkopolskie

OKRĘG WYBORCZY NR 35 - obejmujący obszary powiatów:

gostyński, jarociński, kaliski, kępiński, kościański, krotoszyński, leszczyński, ostrowski,
ostrzeszowski, pleszewski, rawicki

oraz miast na prawach powiatu:

Kalisz, Leszno.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 3.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KALISZ.

OKRĘG WYBORCZY NR 36 - obejmujący obszary powiatów:

gnieźnieński, kolski, koniński, słupecki, średzki, śremski, turecki, wrzesiński
oraz miasta na prawach powiatu:

Konin.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KONIN.

OKRĘG WYBORCZY NR 37 - obejmujący obszary powiatów:

chozieski, czarnkowsko-trzcianecki, grodziski, międzychodzki, nowotomyski, obornicki,
pilski, szamotulski, wągrowiecki, wolsztyński, złotowski.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: PIŁA.

OKRĘG WYBORCZY NR 38 - obejmujący obszar powiatu:
poznański
oraz miasta na prawach powiatu:
Poznań.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: POZNAŃ.

Województwo zachodniopomorskie OKRĘG WYBORCZY NR 39 - obejmujący
obszary powiatów:
białogardzki, choszczeński, drawski, kołobrzeski, koszaliński, sławieński, szczecinecki,
świdwiński, wałecki
oraz miasta na prawach powiatu:
Koszalin.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: KOSZALIN.

OKRĘG WYBORCZY NR 40 - obejmujący obszary powiatów:
goleniowski, gryficki, gryfiński, kamieński, łobeski, myśliborski, policki, pyrzycki,
stargardzki
oraz miast na prawach powiatu:
Szczecin, Świnoujście.

Liczba senatorów wybieranych w okręgu wyborczym wynosi 2.
Siedziba Okręgowej Komisji Wyborczej: SZCZECIN.